

Instytut Badawczy Leśnictwa
Zakład Ekonomiki i Polityki Leśnej

SYNTEZA

**pracy pt. „Aktualizacja Krajowego Programu
Zwiększania Lesistości 2009”**

Narodowy Fundusz
Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej

Pracę wykonano na zamówienie Ministra
Środowiska oraz sfinansowano ze środków
Narodowego Funduszu Ochrony
Środowiska i Gospodarki Wodnej

Nr zadania: 3-U-50

Umowa nr 339/09/Wn50/NE-PR-Tx/D z dnia 30 lipca 2009 r.

**Autorzy główni: mgr inż. ADAM KALISZEWSKI
dr inż. RYSZARD KWIECIEŃ**

**Współautorzy: prof. dr hab. Stanisław Zając
mgr inż. Wojciech Młynarski
mgr Danuta Lotz**

Sękocin Stary, październik 2009 r.

1. Wstęp

Opracowanie stanowi drugą modyfikację krajowego programu zwiększania lesistości (KPZL), który został opracowany w 1993 r. przez Zakład Badań i Systemu Informacji Przestrzennych Instytutu Badawczego Leśnictwa, na zlecenie i przy współudziale Departamentu Leśnictwa ówczesnego Ministerstwa Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa (Łonkiewicz 1993). Program ten został zaakceptowany do realizacji przez Radę Ministrów RP w dniu 23 czerwca 1995 r. (Łonkiewicz 1995), jednak nie stał się programem rządowym, gdyż nie zagwarantowano środków na jego realizację w perspektywie wieloletniej.

Pierwsza modyfikacja KPZL dokonana została w latach 2000-2002 w Zakładzie Ekonomiki i Polityki Leśnej Instytutu Badawczego Leśnictwa. Choć główne założenia programu zostały pozytywnie zweryfikowane w praktyce w I etapie jego realizacji w latach 1995-2000, tym niemniej pewne jego elementy wymagały istotnej przebudowy i aktualizacji, zmieniły się bowiem uwarunkowania realizacji programu zalesień, związane między innymi ze zmianami w podziale administracyjnym kraju oraz w zakresie kompetencji na poszczególnych poziomach struktury administracyjnej, czy też wynikające z postępującego procesu wyłączenia gruntów z produkcji rolnej i wzrostu zainteresowania rolników ich zalesianiem.

Przesłanką pilnej potrzeby obecnej aktualizacji krajowego programu zwiększania lesistości, poza wymogami formalnymi, są nowe uwarunkowania w otoczeniu społeczno-gospodarczym, znacznie ograniczające możliwości prowadzenia zalesień na terenie całego kraju. W obecnym okresie realizacji KPZL Polska wstąpiła do Unii Europejskiej, co istotnie zaważyło na możliwości realizacji założeń programu. W zmienionych warunkach społeczno-gospodarczych oraz nowych uwarunkowaniach prawnych widoczna jest raczej tendencja do kontynuowania lub podejmowania produkcji rolnej na obszarach, które jeszcze kilka lat temu zaklasyfikowano jako potencjalnie nadające się do zalesienia. Możliwość uzyskania przez rolników dopłat bezpośrednich do produkcji rolnej sprawiła, że przeznaczanie niektórych gruntów rolnych pod zalesienia straciło swoją atrakcyjność.

Należy podkreślić, że KPZL jest opracowaniem studialnym o charakterze strategicznym. Jest instrumentem polityki leśnej w zakresie kształtowania przestrzeni przyrodniczej kraju i zawiera ogólne wytyczne sporządzania regionalnych planów przestrzennego zagospodarowania w dziedzinie zwiększania lesistości. Przyjęte w KPZL założenia metodyczne i kryteria określania preferencji zalesieniowych mogą być pomocne w

tworzeniu oryginalnych rozwiązań regionalnych oraz lokalnych. Niniejsza modyfikacja programu, wykonana w okresie od lipca do października 2009 roku w Zakładzie Ekonomiki i Polityki Leśnej Instytutu Badawczego Leśnictwa, ma natomiast charakter ekspertyzy, służącej wskazaniu kierunków zmian w rozmiarze przeprowadzanych corocznie zalesień, występujących ograniczeń w zalesianiu gruntów oraz określeniu spodziewanego stopnia realizacji KPZL w perspektywie do 2020 roku.

2. Cel i zakres pracy

Celem pracy jest opracowanie projektu aktualizacji krajowego programu zwiększania lesistości (KPZL) oraz wykonanie prognozy jego oddziaływania na środowisko. W KPZL przyjętym do realizacji przez Radę Ministrów w 1995 r. zapisano wymóg jego aktualizacji co 5 lat. Poprzedniej aktualizacji dokonano w 2003 roku.

Przesłanką pilnej potrzeby aktualizacji krajowego programu zwiększania lesistości, poza wymogami formalnymi, są nowe uwarunkowania w otoczeniu społeczno-gospodarczym, znacznie ograniczające możliwości prowadzenia zalesień na terenie całego kraju. Równocześnie należy w większym niż dotychczas stopniu uwzględnić uwarunkowania racjonalnego rozmieszczenia zalesień wynikające ze środowiskowych funkcji lasów, a przede wszystkim preferencje dla obszarów o niskiej lesistości, zmniejszania fragmentacji kompleksów leśnych, wzmocnienia korytarzy ekologicznych oraz ochrony wód powierzchniowych i podziemnych. Ostatnie doświadczenia wskazują, że przy planowaniu zalesień należy również uwzględnić przesłanki wynikające z krajowych strategii i programów dotyczących ochrony różnorodności biologicznej oraz rozmieszczenia cennych gatunków i siedlisk nieleśnych w ramach różnych sieci obszarów chronionych, w tym również obszarów Natura 2000.

Celowym wydaje się przedłużenie obecnego III etapu realizacji KPZL do 2013 r. (w pierwotnie przyjętych założeniach miał on być realizowany w latach 2006-2010), gdyż byłoby to zgodne z okresem programowania wsparcia zalesień ze środków UE w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. Kolejny IV etap obejmowałby wówczas lata 2014-2020 (uprzednio 2011-2020), co również byłoby zgodne z kolejnym okresem programowania PROW. Proponowane zmiany wynikają z przewidywanej kluczowej roli wsparcia UE dla wielkości powierzchni zalesień w perspektywie do 2020 roku.

Zakres pracy obejmuje następujące zagadnienia:

- omówienie metodyki badań;

- omówienie najważniejszych przesłanek zwiększania lesistości w Polsce;
- charakterystykę głównych założeń programu oraz instrumentów prawnych i ekonomicznych stymulujących jego realizację;
- omówienie i ocenę rozmiaru i układu przestrzennego zalesień w latach 2001-2008;
- identyfikację i charakterystykę czynników ograniczających realizację programu w ostatnich latach;
- charakterystykę potrzeb i preferencji zalesieniowych w poszczególnych regionach kraju;
- weryfikację powierzchni zalesień w perspektywie do roku 2020 z podziałem na grunty państwowe i niepaństwowe;
- korektę założeń do regionalnych programów zalesieniowych;
- wnioski z przeprowadzonych badań.

Ponadto aktualizacja krajowego programu zwiększania lesistości zawiera cztery załączniki:

- Załącznik I – Preferencje zalesieniowe powiatów według województw;
- Załącznik II – Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach państwowych do 2020 r. według województw;
- Załącznik III – Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach niepaństwowych do 2020 r. według województw;
- Załącznik IV – Prognoza oddziaływania projektu aktualizacji krajowego programu zwiększania lesistości na środowisko.

3. Metodyka

Źródłem informacji o realizacji krajowego programu zwiększania lesistości w latach 2001-2008 są publikacje statystyczne Głównego Urzędu Statystycznego. Opis stanu prawnego i jego zmian opracowano na podstawie aktów prawnych (aktualnych i archiwalnych) zgromadzonych w bazie danych Systemu Informacji Prawnej LEX.

Źródłem informacji o czynnikach ograniczających realizację KPZL w ostatnich latach, a także o przewidywanym rozmiarze zalesień w latach 2009-2013 i 2014-2020, była „Ankieta w sprawie korekty zaplanowanego w krajowym programie zwiększania lesistości rozmiaru zalesień oraz trudności w realizacji tego programu po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej”, rozesłana do wybranych starostw w całym kraju. W kwestionariuszu ankiety zawarto pytania dotyczące:

- rozmiaru zalesień wykonanych w latach 2001-2008;
- propozycji korekty rozmiaru zalesień określonego w KPZL, z podziałem na okres 2009-2013 oraz 2014-2020 oraz w rozbiciu na grunty państwowe i niepaństwowe;
- przyczyn spadku dynamiki zalesień po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej; w pytaniu tym poproszono o wskazanie odpowiedzi („tak” lub „nie”) w odniesieniu do każdego z przewidywanych istotnych czynników, respondenci mogli również wskazać i opisać inne niż wymienione przyczyny; do wyróżnionych przyczyn należały:
  - niechęć właścicieli gruntów do zmiany formy użytkowania ziemi,
  - zwiększona konkurencyjność przeznaczania gruntów rolnych na cele nierolne i nieleśne,
  - konkurencyjność dopłat związanych z gospodarką rolną w stosunku do dopłat na zalesianie,
  - brak dostatecznych szkoleń i promocji zalesień wśród rolników,
  - restrykcje wynikające z utworzenia sieci Natura 2000,
  - wyłączenie z zalesień trwałych użytków zielonych,
  - zwiększenie z 0,1 ha do 0,5 ha minimalnej powierzchni zalesianej działki,
  - ograniczenie do 20 ha maksymalnej powierzchni zalesienia;
- wyrażenia opinii, czy obecne przepisy prawa z zakresu gospodarki przestrzennej umożliwiają sterowanie rozmieszczeniem zalesień zgodnie z preferencjami określonymi w KPZL z 2003 roku, oraz – w przypadku negatywnej odpowiedzi – proponowanych zmian w tym zakresie;
- poziomu dopłat do zalesień (czy wysokość dopłat do zalesień w ramach PROW jest satysfakcjonująca dla rolników, a jeśli nie, to w jakim stopniu ich wysokość powinna być zwiększona oraz co należałoby ewentualnie zmienić w systemie dopłat do zalesień).

Respondentom pozostawiono również możliwość wyrażenia swoich własnych uwag, sugestii i propozycji w odniesieniu do omawianych zagadnień.

Wyboru powiatów, do których wysłano ankietę, dokonano z puli wyłącznie tych powiatów ziemskich, dla których w KPZL z 2003 roku zaplanowano na lata 2001-2020 powierzchnię zalesień wynoszącą minimum 300 ha. Pula ta stanowi 280 jednostek, spośród których wylosowano 50%, tj. 140 powiatów. Wybór powiatów przeprowadzono w sposób losowy w obrębie każdego województwa (połowa powiatów spełniających wyżej wymienione warunki z każdego województwa).

Ogółem otrzymano 96 ankiet (tj. 69% ich ogólnej liczby), z czego 5 nie zawierało odpowiedzi na żadne pytanie i – z reguły – było opatrzonych adnotacją, że dane starostwo nie

posiada informacji będących przedmiotem badania. Największy odsetek ankiet uzyskano z województwa lubuskiego, podkarpackiego, warmińsko-mazurskiego oraz mazowieckiego (3/4 lub więcej wysłanych formularzy), najmniej natomiast z województwa śląskiego i świętokrzyskiego – poniżej połowy rozesłanych ankiet.

Niewielu respondentów odpowiedziało na wszystkie pytania zawarte w formularzu. Z puli 91 ankiet zawierających odpowiedź na przynajmniej jedno pytanie 65 (tj. 71%) zawierało propozycję korekty rozmiaru zalesień w latach 2009-2013, a 63 (tj. 69%) również w latach 2014-2020. Ponadto 89% respondentów udzieliło odpowiedzi na pytania dotyczące przyczyn spadku dynamiki zalesień, a 83% wypowiedziało się na temat poziomu dopłat do zalesień.

Informacje dotyczące skorygowanej powierzchni zalesień do 2020 roku na gruntach państwowych uzyskano z Dyrekcji Generalnej Lasów Państwowych w Warszawie (por. DGLP 2009). Zestawienie to zawiera prognozowany rozmiar zalesień oraz plan rozmiaru zalesień w 2010 r. Na podstawie tych informacji oraz dotychczasowej realizacji KPZL zweryfikowano rozmiar zalesień w poszczególnych latach do końca obowiązywania programu, zarówno dla całego kraju jak i w granicach poszczególnych województw.

Prognozowany rozmiar zalesień na gruntach niepaństwowych przedstawiono w dwóch wariantach:

- wariant I obejmuje analizę dotychczasowego trendu corocznie zalesianej powierzchni oraz planowanego rozmiaru zalesień w latach 2009 i 2010 na podstawie danych ARiMR (2009), przy czym założono, że plan ten zostanie zrealizowany w 90%; na podstawie tych informacji określono oczekiwany trendu w rozmiarze zalesień do roku 2020;
- wariant II opracowano na podstawie informacji udzielonych w badaniu ankietowym (pytanie o przewidywaną powierzchnię zalesień w latach 2009-2013 oraz 2014-2020 na obszarze wylosowanych powiatów), określając przeciętny oczekiwany stopień realizacji KPZL w poszczególnych powiatach i na podstawie tych informacji ustalając przeciętny oczekiwany stopień realizacji programu w układzie wojewódzkim. W wariacie tym przyjęto, że powierzchnia zalesień w roku 2009 i 2010 będzie odpowiadała realnej planowanej powierzchni zalesień planowanych na podstawie danych ARiMR (2009)

W korekcie założeń do programów regionalnych, w odniesieniu do zalesień na gruntach niepaństwowych, posłużono się wynikami uzyskanymi dla wariantu I realizacji KPZL do 2020 roku.

4. Powierzchnia i układ przestrzenny zalesień w latach 2001-2008

Planowany rozmiar zalesień według modyfikacji krajowego programu zwiększania lesistości z 2003 roku w latach 2001-2008 wynosił 216 tys. ha gruntów, w tym 74 tys. ha gruntów państwowych i 142 tys. ha gruntów niepaństwowych. W omawianym okresie w wyniku realizacji KPZL zalesiono łącznie 133,5 tys. ha gruntów, w tym 56,9 tys. ha gruntów państwowych i 76,6 tys. ha gruntów niepaństwowych. Oznacza to, że w skali kraju uprawy leśne założono na 61,8% planowanej powierzchni, przy czym odsetek ten na gruntach państwowych wyniósł 76,9%, a na gruntach niepaństwowych zaledwie 54,0%.

Do roku 2003 włącznie następował wzrost zalesianej corocznie powierzchni, który swoje maksimum – blisko 26,5 tys. ha, osiągnął w 2003 roku. W kolejnych latach powierzchnia nowych zalesień zmniejszała się, osiągając w 2008 roku wielkość 7,9 tys. ha. W latach 2009 i 2010 planowany roczny rozmiar zalesień, zarówno na gruntach państwowych, jak i niepaństwowych jest jeszcze mniejszy i wynosi odpowiednio ok. 1,6 tys. ha i 3,8 tys. ha.

Analiza corocznego rozmiaru zalesień od 1991 roku pozwala wysunąć przypuszczenie, że następujący po 2003 roku spadek zalesianej corocznie powierzchni (z wyjątkiem 2006 r., kiedy nastąpił wyraźny wzrost względem poprzedniego roku) ma charakter trwały i nie należy spodziewać się w najbliższych latach odwrócenia tego trendu.

Rozkład przestrzenny realizacji programu zalesień jest bardzo zróżnicowany. Największe zalesienia zrealizowano zarówno w województwach północnych i północno-zachodnich – warmińsko-mazurskim oraz zachodniopomorskim, jak i w centralnej i południowo-zachodniej części kraju (woj. mazowieckie i dolnośląskie). Najmniejszą powierzchnię zalesiono natomiast w województwach w południowej części kraju: śląskim, opolskim i małopolskim.

Podobnie jak w przypadku powierzchni zalesień, stopień realizacji programu w latach 2001-2008 w poszczególnych województwach był bardzo zróżnicowany. Zalesienie większej niż zaplanowana w modyfikacji KPZL z 2003 roku powierzchni miało miejsce w województwach: kujawsko-pomorskim (168%), warmińsko-mazurskim (121%) oraz pomorskim (110%). Plan zrealizowano niemal w pełni również w województwie zachodniopomorskim (95%). Najniższy stopień realizacji programu odnotowano w województwach: śląskim (21%), wielkopolskim (24%), małopolskim (33%), świętokrzyskim (33%), lubelskim (37%) i łódzkim (40%).

Zgodnie z modyfikacją KPZL z 2003 roku największy udział gmin o dużych preferencjach zalesieniowych występuje w dziewięciu województwach: lubelskim, łódzkim,

kujawsko-pomorskim, małopolskim, mazowieckim, podlaskim, świętokrzyskim, warmińsko-mazurskim i wielkopolskim. Wysoki stopień realizacji programu w województwie kujawsko-pomorskim oraz warmińsko-mazurskim należy zatem uznać za bardzo korzystny, zgodny z założeniami zwiększania lesistości. Duży rozmiar zalesień w województwie pomorskim i zachodniopomorskim, tj. w regionach o lesistości znacząco przekraczającej średnią lesistość całego kraju (odpowiednio: 36,0% i 34,9%), choć nie należy do priorytetów programu, wynika z dużej podaży gruntów odpowiednich do zalesienia. W przestrzennym rozmieszczeniu zalesień niekorzystnym zjawiskiem jest natomiast bardzo niski stopień realizacji KPZL w regionach o największych preferencjach oraz, w niektórych przypadkach, bardzo niskiej lesistości, kształtującej się znacząco poniżej średniej lesistości kraju. Do województw tych należą: łódzkie (lesistość 20,9%), mazowieckie (22,3%), lubelskie (22,6%), wielkopolskie (25,5%), świętokrzyskie (27,8%), małopolskie (28,5%) i śląskie (31,8%).

5. Czynniki ograniczające realizację programu

Ustalenie przyczyn zmniejszenia rozmiaru zalesień w drugiej połowie obecnej dekady było przedmiotem badania ankietowego, skierowanego do starostw. Poniżej omówione zostały najważniejsze czynniki ograniczające realizację KPZL w ostatnich latach.

Za najważniejsze przyczyny ograniczenia realizacji krajowego programu zwiększania lesistości po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej należy uznać:

1. konkurencyjność dopłat związanych z gospodarką rolną w stosunku do dopłat na zalesianie (odpowiedź tę wskazano w 70% ankiet) i wynikającą z tego zwiększoną konkurencyjność przeznaczania gruntów rolnych na inne cele (47%);
2. zwiększenie z 0,1 ha do 0,5 ha minimalnej powierzchni działki, kwalifikującej się do objęcia dopłatami do zalesień (65% odpowiedzi);
3. wyłączenie z zalesień trwałych użytków zielonych (58% wskazań);
4. występowanie restrykcji wynikających z utworzenia obszarów chronionych w ramach sieci Natura 2000 (49% odpowiedzi);
5. brak dostatecznych szkoleń i promocji zalesień wśród rolników (43% wskazań).

Na niskie zainteresowanie płatnościami na zalesianie mają wpływ również, poza dopłatami bezpośrednimi do produkcji rolnej, inne czynniki. Należą do nich:

- niezadowalająca wysokość dopłat na zalesianie ze środków Unii Europejskiej;
- istniejące ograniczenia w udzielaniu tych płatności;

- skomplikowana procedury ubiegania się o dofinansowanie.

Wyniki przeprowadzonego badania ankietowego wskazują, że jedynie 37% respondentów uznaje za zadowalające przyjęte obecnie w ramach PROW stawki dopłat na zalesianie gruntów i pielęgnację upraw. Blisko 2/3 badanych uznało, że są one za niskie. Propozycje zwiększenia obecnych stawek mieściły się w przedziale od 10% do 200%, osiągając średnią wartość 49%.

W wielu ankietach zawarte zostały również inne krytyczne uwagi dotyczące przyjętych zasad przydzielania płatności, procedury ubiegania się o dofinansowanie oraz funkcjonowania systemu dopłat. Do najpowszechniej krytykowanych rozwiązań w zakresie zasad przydzielania płatności na zalesienia i pielęgnację upraw należą:

- zbyt niskie stawki premii zalesieniowej dla producentów rolnych uzyskujących mniej niż 20 % dochodów z rolnictwa (zalesienia w latach 2004-2006) lub brak premii dla rolników uzyskujących mniej niż 25 % dochodów z rolnictwa (zalesienia od 2007 roku);
- zwiększenie minimalnej powierzchni zalesianej działki kwalifikującej się do dofinansowania;
- brak waloryzacji premii zalesieniowych – wskazana byłaby coroczna waloryzacja stawek w wysokości określonej wskaźnikiem wzrostu cen towarów i usług konsumpcyjnych ogłaszanych przez Prezesa GUS (rozwiązanie przyjęte w ustawie o przeznaczaniu gruntów rolnych do zalesienia z 2001 roku)
- skrócenie okresu wypłaty premii zalesieniowej, stanowiącej rekompensatę za utracone dochody z tytułu przeznaczenia gruntów rolnych na grunty leśne, z 20 do 15 lat (zmiana wprowadzona w 2006 roku);
- wypłata należnych środków finansowych w cyklu rocznym (postulowane jest przywrócenie cyklu comiesięcznego, analogicznie do rozwiązania przyjętego w ustawie o przeznaczaniu gruntów rolnych do zalesienia z 2001 roku);
- brak wydzielonych środków finansowych na pokrycie kosztów obmiaru geodezyjnego w przypadku zalesiania części działki rolnej;
- brak refundacji kosztów sadzonek z funduszu leśnego, w przypadku zalesień prowadzonych wyłącznie na mocy przepisów ustawy o lasach z 1991 roku (z pominięciem dopłat w ramach PROW-u); refundacja powinna być skierowana bezpośrednio do nadleśnictwa, które na podstawie umowy z właścicielem zalesianego gruntu przekazywałoby sadzonki do założenia uprawy;

- brak preferencyjnych, niskooprocentowanych kredytów umożliwiających zakup sadzonek i pokrycie kosztów przygotowania gleby (przed uzyskaniem pierwszej płatności z ARiMR).

Ponadto często z negatywną oceną spotykają się niektóre z przyjętych rozwiązań w procedurze ubiegania się o dofinansowanie na zalesienia, w tym:

- jej nadmierne rozbudowanie i czasochłonność;
- zbyt duża liczba wymaganych załączników do wniosków składanych do kierownika biura powiatowego ARiMR oraz do nadleśniczego;
- obowiązek corocznego składania wniosku do kierownika biura powiatowego ARiMR o wypłatę premii pielęgnacyjnej oraz premii zalesieniowej;
- brak kredytowania (zaliczkowania) zakupu sadzonek przez ARiMR według opracowanego planu zalesienia;
- długi okres refundacji kosztów przez ARiMR po założeniu uprawy;
- brak mechanizmów pozwalających na zapewnienie niezbędnej liczby sadzonek przez nadleśnictwa (konieczność wprowadzania aneksów/korekt do opracowanych planów zalesień).

Poważne utrudnienie w realizacji KPZL stanowi brak aktualnych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego z wyznaczonymi gruntami do zalesienia. O ile większość ankietowanych (79% udzielonych odpowiedzi w tej kwestii) uznała, że obecne przepisy prawa z zakresu gospodarki przestrzennej umożliwiają sterowanie rozmieszczeniem zalesień zgodnie z preferencjami określonymi w KPZL z 2003 roku i w wojewódzkich programach zalesień, o tyle praktyczna realizacja tych przepisów często nie jest możliwa z powodu skomplikowanych i długotrwałych procedur uchwalania i zmian miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

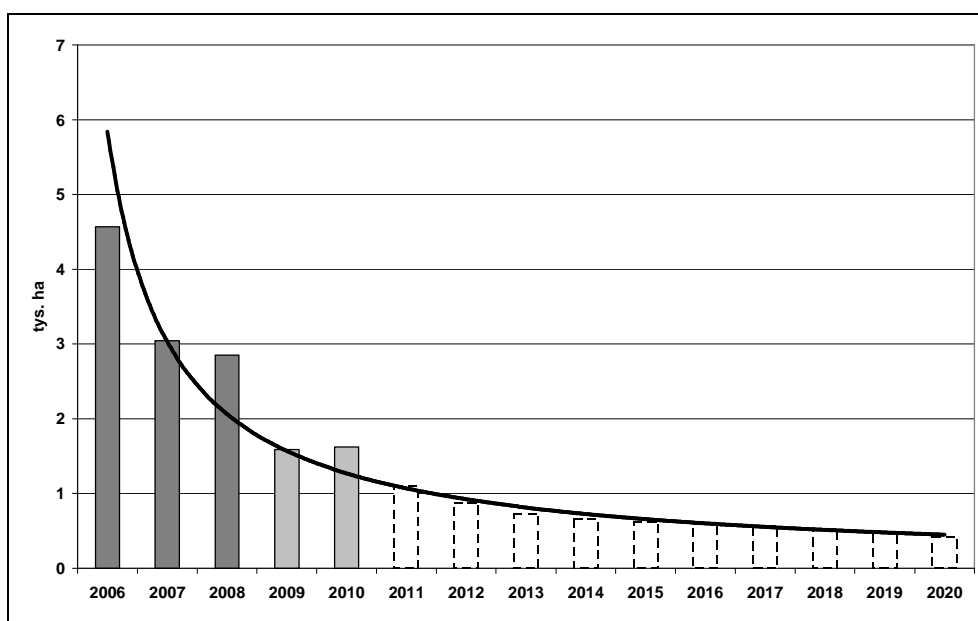
6. Weryfikacja powierzchni zalesień do 2020 roku

6.1. Weryfikacja powierzchni zalesień na gruntach państwowych

Szacunki Dyrekcji Generalnej Lasów Państwowych (DGLP 2009) wskazują, że powierzchnia gruntów Skarbu Państwa przewidzianych do zalesienia w latach 2010-2020 wyniesie 8187 ha, z czego 1625 ha zostanie zalesionych w 2010 roku. Ponadto, w roku 2009

planuje się zalesienie 1590 ha gruntów. Łączna powierzchnia zalesień w latach 2009-2020 wyniesie około 9,8 tys. ha.

Należy spodziewać się, że większość planowanych zalesień na gruntach państwowych będzie zrealizowana w ciągu najbliższych kilku lat. Przemawia za tym analiza dotychczasowego corocznego rozmiaru zalesień od 2006 roku oraz planów zalesieniowych na lata 2009-2010 (por. ryc. 1). W latach 2009-2013 można oczekiwać zalesienia około 5,9 tys. ha gruntów (ok. 60%), natomiast w okresie od 2014-2020 – kolejnych 3,9 tys. ha.

Ryc. 1. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach państwowych do 2020 r. na podstawie realizacji KPZL w latach 2006-2008 oraz planowanych zalesień w latach 2009-2010

Największą powierzchnię zalesień do 2020 roku przewidziano w województwach: zachodniopomorskim (2,3 tys. ha), lubuskim (1,2 tys. ha), pomorskim (1,1 tys. ha) oraz warmińsko-mazurskim (1,0 tys. ha). Są to regiony, w których dotychczasowa realizacja krajowego programu zwiększania lesistości przebiegała zgodnie z planem lub znacząco ten plan przekraczała. Rozmieszczenie planowanych w tych województwach zalesień wynika raczej z podaży gruntów państwowych niż z preferencji zalesieniowych. Wyjątek stanowi województwo warmińsko-mazurskie, charakteryzujące się dużym udziałem powiatów o szczególnie wysokich preferencjach zalesieniowych (ponad 1/3 liczby powiatów).

W oparciu o szacunki przeprowadzone w DGLP najmniej zalesień zostanie zrealizowanych w województwach: świętokrzyskim (ok. 110 ha), lubelskim (ok. 130 ha), śląskim (ok. 180 ha), podkarpackim (ok. 190 ha), opolskim (ok. 210 ha), podlaskim (ok. 250 ha), łódzkim (ok. 310 ha) i małopolskim (ok. 320 ha). W większości wymienionych

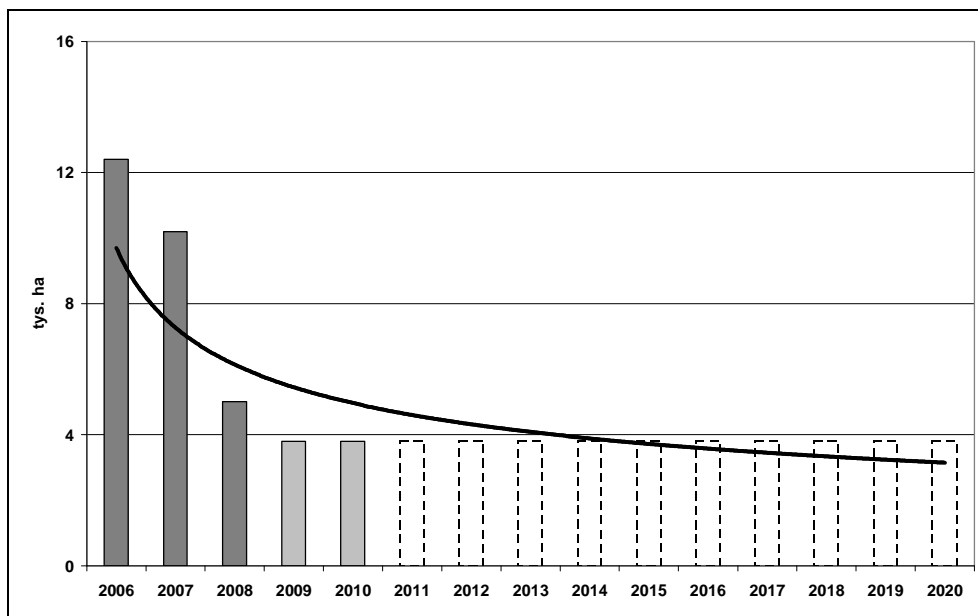
województw ponad 50% ogólnej liczby stanowią powiaty o szczególnie wysokich lub wysokich preferencjach zalesieniowych (do grupy tej nie należą jedynie województwa: opolskie, śląskie i łódzkie). W tych regionach – z wyjątkiem podlaskiego i opolskiego – niedostateczna jest dotychczasowa realizacja planu sformułowanego w KPZL z 2003 roku (wynosząca od 19,2% w woj. lubelskim do 74,2% w woj. łódzkim). W województwie warmińsko-mazurskim, wielkopolskim i lubelskim niemal wszystkie zalesienia na gruntach państwowych zostaną prawdopodobnie przeprowadzone do 2013 roku.

W latach 2001-2008 zalesiono 56,9 tys. ha gruntów państwowych, co stanowi 76,9% planu przyjętego w KPZL z 2003 roku. Wykonanie zalesień w rozmiarze szacowanym przez DGLP oznacza, że w okresie 2009-2020 osiągnięte zostanie jedynie 17,5% planu (9,8 tys. ha wobec planowanych dla tego okresu 56,0 tys. ha), zaś w całym okresie 2001-2020 zalesionych zostanie około 66,7 tys. ha gruntów, co stanowi nieznacznie powyżej połowy (51,3%) planu przyjętego w 2003 roku. Jedynie w województwie kujawsko-pomorskim możliwe będzie przekroczenie przyjętego planu (142%), co jest korzystne ze względu na wysokie preferencje zalesieniowe w tym regionie. Stosunkowo duża powierzchnia zalesień spodziewana jest również w województwie pomorskim (ok. 90% planu) oraz zachodniopomorskim (80% planu). W najmniejszym stopniu założenia KPZL z 2003 roku zostaną wykonane w województwach: lubelskim (13%), wielkopolskim (17%), śląskim (21%), świętokrzyskim (24%) oraz podkarpackim (41%), tj. w regionach (poza woj. śląskim) o wysokich preferencjach zalesieniowych (por. tab. 7).

6.2. Weryfikacja powierzchni zalesień na gruntach niepaństwowych

6.2.1. Weryfikacja powierzchni zalesień na podstawie dotychczasowej realizacji programu (wariant I)

Oszacowany na podstawie dotychczasowej realizacji programu (zob. rozdział dotyczący metodyki) rozmiar zalesień na gruntach niepaństwowych wynosi 45,5 tys. ha, z czego około 7,5 tys. ha zostanie zalesionych w latach 2009-2010 (ryc. 2). Powierzchnia zalesień w latach 2009-2013 wyniesie 18,9 tys. ha, a w latach 2014-2020 – 26,6 tys. ha.

Ryc. 2. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach niepaństwowych do 2020 r. na podstawie realizacji KPZL w latach 2006-2008 oraz planowanych zalesień w latach 2009-2010 (wariant I)

Największą powierzchnię zalesień do 2020 roku przewidziano w województwach: mazowieckim (6,7 tys. ha), warmińsko-mazurskim (6,6 tys. ha), lubelskim (4,9 tys. ha), podkarpackim (4,4 tys. ha) i pomorskim (3,5 tys. ha). Poza województwem warmińsko-mazurskim i pomorskim, są to regiony, w których krajowy program zwiększania lesistości był realizowany w znacznie mniejszym rozmiarze, niż to zaplanowano w modyfikacji KPZL z 2003 roku. Ponadto są to województwa (z wyjątkiem pomorskiego), w których 50-60% powiatów charakteryzuje się szczególnie wysokimi lub wysokimi preferencjami zalesieniowymi.

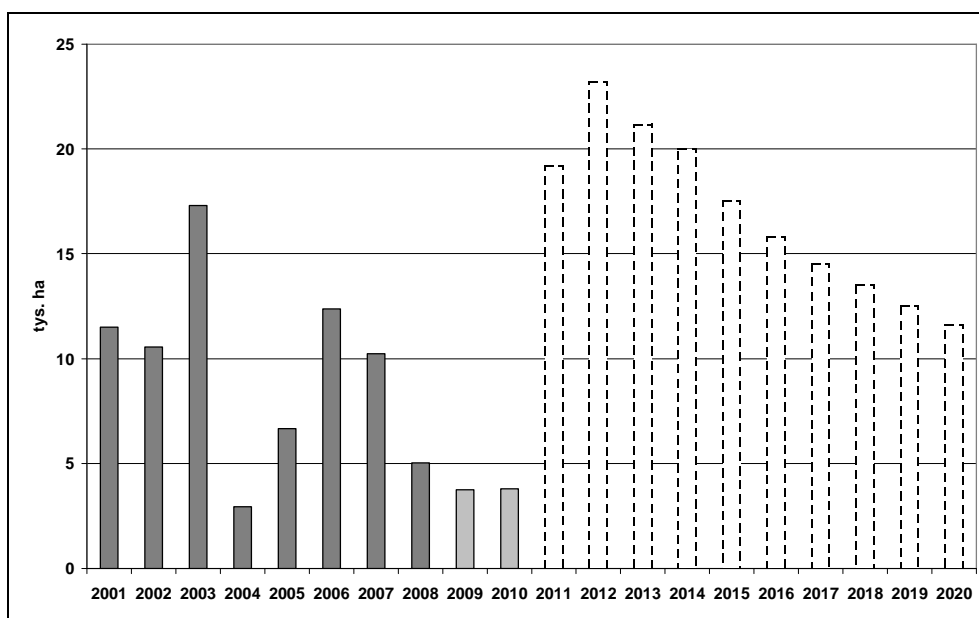
W opisywanym wariantcie realizacji KPZL najmniej zalesień zostanie zrealizowanych w województwach: śląskim, opolskim, małopolskim i lubuskim – od ok. 600 do ok. 850 ha. Dwa ostatnie regiony należą do obszarów o dużych preferencjach zalesieniowych (ponad 50% powiatów w ich granicach cechuje się szczególnie wysokimi lub wysokimi preferencjami zalesieniowymi). W wymienionych województwach – z wyjątkiem lubuskiego – niedostateczna jest dotychczasowa realizacja zalesień KPZL z 2003 roku (wynosząca od 7,6% do 19,3%).

W latach 2001-2008 zalesiono 76,6 tys. ha gruntów niepaństwowych, co stanowi 54,0% planu przyjętego w KPZL z 2003 roku. Wykonanie zalesień w rozmiarze oszacowanym w niniejszym wariantcie oznacza, że w latach 2009-2020 osiągnięte zostanie jedynie 11,2% planu (45,5 tys. ha wobec planowanych dla tego okresu 408,0 tys. ha), zaś w całym okresie 2001-2020 zalesionych zostanie około 122,2 tys. ha gruntów, co stanowi

poniżej jednej czwartej (22,2%) rozmiaru przyjętego w 2003 roku. Jedynie w województwie warmińsko-mazurskim możliwe będzie osiągnięcie powierzchni zalesień zbliżonej do przyjętego planu (81%), co jest korzystne ze względu na wysokie preferencje zalesieniowe w tym regionie. W województwie kujawsko-pomorskim i pomorskim możliwe jest zrealizowanie około połowy planu, natomiast w pozostałych województwach stopień realizacji KPZL w 2020 roku osiągnie przypuszczalnie poziom od ok. 8-9% do ok. 30-35%. W najmniejszym stopniu założenia KPZL z 2003 roku na gruntach niepaństwowych zostaną wykonane w województwach: śląskim (8%), wielkopolskim (9%), małopolskim (10%), łódzkim (14%) oraz świętokrzyskim (14%), tj. w regionach (poza woj. śląskim i łódzkim) o wysokich preferencjach zalesieniowych (por. tab. 8).

6.2.2. Weryfikacja powierzchni zalesień na podstawie badania ankietowego (wariant II)

Oszacowany na podstawie badania ankietowego (zob. rozdział dotyczący metodyki) rozmiar zalesień na gruntach niepaństwowych wynosi 176,4 tys. ha, z czego około 71,0 tys. ha miałyby być zalesione w latach 2009-2013, a 105,4 tys. ha w latach 2014-2020 (ryc. 3).

Ryc. 3. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach niepaństwowych do 2020 r. roku na podstawie badania ankietowego oraz planowanych zalesień w latach 2009-2010 (wariant II)

W wariantcie II największą powierzchnię zalesień do 2020 roku przewidziano w województwach: zachodniopomorskim (40,8 tys. ha), śląskim (20,1 tys. ha), lubelskim (19,4

tys. ha), świętokrzyskim (17,6 tys. ha) i mazowieckim (16,2 tys. ha). Poza województwem śląskim i zachodniopomorskim są to regiony, w których około połowy powiatów charakteryzuje się szczególnie wysokimi lub wysokimi preferencjami zalesieniowymi, a realizacja zalesień w latach 2001-2008 była zdecydowanie niższa od założeń zawartych w modyfikacji KPZL z 2003 roku (z wyjątkiem woj. zachodniopomorskiego).

W omawianym wariantcie realizacji KPZL najmniej zalesień zostanie zrealizowanych w województwach: małopolskim (1,2 tys. ha), lubuskim (1,9 tys. ha), łódzkim (4,2 tys. ha), opolskim (4,9 tys. ha) i podlaskim (5,1 tys. ha). Regiony te, z wyjątkiem opolskiego i łódzkiego, należą do obszarów o dużych preferencjach zalesieniowych. W wymienionych województwach – wyjątkiem lubuskiego – niedostateczna jest dotychczasowa realizacja założeń KPZL z 2003 roku.

W latach 2001-2008 zalesiono 76,6 tys. ha gruntów niepaństwowych, co stanowi 54,0% planu przyjętego w KPZL z 2003 roku. Wykonanie zalesień w rozmiarze oszacowanym w niniejszym wariantcie oznacza, że w latach 2009-2020 osiągnięte zostanie jedynie 43,2% planu (176,4 tys. ha wobec planowanych dla tego okresu 408,0 tys. ha), zaś w całym okresie 2001-2020 zalesionych zostanie około 253,0 tys. ha gruntów, co stanowi poniżej połowy (46,0%) rozmiaru przyjętego w 2003 roku. Przekroczenie przyjętego planu możliwe będzie w województwie zachodniopomorskim (223%) oraz kujawsko-pomorskim (124%), co w drugim przypadku jest szczególnie korzystne ze względu na wysokie preferencje zalesieniowe regionu. Stosunkowo wysoki rozmiar zalesień spodziewany jest również w województwie warmińsko-mazurskim (93%) i śląskim (88%). W najmniejszym stopniu założenia KPZL z 2003 roku na gruntach niepaństwowych zostaną wykonane w województwach: małopolskim (12%), wielkopolskim (14%) oraz łódzkim (17%).

Niniejszy wariant jest mało prawdopodobny do zrealizowania, wzięwszy pod uwagę, iż jego realizacja wymagałaby zalesiania średnio 21,2 tys. ha rocznie w latach 2011-2013 oraz średnio 15,1 tys. ha w latach 2014-2020. Od początku obecnej dekady zalesienia na gruntach niepaństwowych najszerzej przeprowadzono w roku 2003 (17,3 tys. ha), a w kolejnych latach powierzchnia nowo zakładanych upraw leśnych jedynie w latach 2006-2007 przekroczyła 10 tys. ha w ciągu roku. Począwszy od 2006 roku obserwuje się wyraźny trend spadkowy zalesianej corocznie powierzchni, z oznakami stabilizacji w roku 2009 i 2010 (według planu zalesień) na poziomie 3,8 tys. ha. Występowanie wielu czynników ograniczających rozwój zalesień na gruntach niepaństwowych (zob. rozdział 5.3), mających charakter długookresowy (dopłaty bezpośrednio do produkcji rolnej, zasady udzielania dopłat w ramach PROW na lata 2007-2010), uzasadnia przyjęcie założenia, że w najbliższych latach nie należy spodziewać

się radykalnego wzrostu zainteresowania zalesieniami i wzrostu powierzchni zakładanych corocznie upraw leśnych.

6.3. Podsumowanie

W bardziej pozytywnym wariantcie II realizacji KPZL, w latach 2001-2020 roku zostanie zalesionych około 320 tys. ha gruntów, co stanowi niespełna połowę rozmiaru zaplanowanego w krajowym programie zwiększania lesistości. Blisko 80% nowych upraw leśnych powstanie na gruntach prywatnych, co jest wskaźnikiem zbliżonym do założonego w programie.

W wariantcie I, który – jak wspomniano wcześniej – jest znacznie bardziej realnym założeniem realizacji KPZL w nadchodzących latach, należy spodziewać się zalesienia około 190 tys. ha upraw w całym okresie 2001-2020. Oznacza to realizację około 28% przyjętego planu, przy czym na gruntach państwowych wskaźnik ten przekroczy 50% (ponad 1/3 zalesień powstanie na gruntach należących do Skarbu Państwa).

Realizacja zalesień według wariantu II pozwoli na osiągnięcie w 2020 roku lesistości kraju na poziomie 29,56%, natomiast według wariantu I – jedynie 29,14%, wobec 30% założonych w krajowym programie zwiększania lesistości.

Tabela 1. Prognozowany rozmiar zalesień do 2020 roku według przyjętych wariantów

Forma własności gruntów	Zalesienia zrealizowane w latach 2001-2008	Rozmiar zalesień w latach 2009-2013	Rozmiar zalesień w latach 2014-2020	Rozmiar zalesień w latach 2001-2020	Stopień realizacji KPZL
	tys. ha	tys. ha	tys. ha	tys. ha	%
Państwowe	56,9	5,9	3,9	66,7	51,3
Niepaństwowe (wariant I)	76,6	18,9	26,6	122,2	22,2
RAZEM	133,5	24,8	30,5	188,9	27,8
Państwowe	56,9	5,9	3,9	66,7	51,3
Niepaństwowe (wariant II)	76,6	71,0	105,4	253,0	46,0
RAZEM	133,5	76,9	109,3	319,7	47,0

W wariantcie I w żadnym województwie nie uda się osiągnąć przyjętego w KPZL rozmiaru zalesień i jedynie w czterech województwach poziom realizacji planu wyniesie powyżej 50%. Są wśród nich jedynie dwa województwa o wysokich preferencjach zalesieniowych: kujawsko-pomorskie i warmińsko-mazurskie. W najmniejszym stopniu program zostanie wykonany w województwach: śląskim (9%), wielkopolskim (10%),

małopolskim (12%), świętokrzyskim (14%) i łódzkim (15%). Z wyjątkiem pierwszego i ostatniego przypadku, są to regiony o bardzo wysokich preferencjach zalesieniowych.

Realizacja KPZL według wariantu II pozwoliłaby na przekroczenie planu zalesieniowego w dwóch województwach: zachodniopomorskim (155%) i kujawsko-pomorskim (127%). W dwóch innych (pomorskie i śląskie) możliwe byłoby zrealizowanie zadań w rozmiarze około 75-80%. W trzech województwach – małopolskim, wielkopolskim i łódzkim – rozmiar zalesień nie przekroczyłby 20% planowanej wielkości.

7. Wnioski

Wyniki przeprowadzonych badań i analizy danych pozwalają na sformułowanie następujących wniosków.

1. Dotychczasowa dynamika zalesień jest niewystarczająca do osiągnięcia sformułowanego w KPZL celu osiągnięcia do 2020 r. lesistości kraju na poziomie 30%. Najbardziej realne wydaje się osiągnięcie do tego czasu lesistości wynoszącej 29,1-29,2%.
2. Szczególny spadek dynamiki zalesień obserwowany jest po 2006 roku, co ma związek z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej i dynamicznymi zmianami społeczno-gospodarczymi na obszarach wiejskich.
3. Główne czynniki wpływające na załamanie realizacji KPZL mają charakter długookresowy, więc mało prawdopodobne jest odwrócenie niekorzystnego trendu w najbliższych latach.
4. Zróżnicowanie przestrzenne stopnia realizacji KPZL jest bardzo duże; zasadniczo na obszarach o największych preferencjach środowiskowych stopień realizacji programu jest daleko niewystarczający.
5. Należy dążyć do uproszczenia procedur przyznawania wsparcia finansowego na zalesienia oraz likwidowania licznych barier proceduralnych i instytucjonalnych utrudniających realizację programu.
6. Wskazane jest uruchomienie szerokiego programu szkoleń dla rolników w zakresie zalesiania i ubiegania się o wsparcie finansowe.

INSTYTUT BADAWCZY LEŚNICTWA

Zakład Ekonomiki i Polityki Leśnej

**„Aktualizacja Krajowego Programu
Zwiększania Lesistości 2009”**

Temat 3-U-50

Narodowy Fundusz
Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej

Pracę wykonano na zamówienie Ministra
Środowiska oraz sfinansowano ze środków
Narodowego Funduszu Ochrony
Środowiska i Gospodarki Wodnej

Autorzy główni: **mgr inż. Adam Kaliszewski**
dr inż. Ryszard Kwiecień

Współautorzy: **prof. dr hab. Stanisław Zając**
mgr inż. Wojciech Młynarski
mgr Danuta Lotz

Kierownik Zakładu:

Dyrektor Instytutu:

Sękocin Stary, październik 2009 r.

Spis treści

Wykaz ważniejszych skrótów	3
1. Wstęp.....	4
2. Cel i zakres pracy	5
3. Metodyka.....	6
4. Przesłanki zwiększania lesistości	10
4.1. Zmiany lesistości	10
4.2. Rola lasów i zalesień w ochronie środowiska	12
4.3. Społeczne znaczenie zalesień	13
4.4. Zwiększanie lesistości jako element polityki państwa	13
5. Ocena dotychczasowej realizacji krajowego programu zwiększania lesistości.....	16
5.1. Założenia i ocena realizacji KPZL w latach 1995-2000.....	16
5.1.1. Instrumenty prawne i finansowe stymulujące realizację KPZL w latach 1995-2000	16
5.1.2. Powierzchnia i układ przestrzenny zalesień w latach 1995-2000	18
5.2. Założenia i ocena realizacji programu w latach 2001-2008	19
5.2.1. Główne założenia realizacji programu	19
5.2.2. Instrumenty prawne i finansowe stymulujące realizację programu w latach 2001-2008	22
5.2.3. Powierzchnia i układ przestrzenny zalesień w latach 2001-2008	31
5.3. Czynniki ograniczające realizację programu.....	35
6. Weryfikacja powierzchni zalesień do 2020 roku	41
6.1. Potrzeby i preferencje zalesieniowe województw	41
6.2. Weryfikacja powierzchni zalesień na gruntach państwowych	43
6.3. Weryfikacja powierzchni zalesień na gruntach niepaństwowych	46
6.3.1. Weryfikacja powierzchni zalesień na podstawie dotychczasowej realizacji programu (wariant I).....	46
6.3.2. Weryfikacja powierzchni zalesień na podstawie badania ankietowego (wariant II)	49
6.4. Podsumowanie	53
7. Korekta założeń do programów regionalnych	56
8. Wnioski	65
9. Wykaz źródeł.....	66
Załączniki	69
Załącznik I. Preferencje zalesieniowe powiatów według województw	69
Załącznik II. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach państwowych do 2020 r. według województw	75
Załącznik III. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach niepaństwowych do 2020 r. według województw (wariant I)	83
Załącznik IV. Prognoza oddziaływania „Aktualizacji krajowego programu zwiększania lesistości 2009” na środowisko	91

Wykaz ważniejszych skrótów

ARiMR	Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa
DGLP	Dyrekcja Generalna Lasów Państwowych
GUS	Główny Urząd Statystyczny
KPZL	Krajowy program zwiększania lesistości
PROW	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich
UoI	Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (tekst jednolity: Dz.U. z 2005 r. nr 45 poz. 435 z późn. zm.)

1. Wstęp

Niniejsze opracowanie jest drugą modyfikacją krajowego programu zwiększania lesistości (KPZL), który został opracowany w 1993 r. przez Zakład Badań i Systemu Informacji Przestrzennych Instytutu Badawczego Leśnictwa, na zlecenie i przy współudziale Departamentu Leśnictwa ówczesnego Ministerstwa Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa (Łonkiewicz 1993). Program ten został zaakceptowany do realizacji przez Radę Ministrów RP w dniu 23 czerwca 1995 r. (Łonkiewicz 1995), jednak nie stał się programem rządowym, gdyż nie zagwarantowano środków na jego realizację w perspektywie wieloletniej.

Pierwsza modyfikacja KPZL dokonana została w latach 2000-2002 w Zakładzie Ekonomiki i Polityki Leśnej Instytutu Badawczego Leśnictwa. Choć główne założenia programu zostały pozytywnie zweryfikowane w praktyce w I etapie jego realizacji w latach 1995-2000, tym niemniej pewne jego elementy wymagały istotnej przebudowy i aktualizacji, zmieniły się bowiem uwarunkowania realizacji programu zalesień, związane między innymi ze zmianami w podziale administracyjnym kraju oraz w zakresie kompetencji na poszczególnych poziomach struktury administracyjnej, czy też wynikające z postępującego procesu przyspieszonego wyłączenia gruntów z produkcji rolnej i wzrostu zainteresowania rolników ich zalesianiem.

Przesłanką pilnej potrzeby obecnej aktualizacji krajowego programu zwiększania lesistości, poza wymogami formalnymi, są nowe uwarunkowania w otoczeniu społeczno-gospodarczym, znacznie ograniczające możliwości prowadzenia zalesień na terenie całego kraju. W obecnym okresie realizacji KPZL Polska wstąpiła do Unii Europejskiej, co istotnie zaważyło na możliwości realizacji założeń programu. W zmienionych warunkach społeczno-gospodarczych oraz nowych uwarunkowaniach prawnych widoczna jest raczej tendencja do kontynuowania lub podejmowania produkcji rolnej na obszarach, które jeszcze kilka lat temu zaklasyfikowano jako potencjalnie nadające się do zalesienia. Możliwość uzyskania przez rolników dopłat bezpośrednich do produkcji rolnej sprawiła, że przeznaczanie niektórych gruntów rolnych pod zalesienia straciło swoją atrakcyjność.

Należy podkreślić, że KPZL jest opracowaniem studialnym o charakterze strategicznym. Jest instrumentem polityki leśnej w zakresie kształtowania przestrzeni przyrodniczej kraju i zawiera ogólne wytyczne sporządzania regionalnych planów

przestrzennego zagospodarowania w dziedzinie zwiększania lesistości. Przyjęte w KPZL założenia metodyczne i kryteria określania preferencji zalesieniowych mogą być pomocne w tworzeniu oryginalnych rozwiązań regionalnych oraz lokalnych. Niniejsza modyfikacja programu, wykonana w okresie od lipca do października 2009 roku w Zakładzie Ekonomiki i Polityki Leśnej Instytutu Badawczego Leśnictwa, ma natomiast charakter ekspertyzy, służącej wskazaniu kierunków zmian w rozmiarze przeprowadzanych corocznie zalesień, występujących ograniczeń w zalesianiu gruntów oraz określeniu spodziewanego stopnia realizacji KPZL w perspektywie 2020 roku.

2. Cel i zakres pracy

Celem pracy jest opracowanie projektu aktualizacji krajowego programu zwiększania lesistości (KPZL) oraz wykonanie prognozy jego oddziaływania na środowisko. W KPZL przyjętym do realizacji przez Radę Ministrów w 1995 r. zapisano wymóg jego aktualizacji co 5 lat. Poprzedniej aktualizacji dokonano w 2003 roku.

Przesłanką pilnej potrzeby aktualizacji krajowego programu zwiększania lesistości, poza wymogami formalnymi, są nowe uwarunkowania w otoczeniu społeczno-gospodarczym, znacznie ograniczające możliwości prowadzenia zalesień na terenie całego kraju. Równocześnie należy w większym niż dotychczas stopniu uwzględnić uwarunkowania racjonalnego rozmieszczenia zalesień wynikające ze środowiskowych funkcji lasów, a przede wszystkim preferencje dla obszarów o niskiej lesistości, zmniejszenia fragmentacji kompleksów leśnych, wzmocnienia korytarzy ekologicznych oraz ochrony wód powierzchniowych i podziemnych. Ostatnie doświadczenia wskazują, że przy planowaniu zalesień należy również uwzględnić przesłanki wynikające z krajowych strategii i programów dotyczących ochrony różnorodności biologicznej oraz rozmieszczenia cennych gatunków i siedlisk nieleśnych w ramach różnych sieci obszarów chronionych, w tym również obszarów Natura 2000.

Celowym wydaje się przedłużenie obecnego III etapu realizacji KPZL do 2013 r. (w pierwotnie przyjętych założeniach miał on być realizowany w latach 2006-2010), gdyż byłoby to zgodne z okresem programowania wsparcia zalesień ze środków UE w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. Kolejny IV etap obejmowałby wówczas lata 2014-2020 (uprzednio 2011-2020), co również byłoby zgodne z kolejnym

okresem programowania PROW. Proponowane zmiany wynikają z przewidywanej kluczowej roli wsparcia UE dla wielkości powierzchni zalesień w perspektywie do 2020 roku.

Zakres pracy obejmuje następujące zagadnienia:

- omówienie metodyki badań;
- omówienie najważniejszych przesłanek zwiększania lesistości w Polsce;
- charakterystykę głównych założeń programu oraz instrumentów prawnych i ekonomicznych stymulujących jego realizację;
- omówienie i ocenę rozmiaru i układu przestrzennego zalesień w latach 2001-2008;
- identyfikację i charakterystykę czynników ograniczających realizację programu w ostatnich latach;
- charakterystykę potrzeb i preferencji zalesieniowych w poszczególnych regionach kraju;
- weryfikację powierzchni zalesień w perspektywie do roku 2020 z podziałem na grunty państwowe i niepaństwowe;
- korektę założeń do regionalnych programów zalesieniowych;
- wnioski z przeprowadzonych badań.

Ponadto aktualizacja krajowego programu zwiększania lesistości zawiera cztery załączniki:

- Załącznik I – Preferencje zalesieniowe powiatów według województw;
- Załącznik II – Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach państwowych do 2020 r. według województw;
- Załącznik III – Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach niepaństwowych do 2020 r. według województw;
- Załącznik IV – Prognoza oddziaływania projektu aktualizacji krajowego programu zwiększania lesistości na środowisko.

3. Metodyka

Źródłem informacji o realizacji krajowego programu zwiększania lesistości w latach 2001-2008 są publikacje statystyczne Głównego Urzędu Statystycznego. Opis stanu prawnego i jego zmian opracowano na podstawie aktów prawnych (aktualnych i archiwalnych) zgromadzonych w bazie danych Systemu Informacji Prawnej LEX.

Źródłem informacji o czynnikach ograniczających realizację KPZL w ostatnich latach, a także o przewidywanym rozmiarze zalesień w latach 2009-2013 i 2014-2020, była „Ankieta w sprawie korekty zaplanowanego w krajowym programie zwiększania lesistości rozmiaru zalesień oraz trudności w realizacji tego programu po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej”, rozesłana do wybranych starostw w całym kraju. W kwestionariuszu ankiety zawarto pytania dotyczące:

- rozmiaru zalesień wykonanych w latach 2001-2008, z podziałem na grunty państwowe i niepaństwowe;
- propozycji korekty rozmiaru zalesień określonego w KPZL, z podziałem na okres 2009-2013 oraz 2014-2020 oraz w rozbiciu na grunty państwowe i niepaństwowe;
- przyczyn spadku dynamiki zalesień po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej; w pytaniu tym poproszono o wskazanie odpowiedzi („tak” lub „nie”) w odniesieniu do każdego z przewidywanych istotnych czynników, respondenci mogli również wskazać i opisać inne niż wymienione przyczyny; do wyróżnionych przyczyn należały:
  - niechęć właścicieli gruntów do zmiany formy użytkowania ziemi,
  - zwiększona konkurencyjność przeznaczania gruntów rolnych na cele nierolnicze i nieleśne,
  - konkurencyjność dopłat związanych z gospodarką rolną w stosunku do dopłat na zalesianie,
  - brak dostatecznych szkoleń i promocji zalesień wśród rolników,
  - restrykcje wynikające z utworzenia sieci Natura 2000,
  - wyłączenie z zalesień trwałych użytków zielonych,
  - zwiększenie z 0,1 ha do 0,5 ha minimalnej powierzchni zalesianej działki,
  - ograniczenie do 20 ha maksymalnej powierzchni zalesienia;
- wyrażenia opinii, czy obecne przepisy prawa z zakresu gospodarki przestrzennej umożliwiają sterowanie rozmieszczeniem zalesień zgodnie z preferencjami określonymi w KPZL z 2003 roku, oraz – w przypadku negatywnej odpowiedzi – proponowanych zmian w tym zakresie;
- poziomu dopłat do zalesień (czy wysokość dopłat do zalesień w ramach PROW jest satysfakcjonująca dla rolników, a jeśli nie, to w jakim stopniu ich wysokość powinna być zwiększona oraz co należałoby ewentualnie zmienić w systemie dopłat do zalesień).

Respondentom pozostawiono również możliwość wyrażenia swoich własnych uwag, sugestii i propozycji w odniesieniu do omawianych zagadnień.

Wyboru powiatów, do których wysłano ankietę, dokonano z puli wyłącznie tych powiatów ziemskich, dla których w KPZL z 2003 roku zaplanowano na lata 2001-2020 powierzchnię zalesień wynoszącą minimum 300 ha. Pula ta stanowi 280 jednostek, spośród których wylosowano 50%, tj. 140 powiatów. Wybór powiatów przeprowadzono w sposób losowy w obrębie każdego województwa (połowa powiatów spełniających wyżej wymienione warunki z każdego województwa).

Ogółem otrzymano 96 ankiet (tj. 69% ich ogólnej liczby), z czego 5 nie zawierało odpowiedzi na żadne pytanie i – z reguły – było opatrzonych adnotacją, że dane starostwo nie posiada informacji będących przedmiotem badania. Największy odsetek ankiet uzyskano z województwa lubuskiego, podkarpackiego, warmińsko-mazurskiego oraz mazowieckiego (3/4 lub więcej wysłanych formularzy), najmniej natomiast z województwa śląskiego i świętokrzyskiego – poniżej połowy rozesłanych ankiet.

Niewielu respondentów odpowiedziało na wszystkie pytania zawarte w formularzu. Z puli 91 ankiet zawierających odpowiedź na przynajmniej jedno pytanie 65 (tj. 71%) zawierało propozycję korekty rozmiaru zalesień w latach 2009-2013, a 63 (tj. 69%) również w latach 2014-2020. Ponadto 89% respondentów udzieliło odpowiedzi na pytania dotyczące przyczyn spadku dynamiki zalesień, a 83% wypowiedziało się na temat poziomu dopłat do zalesień.

Informacje dotyczące skorygowanej powierzchni zalesień do 2020 roku na gruntach państwowych uzyskano z Dyrekcji Generalnej Lasów Państwowych w Warszawie (por. DGLP 2009). Zestawienie to zawiera prognozowany rozmiar zalesień oraz plan rozmiaru zalesień w 2010 r. Na podstawie tych informacji oraz dotychczasowej realizacji KPZL zweryfikowano rozmiar zalesień w poszczególnych latach do końca obowiązywania programu, zarówno dla całego kraju jak i w granicach poszczególnych województw.

Dane DGLP przedstawione zostały w układzie regionalnych dyrekcji Lasów Państwowych. Dla potrzeb niniejszego opracowania oszacowano skorygowaną powierzchnię zalesień w układzie wojewódzkim według podziału przedstawionego w tabeli 1.

Tabela 1. Rozdzielenie powierzchni zalesień w poszczególnych regionalnych dyrekcjach Lasów Państwowych pomiędzy województwa

Lp.	Regionalna dyrekcja Lasów Państwowych	Województwo, do którego przypisano powierzchnię zalesień
1	Białystok	80% woj. podlaskie, 20% woj. warmińsko-mazurskie
2	Gdańsk	100% woj. pomorskie
3	Katowice	50% woj. śląskie, 50% woj. opolskie
4	Kraków	100% woj. małopolskie
5	Krosno	100% woj. podkarpackie
6	Lublin	100% woj. lubelskie
7	Łódź	100% woj. łódzkie
8	Olsztyn	75% woj. warmińsko-mazurskie, 25% woj. mazowieckie
9	Piła	100% woj. wielkopolskie
10	Poznań	100% woj. wielkopolskie
11	Radom	50% woj. świętokrzyskie, 50% woj. mazowieckie
12	Szczecin	67% woj. zachodniopomorskie, 33% woj. lubuskie
13	Szczecinek	67% woj. zachodniopomorskie, 33% woj. pomorskie
14	Toruń	100% woj. kujawsko-pomorskie
15	Warszawa	100% woj. mazowieckie
16	Wrocław	100% woj. dolnośląskie
17	Zielona Góra	100% woj. lubuskie

Prognozowany rozmiar zalesień na gruntach niepaństwowych przedstawiono w dwóch wariantach:

- wariant I obejmuje analizę dotychczasowego trendu corocznie zalesianej powierzchni oraz planowanego rozmiaru zalesień w latach 2009 i 2010 na podstawie danych ARiMR (2009), przy czym założono, że plan ten zostanie zrealizowany w 90%; na podstawie tych informacji określono oczekiwany trendu w rozmiarze zalesień do roku 2020;
- wariant II opracowano na podstawie informacji udzielonych w badaniu ankietowym (pytanie o przewidywaną powierzchnię zalesień w latach 2009-2013 oraz 2014-2020 na obszarze wylosowanych powiatów), określając przeciętny oczekiwany stopień realizacji KPZL w poszczególnych powiatach i na podstawie tych informacji ustalając przeciętny oczekiwany stopień realizacji programu w układzie wojewódzkim. W wariantcie tym przyjęto, że powierzchnia zalesień w roku 2009 i 2010 będzie odpowiadała realnej planowanej powierzchni zalesień planowanych na podstawie danych ARiMR (2009)

W korekcie założeń do programów regionalnych, w odniesieniu do zalesień na gruntach niepaństwowych, posłużono się wynikami uzyskanymi dla wariantu I realizacji KPZL do 2020 roku.

4. Przesłanki zwiększania lesistości

4.1. Zmiany lesistości

Zwiększanie lesistości kraju jest jednym z ważniejszych elementów polityki leśnej państwa (MOŚZNiL 1997). Konsekwentna realizacja celów tej polityki powinna zapewnić zwiększenie lesistości kraju do 30% w roku 2020 i 33% do połowy stulecia.

W przeszłości, w następstwie rozwojowych procesów społeczno-gospodarczych, a głównie powiększania terenów użytkowanych rolniczo lesistość Polski zmniejszała się. Zdaniem Maruszczaka (2001) w 1000. roku zbiorowiska naturalne (lasy, bagna, łąki i wody) obejmowały 80% ogólnej powierzchni kraju. Tempo późniejszych przekształceń środowiska, w tym procesu wylesiania, można ustalić jedynie pośrednio, m.in. na podstawie studiów demograficznych. Dopiero dla okresu od początku XIX wieku możemy posłużyć się danymi statystycznymi i wynikami pomiarów kartometrycznych na ówczesnych mapach. Z ustaleń tych wynika, że lesistość Polski spadła do 38% w 1820 r. i do 20% w 1938 r., w ówczesnych granicach Polski (Kwiecień i in. 2002).

W okresie międzywojennym, w latach 1926-1937, ubytek powierzchni leśnej wyniósł 126 tys. ha. W odniesieniu do powierzchni w obecnych granicach Polski lesistość w 1938 r. wyniosła 21,8%. Kolejne duże wylesienia miały miejsce w czasie drugiej wojny światowej, co doprowadziło do sytuacji, że w nowych granicach kraju w 1945 roku powierzchnia lasów wynosiła 6470 tys. ha, tj. 20,8% (Kwiecień i in. 2002).

W wyniku intensywnych prac zalesieniowych, a także procesów sukcesji naturalnej zbiorowisk leśnych (głównie w latach 1947-1970), lesistość kraju wzrosła do 27,0% w 1970 r., a następnie do 27,8% w 1990 r. oraz 28,9% w 2007 r. (Kwiecień i in. 2002, GUS 2008). W zalesianiu gruntów porolnych w okresie powojennym można umownie wyróżnić co najmniej cztery etapy:

1. lata 1946-1970 - okres intensywnych zalesień, a także procesów sukcesji naturalnej zbiorowisk leśnych; lesistość wzrosła do 27,0% w 1970 r., a przeciętnie rocznie zalesiano 37 tys. ha, maksymalnie zaś 62 tys. ha (w 1960 r.);
2. lata 1971-1980 - okres umiarkowanego przyrostu powierzchni leśnej; lesistość wzrosła do 27,8%, a przeciętnie rocznie zalesiano 12,0 tys. ha;
3. w latach dziewięćdziesiątych i w pierwszej połowie obecnej dekady powierzchnia zalesień systematycznie zwiększała się – z 7,6 tys. ha w 1991 r. do 26,5 tys. ha w 2003 r., a średnioroczny rozmiar zalesień wyniósł 16,8 tys. ha;

4. od roku 2004 – okres spadku zalesianej corocznie powierzchni (z wyjątkiem 2006 r.) do poziomu 5,3-5,4 tys. ha w latach 2009-2010 (planowany rozmiar zalesień); średnia powierzchnia zalesień w tym okresie wynosi 10,6 tys. ha.

Ogólny bilans zmian powierzchni lasów w kraju w latach 1945-2007 wskazuje, że:

- łączna powierzchnia objętych statystyką zalesionych gruntów rolnych i nieużytków wyniosła 1456,2 tys. ha, w tym na gruntach Skarbu Państwa 820,0 tys. ha;
- powierzchnia lasów i gruntów związanych z gospodarką leśną zwiększyła się z 6470 tys. ha do 9255 tys. ha, czyli o 2785 tys. ha, tj. o 43,0% w stosunku do powierzchni z 1945 r.;
- lesistość kraju wzrosła z 20,8% do 28,9%, czyli o 8,1% (por. GUS 2008).

W 2007 r. grunty leśne zajmowały powierzchnię 9255 tys. ha, z tego lasy stanowiły 9049 tys. ha, a grunty związane z gospodarką leśną 206 tys. ha. W strukturze własności dominują lasy własności Skarbu Państwa 7343 tys. ha (81,15%), z których największy udział mają lasy w zarządzie Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe, pokrywające powierzchnię 7060 tys. ha, tj. 78,02% powierzchni leśnej w kraju (GUS 2008).

Lesistość Polski jest niższa od średniej dla wszystkich krajów Unii Europejskiej, wynoszącej 37,1% (EUROSTAT 2007). Jednocześnie prawie wszystkie kraje graniczące z Polską (z wyjątkiem Ukrainy) mają większą, bądź nawet zdecydowanie większą lesistość: Białoruś - 38,0%, Czechy - 34,3%, Litwa – 33,5%, Niemcy - 31,7%, Słowacja - 40,1% (GUS 2008). Badania i prace studialne (Z. Obmiński, T. Partyka, J. Siuta, B. Łonkiewicz) wskazują, że racjonalna lesistość Polski z punktu widzenia struktury użytkowania ziemi i kształtowania środowiska na obecnym etapie rozwoju cywilizacyjnego powinna wynosić 33-34% (Kwiecień i in. 2002).

Istotnym problemem jest nierównomierne występowanie lasów na terenie kraju oraz znaczne rozdrobnienie i rozproszenie kompleksów leśnych. Ocenia się, że lasy w zarządzie Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe podzielone są na kilkadziesiąt tysięcy kompleksów leśnych (MOŚZNiL 1997). Przeciętna wielkość prywatnego gospodarstwa leśnego wynosi 1,3 ha. Gospodarstwo tej wielkości często stanowi kilka oddzielnych działek (Kwiecień i in. 2002). Lesistość województw waha się od 20,9% w województwie łódzkim do 48,8% w województwie lubuskim (GUS 2008).

4.2. Rola lasów i zalesień w ochronie środowiska

Globalne i lokalne przemiany środowiska są jednym z istotnych powodów konieczności rozwinięcia szerokiego programu zalesień w Polsce. Przeprowadzone ostatnio satelitarne oceny transformacji różnych ekosystemów kuli ziemskiej wykazały, że 75% zamieszkałych obszarów lądowych uległo przemianom pod wpływem działalności ludzkiej. W Europie według tych ocen nie przekształcone środowiska stanowią 15,6% (Kwiecień i in. 2002).

Zaangażowanie polskiego leśnictwa w zagospodarowanie gleb marginalnych wynika przede wszystkim z ustawowego obowiązku realizacji środowiskotwórczych i publicznych funkcji lasów. Dotyczy to głównie korzystnego ich oddziaływania na bilans wodny kraju, ograniczenia procesów erodowania gleb, stepowienia krajobrazu, oczyszczania powietrza, wód i gleb z substancji chemicznych, zmniejszania efektu cieplarnianego, a także poprawy warunków życia ludności w rejonach zurbanizowanych. Sytuacji tej towarzyszy wzrost społecznego zainteresowania rozwijaniem form ochrony przyrody i krajobrazu, których lasy są podstawowym składnikiem. Obecnie swoistym „paradygmatem” ochrony żywej przyrody jest ochrona różnorodności biologicznej (Kwiecień i in. 2002).

W ostatnich kilku latach na sytuację ochrony przyrody w Polsce zaczęły oddziaływać odnośne uregulowania prawne Unii Europejskiej. Chodzi mianowicie o dwie dyrektywy unijne - ptasią i siedliskową (habitatową). Dyrektywy te - najogólniej mówiąc – określają gatunki i siedliska godne ochrony na obszarze Europy (Unii Europejskiej), a także sposoby ich ochrony w postaci ogólnoeuropejskiej sieci obszarów chronionych Natura 2000. Obok sieci Natura 2000 funkcjonuje w Polsce projekt sieci ekologicznej Econet, który jest rozwinięciem tego programu w kierunku tworzenia rzeczywistych powiązań ekologicznych między terenami chronionymi. Projekt Econet został wprowadzony do polityki planistycznej i strategii rozwoju wielu województw, szczególnie w kwestiach dotyczących utrzymania i poszerzenia korytarzy leśnych (Kwiecień i in. 2002).

Przedstawiona tu problematyka ochrony przyrody znalazła odzwierciedlenie w modyfikacji KPZL z 2002 roku, dzięki współpracy z prof. Z. Witkowskim (i jego zespołem) z Instytutu Ochrony Przyrody PAN w Krakowie (Kwiecień i in. 2002).

Zmiana krytycznego stanu środowiska i tworzenie warunków do poprawy jakości życia ludności nie jest możliwa do osiągnięcia jedynie środkami technicznymi, ale wymaga rozwiązań ekologicznych, w których zwiększenie powierzchni leśnej i prośrodowiskowa lokalizacja zalesień jest szczególnie skutecznym instrumentem ekofizjotaktyki. Zwiększenie

lesistości kraju uzasadnione jest przede wszystkim potrzebą większego wykorzystania funkcji lasów w:

- retencjonowaniu i łagodzeniu ekstremalnych stanów przepływu wód powierzchniowych i gruntowych,
- przeciwdziałaniu degradacji i erozji gleb oraz stepowieniu krajobrazu,
- wiązaniu CO₂ i gazów przemysłowych z powietrza, wody i gleby oraz neutralizacji ich negatywnego działania,
- korzystnej modyfikacji warunków hydrologicznych i topoklimatycznych na terenach rolniczych,
- zachowaniu zasobów genowych flory i fauny oraz przywracaniu różnorodności biologicznej i naturalności krajobrazu,
- tworzeniu możliwości wypoczynku dla ludności oraz poprawy warunków życia na terenach zurbanizowanych (Kwiecień i in. 2002).

4.3. Społeczne znaczenie zalesień

Gospodarka leśna jest terytorialnie i funkcjonalnie związana z gospodarką wiejską, dla której często stanowi uzupełniającą lub alternatywną w stosunku do rolnictwa formę aktywności ekonomicznej i społecznej. Zalesienia są główną formą zagospodarowania gruntów niskiej jakości, których rolnicze użytkowanie jest ekonomicznie nieuzasadnione, zwiększając tym samym rentowność całej gospodarki wiejskiej. Tworzenie gospodarstw rolno-leśnych sprzyjać powinno nowej, w warunkach Polski, dwuzawodowości ich właścicieli i zmniejszaniu ryzyka utrzymania tych gospodarstw. Zalesienia, korzystnie wpływające na strukturę użytkowania ziemi i warunki produkcji biologicznej w otaczającej przestrzeni, powinny być integrowane z wdrażaniem rolnictwa ekologicznego (Kwiecień i in. 2003).

4.4. Zwiększanie lesistości jako element polityki państwa

Zwiększanie lesistości jest trwałym elementem polityki przestrzennej, ekologicznej i gospodarczej kraju. Najbardziej jednoznacznie potrzeba wzrostu lesistości ujęta jest w polityce leśnej państwa (MOŚZNiL 1997), jako jeden z istotnych jej celów, realizacja którego powinna doprowadzić do: „zwiększenia lesistości kraju do 30% w roku 2020 i 33% po roku

2050, uporządkowania granicy rolno-leśnej z korzyścią dla wartości krajobrazu, funkcjonowania lasów i rolnictwa”.

W październiku 1999 r. przez Rząd, a w listopadzie 2000 r. przez Sejm RP została przyjęta „Koncepcja polityki przestrzennego zagospodarowania kraju” (M.P. z 2001 r. nr 26 poz. 432). Jest to pierwszy tego rodzaju dokument ukazujący rozwój Polski obejmujący wszystkie elementy gospodarki przestrzennej, określający uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju. Problematyka zwiększania lesistości znalazła się również w tym dokumencie. Założono, że lesistość będzie zwiększana w dalszych latach i powinna osiągnąć 33% powierzchni kraju.

Wspomniana „Koncepcja...” przewiduje zróżnicowanie funkcji lasów i wymienia następujące funkcje:

- ekologiczna (ochronna) zapewniająca stabilizację obiegu wody w przyrodzie,
- produkcyjna (gospodarcza) polegająca na zachowaniu odnawialności i trwałego użytkowania drewna,
- społeczna, służąca kształtowaniu korzystnych warunków zdrowotnych i rekreacyjnych dla społeczeństwa, a także zmierzająca do zagospodarowania terenów,
- zdegradowanych i marginalnych, wzmocnienia obronności oraz służąca rozwojowi kultury, oświaty, nauki i edukacji ekologicznej społeczeństwa.

W latach 2004-2005 w Rządowym Centrum Studiów Strategicznych podjęto próbę aktualizacji „Koncepcji...”. Opracowana „Zaktualizowana koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju” wraz z „Prognozą oddziaływania na środowisko do zaktualizowanej koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju” (RCSS, 2005), została zaakceptowana przez Radę Ministrów 6 września 2005 r. i skierowana do Sejmu RP 19 października 2005 r. Sejm nie podjął prac nad tym dokumentem i 9 października 2006 r. na wniosek Ministra Rozwoju Regionalnego, Rada Ministrów postanowiła o wycofaniu z Sejmu RP projektu dokumentu. Jednocześnie Rada Ministrów podjęła postanowienie o rozpoczęciu przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego prac nad nową koncepcją przestrzennego zagospodarowania kraju, zgodnie z zaproponowanym przez Ministra Rozwoju Regionalnego harmonogramem (MRR, 2009). „Zaktualizowana koncepcja...” w zakresie zwiększania lesistości oparta jest na ustaleniach krajowego programu zwiększania lesistości z 2003 roku (MŚ 2003).

Wcześniej, gdyż w 1995 r. Polska Akademia Nauk, a w 1996 r. Sejm zwróciły się do Rządu o zdynamizowanie prac zalesieniowych. Prezydium Polskiej Akademii Nauk zobligowane uchwałą Zgromadzenia Ogólnego PAN zwróciło się w dniu 5 czerwca 1995 r.

do Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów z apelem o takie przyspieszenie prac zalesieniowych, aby w roku 2010 osiągnąć, zgodnie z polityką ekologiczną państwa, zakładane 30% lesistości kraju. W tym celu z budżetu państwa powinny być zagwarantowane środki finansowe na realizację zalesień na powierzchni 30 tysięcy hektarów rocznie (Kwiecień i in. 2002).

Natomiast Sejm RP uchwałą z dnia 1 marca 1996 r. w sprawie kompleksowej ochrony lasów i racjonalnej gospodarki leśnej (M.P. z 1996 r. nr 18 poz. 220) wezwał Rząd do wdrożenia długofalowego programu ochrony polskich lasów oraz racjonalnej gospodarki leśnej, czego niezbędnym elementem powinno być osiągnięcie przez Polskę 30% wskaźnika lesistości do 2010 r., wzywając tym samym do przyspieszenia o 10 lat realizacji celów KPZL. Jednakże KPZL nie został skorygowany po przyjęciu uchwały.

Również propozycje resortu rolnictwa odnośnie do wielkości powierzchni zalesień sformułowane pod koniec lat dziewięćdziesiątych były znacznie większe niż wynika to z założeń KPZL. W opracowanym z 1999 r. przez Ministerstwo Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej dokumencie pt. „Spójna polityka strukturalna rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa” zaplanowano na lata 2000-2006 zalesienie 450 tys. ha gruntów porolnych, podczas gdy w KPZL z 1995 r. w tym samym okresie przewidziano zalesienie zaledwie 160 tys. ha; co oczywiście jest bardziej realne. Dokument ten jednakże, jak twierdzą niektórzy eksperci z zakresu rolnictwa, ma jedynie charakter polityczny i propagandowy. Brakuje w nim podejścia pragmatycznego i metodologicznego. Podstawową przyczyną zasygnalizowanych tutaj rozbieżności jest niedostateczna koordynacja planów zalesieniowych wynikających z KPZL z polityką rolną państwa (Kwiecień i in. 2002).

Zwiększanie lesistości kraju i poszczególnych jego regionów jest zbieżne z treścią rezolucji i porozumień międzynarodowych, których Polska jest sygnatariuszem i będzie służyć realizacji formułowanych tam celów i kierunków poprawy stanu środowiska.

Wymienić tu należy przede wszystkim:

- Konwencję o ochronie różnorodności biologicznej z Rio de Janeiro z 1992 r.,
- Konwencję o ochronie środowiska morskiego obszaru Morza Bałtyckiego (Konwencja Helsińska, 1992),
- Ramową konwencję o ochronie klimatu (1994) wraz z Protokołem z Kioto (1997),
- Konwencję o różnorodności biologicznej (1995).

Szczególnie konkretnego znaczenia nabrały nowe zalesienia po uchwaleniu i wejściu w życie Protokołu z Kioto do Konwencji o ochronie klimatu. Załącznik B do tego protokołu określa ilościowe zobowiązania Stron do poziomu redukcji emisji gazów cieplarnianych. W

łącznym bilansie tych emisji istotną rolę spełniają ekosystemy leśne będące pochłaniaczami gazów cieplarnianych. Lesistość będzie zatem określała dla naszego kraju zakres swobody w kształtowaniu emisji lub będzie miała wpływ na zakres możliwych operacji i zysków na rynku handlu limitami emisji (Kwiecień i in. 2002).

5. Ocena dotychczasowej realizacji krajowego programu zwiększania lesistości

5.1. Założenia i ocena realizacji KPZL w latach 1995-2000

5.1.1. Instrumenty prawne i finansowe stymulujące realizację KPZL w latach 1995-2000

Najważniejszym aktem prawnym z punktu widzenia realizacji programu zalesień w latach 1995-2000 była (i jest nadal) ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (tekst jednolity: Dz.U. z 2005 r. nr 45 poz. 435 z późn. zm.; dalej również jako UoL). Problematyki zalesień dotyczą zwłaszcza uregulowania prawne wynikające z art. 14 tej ustawy, ustalające jakie grunty mogą być przeznaczone do zalesienia i podstawy prawne do uwzględnienia tych gruntów w KPZL i w miejscowych (gminnych) planach zagospodarowania przestrzennego oraz przepisy wynikające z art. 54, 57 i 58, a dotyczące głównie finansowania zalesień, zarówno na gruntach państwowych jak i prywatnych.

Ustawa określa, że do zalesienia mogą być przeznaczone nieużytki, grunty rolne nieprzydatne do produkcji rolnej i grunty rolne nieużytkowane rolniczo oraz inne grunty nadające się do zalesienia, a w szczególności:

- grunty położone przy źródłiskach rzek lub potoków, na wododziałach, wzdłuż brzegów rzek oraz na obrzeżach jezior i zbiorników wodnych;
- lotne piaski i wydmy piaszczyste;
- strome stoki, zbocza, urwiska i zapadliska;
- hałdy i tereny po wyeksploatowanym piasku, żwirze, torfie i glinie (UoL, art. 14 ust. 2).

Z art. 14 ust. 2a UoL wynika, że wielkość zalesień, ich rozmieszczenie oraz sposób realizacji określa krajowy program zwiększania lesistości opracowany przez ministra

właściwego do spraw środowiska, zatwierdzony przez Radę Ministrów. Kolejne ustępy art. 14 dotyczą następujących zagadnień:

- grunty przeznaczone do zalesienia określa miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego lub decyzja o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu (ust. 3);
- obowiązek zalesiania gruntów ciąży na nadleśniczych w odniesieniu do gruntów w zarządzie Lasów Państwowych oraz na właścicielach lub użytkownikach wieczystych pozostałych gruntów (ust. 4);
- właścicielom lub użytkownikom wieczystym gruntów może przysługiwać wsparcie z budżetu państwa przeznaczone na całkowite lub częściowe pokrycie kosztów zalesienia gruntów; decyzję w sprawie przyznania środków na pokrycie tych kosztów wydaje starosta na wniosek właściciela lub użytkownika wieczystego, po zaopiniowaniu przez wójta, burmistrza lub prezydenta miasta (ust. 5).

Ponadto art. 54 UoL określa, że Lasy Państwowe otrzymują dotacje celowe z budżetu państwa m.in. na:

- wykup lasów i gruntów do zalesień oraz ich rekultywację, oraz
- wykonywanie krajowego programu zwiększania lesistości, o którym mowa w art. 14 ust. 2a UoL, oraz pielęgnację i ochronę upraw i młodników powstałych w ramach realizacji tego programu.

Bardzo korzystnym uregulowaniem prawnym wprowadzonym w 1997 r., które znacznie przyspieszyło tempo zalesień na gruntach prywatnych, są zapisy art. 57 ust. 1a oraz art. 58 ust. 3 ustawy o lasach, umożliwiające przeznaczenie części środków funduszu leśnego na zalesianie gruntów nie stanowiących własności Skarbu Państwa. W ramach tych środków zgodnie z zarządzeniem Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych właścicielom gruntów przydzielane były nieodpłatne sadzonki przeznaczone do zalesień. Doświadczenia pokazały, że udzielana pomoc w formie dostawy sadzonek na potrzeby zalesiania gruntów nie stanowiących własności Skarbu Państwa (co pokrywało 30-40% całkowitych kosztów zalesiania) wpływała stymulująco na rozmiar realizowanych zadań krajowego programu zwiększania lesistości, mobilizując właścicieli gruntów do wykonywania części prac we własnym zakresie (głównie sadzenie) oraz zachowania dbałości o stan założonych upraw (Kwiecień i in. 2002).

W dniu 13 lipca 2000 r. weszła w życie ustawa z dnia 12 maja 2000 r. o zasadach wspierania rozwoju regionalnego (Dz.U. z 2000 r. nr 48 poz. 550). Szczegółowe przepisy zawarte w art. 14 tej ustawy nakładały na organy zarządzające określonymi agencjami, funduszami i środkami specjalnymi, w tym na Dyrektora Generalnego LP, jako dysponenta

funduszu leśnego, obowiązek stosowania procedur zmierzających do zachowania zgodności programów i planów działania ww. podmiotów z zatwierdzoną strategią i programem wsparcia rozwoju regionalnego.

Przepisy ustawy o zasadach wspierania rozwoju regionalnego nie wprowadziły zmian do ustawy o lasach. Dyrektor Generalny Lasów Państwowych przygotowywał nadal projekty planu wydatków funduszu leśnego, które konsultowane są z zarządami właściwych województw pod kątem ich zgodności ze strategią rozwoju województwa i programem wojewódzkim oraz przedkładane ministrowi właściwemu do spraw rozwoju regionalnego i budownictwa, w celu uzgodnienia z ustaleniami Narodowej Strategii Rozwoju Regionalnego i Programu Wsparcia (Kwiecień i in. 2002).

Na podstawie obowiązujących w latach 1995-2000 uregulowań prawnych właściciele zalesianych gruntów prywatnych mogli korzystać w zasadzie tylko z dotacji na pokrycie kosztów założenia uprawy leśnej. Nie było możliwości wsparcia finansowego prac związanych z badaniem zapędrczenia gleby, wprowadzaniem poprawek, pielęgnacji założonych upraw i ewentualnym ich grodzeniem (Kwiecień i in. 2002).

5.1.2. Powierzchnia i układ przestrzenny zalesień w latach 1995-2000

W latach 1995-2000 zadania przewidziane w krajowym programie zwiększania lesistości zrealizowano z nadwyżką, gdyż zaplanowano 100 tys. ha, a wykonano 111,3 tys. ha, co stanowi 111,3% założeń programu. Realizacja przebiegała jednak inaczej na gruntach państwowych, a inaczej na gruntach niepaństwowych. Na gruntach państwowych zalesiono 70,1 tys. ha i założenia programu przekroczone o 20,1 tys. ha, czyli o 40,2%, a na gruntach niepaństwowych zalesiono tylko 41,2 tys. ha, co stanowi 82,4% założeń programu. Było to związane z początkowo niedostatecznym zainteresowaniem zalesieniami przez prywatnych właścicieli gruntów. Wystąpiły też inne przyczyny, wynikające z odmiennego sposobu finansowania zalesień w obu kategoriach własności (Kwiecień i in. 2002).

Rozkład przestrzenny realizacji I etapu programu zalesień jest bardzo zróżnicowany. Największe powierzchnie zalesień zrealizowano w województwach północnych i północno-zachodnich, zwłaszcza jeśli chodzi o zalesienia na gruntach państwowych. Tymczasem lesistość tych województw na ogół bardzo znacznie przekracza średnią krajową. Tereny te w skali całego kraju nie należą również do szczególnie preferowanych pod względem zwiększania lesistości. Nasuwa się spostrzeżenie, że taki rozkład przestrzenny zalesień w I

etapie realizacji KPZL był przede wszystkim wynikiem dużej podaży gruntów państwowych przekazanych Lasom Państwowym przez Agencję Własności Rolnej Skarbu Państwa.

5.2. Założenia i ocena realizacji programu w latach 2001-2008

5.2.1. Główne założenia realizacji programu

Zgodnie z ustawą z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2003 r. nr 80 poz. 717), w celu określenia podstaw i kierunków polityki przestrzennej państwa, ministrowie i centralne organy administracji rządowej mają obowiązek prowadzić analizy i studia, opracowywać koncepcje i sporządzać programy odnoszące się do obszarów określonych zagadnień, np. minister środowiska w zakresie lasów w Polsce. W takim trybie został opracowany i przyjęty w 1995 r. do realizacji krajowy program zwiększania lesistości, którego celem jest zwiększanie powierzchni zalesionych, co zgodne jest z przyjętą długofalową polityką rządu (MŚ 2003).

Szczególną funkcją zalesień powinno być zatem odpowiednie kształtowanie struktur przestrzennych zasobów przyrody, zwiększanie ich biologicznej aktywności i różnorodności, a także estetycznych walorów krajobrazu. Ważnym zadaniem programu zalesiania jest ochrona i wzmocnienie oraz łączenie we wspólny system najcenniejszych obszarów przyrodniczych. Bardzo istotnym problemem jest też racjonalne przestrzenne rozmieszczenie przyszłych zalesień. Rozmiar zadań, potrzeba systemowych rozwiązań w skali kraju i regionu, a przede wszystkim znaczenie zalesień dla ochrony środowiska, racjonalizacji struktury użytkowania ziemi i tworzenia ładu w gospodarce przestrzennej nadają temu problemowi wysoką rangę (Kwiecień i in. 2002).

Celem krajowego programu zwiększania lesistości na lata 2001-2020 jest zatem zapewnienie warunków do zwiększenia lesistości do 30%, ustalenie priorytetów ekologicznych i gospodarczych oraz wykorzystanie ich do optymalnego rozmieszczenia zalesień, a także opracowanie odpowiednich instrumentów realizacyjnych (MŚ 2003).

Podstawą modelu przestrzennego zwiększania lesistości kraju są opracowania wykonane na ten temat w Zakładzie Ekonomiki i Polityki Leśnej IBL w latach 2000-2001. Istotną częścią krajowego programu zwiększania lesistości była kategoryzacja (ranking) gmin ze względu na ich preferencje zalesieniowe. W zmodyfikowanym programie zastosowano wielokryterialną metodę oceny tych preferencji i przyjęto następujący zestaw dwunastu cech:

- udział gleb najslabszych w powierzchni użytków rolnych (%),
- jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej, tj. przydatność dla rolnictwa według punktacji IUNG (pkt),
- rzeźba terenu (pkt),
- występowanie stepowienia (ha),
- zagrożenie erozją wodną powierzchniową (ha),
- podaż gruntów do zalesienia według badań ankietowych w gminach (ha),
- lesistość (%),
- udział łąk i pastwisk w powierzchni gminy (%),
- stopień zwiększania lesistości ze względu na potrzeby ochrony przyrody (%),
- ważniejsze wododziały (ha),
- zlewnie chronione (ha),
- ochrona wód podziemnych (ha).

Szczegóły metodyczne kategoryzacji jednostek podziału administracyjnego przedstawione zostały w modyfikacji krajowego programu zwiększania lesistości z 2003 r. (por. MŚ 2003).

Zgodnie z modyfikacją krajowego programu zwiększania lesistości z 2003 roku proponowany rozmiar zalesień w latach 2001-2020 obejmował powierzchnię 680 tys. ha, w tym na gruntach państwowych – 130 tys. ha oraz na gruntach niepaństwowych – 550 tys. ha. Dla wyjaśnienia podaje się, że w skład sektora państwowego wchodziły grunty będące własnością Skarbu Państwa, a w skład sektora niepaństwowego przede wszystkim grunty należące do indywidualnych właścicieli, ale także grunty gminne i spółdzielcze (MŚ 2003).

Biorąc pod uwagę wcześniejsze doświadczenia w realizacji KPZL, możliwości finansowania zalesień, proces stopniowego transferu gruntów z użytkowania rolniczego do leśnego, a także przewidywane wówczas wstąpienie Polski do Unii Europejskiej, w modyfikacji programu z 2003 roku proponowano ustalenie powierzchni zalesień w kolejnych okresach w następującym wymiarze:

Tabela 2. Rozmiar zalesień gruntów w latach 2001-2020 według modyfikacji KPZL z 2003 r.

Kategoria własności gruntów	2001-2005	2006-2010	2011-2020	Razem 2001-2020
	tys. ha	tys. ha	tys. ha	tys. ha
Państwowe	50	40	40	130
Niepaństwowe	70	120	360	550
RAZEM	120	160	400	680

Oznacza to przyjęcie średniorocznego rozmiaru zalesień (bez sukcesji naturalnej) w kolejnych okresach w wysokości:

Tabela 3. Średnioroczny rozmiar zalesień w latach 2001-2020 według modyfikacji KPZL z 2003 r.

Kategoria własności gruntów	2001-2005	2006-2010	2011-2020
	tys. ha	tys. ha	tys. ha
Państwowe	10	8	4
Niepaństwowe	14	24	36
RAZEM	24	32	40

W ujęciu regionalnym (według województw) rozmiar zalesień zaplanowanych w modyfikacji KPZL z 2003 roku kształtuje się następująco:

Tabela 4. Rozmiar zalesień w latach 2001-2020 w poszczególnych województwach według modyfikacji KPZL z 2003 r.

Lp.	Województwo	Powierzchnia gruntów przewidzianych do zalesienia w latach 2001-2020		
		Sektor państwowy	Sektor niepaństwowy	Razem
		tys. ha	tys. ha	tys. ha
1	Dolnośląskie	18,1	15,6	33,7
2	Kujawsko-pomorskie	2,4	10,7	13,1
3	Lubelskie	7,3	56,7	64,0
4	Lubuskie	10,6	8,8	19,4
5	Łódzkie	2,5	56,1	58,6
6	Małopolskie	0,9	31,1	32,0
7	Mazowieckie	2,5	72,7	75,2
8	Opolskie	3,0	8,0	11,0
9	Podkarpackie	4,2	31,4	35,6
10	Podlaskie	5,9	31,4	37,3
11	Pomorskie	5,9	13,7	19,6
12	Śląskie	2,9	24,3	27,2
13	Świętokrzyskie	1,6	54,1	55,7
14	Warmińsko-mazurskie	25,1	24,9	50,0
15	Wielkopolskie	19,6	91,1	110,7
16	Zachodniopomorskie	17,5	19,4	36,9
	RAZEM	130,0	550,0	680,0

Z wielu opracowań dotyczących przestrzennego rozlokowania potrzeb zalesieniowych kraju wynika, że zwiększenie lesistości jest najbardziej niezbędne w województwach: wielkopolskim, kujawsko-pomorskim, łódzkim, mazowieckim, podlaskim, lubelskim i świętokrzyskim (Liro 1998, Michna 1998, Siuta 1996 i 2000, Witkowski i in. 2001). Przemawiają za tym względy małej lesistości tego terenu (poniżej średniej krajowej), procesy stepowienia i erozji oraz duże aglomeracje miejskie (Kwiecień i in. 2002).

5.2.2. Instrumenty prawne i finansowe stymulujące realizację programu w latach 2001-2008

Najważniejszym aktem prawnym z punktu widzenia realizacji programu zalesień w latach 2001-2008 była, podobnie jak we wcześniejszym etapie realizacji krajowego programu zwiększania lesistości, *ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach* (t.j. Dz.U. z 2005 r. nr 45 poz. 435), omówiona w punkcie 5.1.1.

Z początkiem 2002 roku weszła w życie *ustawa z dnia 8 czerwca 2001 r. o przeznaczaniu gruntów rolnych do zalesienia* (Dz.U. z 2001 r. nr 73 poz. 764), regulująca zasady przeznaczania gruntów rolnych do zalesienia (por. art. 1). Zgodnie z nowymi przepisami do zalesienia mógł zostać przeznaczony grunt będący częścią gospodarstwa rolnego lub stanowiący jego całość, jeżeli spełniał co najmniej jeden z trzech warunków:

- był gruntem klasy VIz, VI i V, a także klasy IV, jeżeli jego powierzchnia w łącznej powierzchni gruntu przeznaczonego do zalesienia nie przekraczała 10%,
- był gruntem położonym na stoku o średnim nachyleniu powyżej 15%,
- był gruntem zdegradowanym w rozumieniu ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz.U. Nr 16, poz. 78, z późn. zm.),

i jeżeli był przewidziany do zalesienia w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego lub w decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu (art. 3).

Ustawa wprowadziła wymóg, by łączna powierzchnia gruntu przeznaczonego do zalesienia nie była mniejsza niż 0,4 ha i nie przekraczała 30 ha, przy czym minimalna powierzchnia wydzielenia musiała wynosić co najmniej 0,10 ha (art. 3 ust. 2).

Ogólną powierzchnię gruntów rolnych przeznaczonych do zalesienia na terenie powiatu (tzw. roczny limit zalesienia) określał starosta, po zasięgnięciu opinii właściwego nadleśniczego oraz w uzgodnieniu z wójtami (burmistrzami, prezydentami miast), wojewódzkim funduszem ochrony środowiska i gospodarki wodnej oraz Agencją Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. Właściciel gruntu mógł złożyć pisemny wniosek do starosty o wyrażenie zgody na przeznaczenie gruntu rolnego do zalesienia, przy czym wniosek musiał zawierać wypis i wyrys z operatu ewidencji gruntów oraz przewidywane terminy rozpoczęcia i zakończenia zalesiania. Obowiązkiem starosty było rozpatrzenie wniosku i wydanie decyzji w terminie 60 dni od dnia otrzymania wniosku. O otrzymanych wnioskach starosta informował właściwego ze względu na miejsce położenia gruntu wójta, burmistrza lub prezydenta miasta, występując z prośbą o wyrażenie przez radę gminy opinii w sprawie zmiany charakteru użytkowania gruntu z rolnego na leśny. Decyzja starosty o

przeznaczeniu gruntu rolnego do zalesienia przekazywana była do wiadomości wójta, burmistrza lub prezydenta miasta, właściwego ze względu na położenie gruntu nadleśniczemu, a także zarządowi wojewódzkiego funduszu ochrony środowiska i gospodarki wodnej (art. 2).

Zalesienia gruntu rolnego dokonywano na podstawie planu zalesienia, a uprawa leśna musiała być prowadzona przez właściciela gruntu zgodnie z uproszczonym planem urządzenia lasu lub decyzją starosty określającą zadania z zakresu gospodarki leśnej (art. 4 ust. 1). Właściwy ze względu na położenie gruntu nadleśniczy w terminie 30 dni od dnia otrzymania decyzji starosty sporządzał plan zalesienia oraz dostarczał właścicielowi gruntu odpowiednią ilość sadzonek drzew. Koszty sadzonek oraz koszty sporządzenia planu zalesienia pokrywał wojewódzki fundusz ochrony środowiska i gospodarki wodnej, rozliczając się bezpośrednio z właściwymi nadleśnictwami (art. 5 ust. 1 i 2).

Obowiązkiem starosty było sprawdzenie wykonania zalesienia i wydanie decyzji administracyjnej o stwierdzeniu prowadzenia przez właściciela gruntu uprawy leśnej, w terminie 3 lub 8 miesięcy od dnia otrzymania zawiadomienia o zakończeniu zalesiania, w zależności od terminu zakończenia zalesiania (art. 6 ust. 1).

Starosta lub w ramach zadania zleconego właściwy nadleśniczy dokonywał oceny udatności upraw: pierwszej – po upływie 2 lat od zalesienia gruntu rolnego, a następnych – co 3 lata (art. 8 ust. 1). Po wydaniu pierwszej pozytywnej oceny udatności upraw starosta był zobowiązany do przekwalifikowania z urzędu zalesionego gruntu rolnego na grunt leśny (art. 9).

Właściciel gruntu, który otrzymał decyzję administracyjną o prowadzeniu uprawy leśnej, nabywał prawo do miesięcznego ekwiwalentu za wyłączenie gruntu z upraw rolnych i prowadzenie uprawy leśnej. Wypłata ekwiwalentu, podlegającego corocznej waloryzacji w wysokości określonej wskaźnikiem wzrostu cen towarów i usług konsumpcyjnych ogłaszanych przez Prezesa GUS, następuje miesięcznie, a jego wysokość wynosi:

- 150 zł za 1 ha gruntu - przy obszarze zalesienia od 0,4 ha do 10 ha,
- 50 zł za każdy zalesiony hektar powyżej 10 ha - przy obszarze zalesienia do 20 ha,
- 25 zł za każdy zalesiony hektar powyżej 20 ha - przy obszarze zalesienia do 30 ha.

Prawo do ekwiwalentu przysługuje właścicielowi gruntu do czasu nabycia prawa do emerytury lub renty, nie dłużej jednak niż przez okres 20 lat. W przypadku sprzedaży gruntu, na którym znajduje się uprawa leśna, obowiązki związane z prowadzeniem uprawy leśnej oraz ekwiwalent przechodzą na nabywcę gruntu. Starosta może wstrzymać wypłatę ekwiwalentu w drodze decyzji administracyjnej, jeżeli stwierdzi, że uprawa leśna jest

prowadzona niezgodnie z planem zalesienia, a następnie uproszczonym planem urządzenia lasu, natomiast w przypadku zniszczenia uprawy leśnej w wyniku celowego działania właściciela gruntu, starosta wydaje decyzję administracyjną o wstrzymaniu wypłaty ekwiwalentu oraz nakazuje zwrot kosztów sadzonek, kosztów sporządzenia planu zalesienia i pobranego ekwiwalentu - wraz z odsetkami ustawowymi (art. 7).

Przepisy ustawy o przeznaczaniu gruntów rolnych do zalesienia z 2001 roku zostały uchylone w styczniu 2004 roku na mocy *ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich ze środków pochodzących z Sekcji Gwarancji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej* (Dz.U. z 2003 r. Nr 229 poz. 2273 z późn. zm.). Nowa ustawa określa zadania oraz właściwość jednostek organizacyjnych i organów w zakresie wspierania rozwoju obszarów wiejskich ze środków pochodzących z Sekcji Gwarancji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej (w ramach planu rozwoju obszarów wiejskich), w związku z wstąpieniem Polski do Unii Europejskiej (por. art. 1).

Ustawa określa, że zadania związane z udzieleniem udzielaniem pomocy finansowej w zakresie wspierania rozwoju obszarów wiejskich, realizuje agencja płatnicza akredytowana na podstawie przepisów o uruchamianiu środków pochodzących z Sekcji Gwarancji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej (art. 5 ust. 1). Na mocy rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 21 grudnia 2005 r. w sprawie ustanowienia Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa agencją płatniczą (Dz.U. z 2005 r. nr 257 poz. 2157), z dniem 1 stycznia 2006 roku zadania agencji płatniczej realizuje Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR).

Ustawa wprowadziła przepis zobowiązujący starostę do dokonania oceny udatności upraw w czwartym lub piątym roku od zalesienia gruntu rolnego oraz przekwalifikowania z urzędu gruntu rolnego na grunt leśny, jeżeli zalesienia gruntu dokonano na podstawie przepisów o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich ze środków pochodzących z Sekcji Gwarancji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej. Starosta może powierzyć, w drodze porozumienia, dokonanie oceny udatności upraw nadleśniczemu (art. 11 pkt 1). Ponadto nadleśniczy został zobowiązany do sporządzenia, na wniosek właściciela gruntu przeznaczonego do zalesienia, planu zalesienia i potwierdzenia wykonania zalesienia, w przypadku zalesienia objętego przepisami o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich ze środków pochodzących z Sekcji Gwarancji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej (art. 11 pkt 5).

Szczegółowe warunki i tryb udzielania pomocy finansowej na zalesianie gruntów rolnych ze środków Unii Europejskiej zostały określone w *rozporządzeniu Rady Ministrów z*

dnia 11 sierpnia 2004 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na zalesianie gruntów rolnych objętej planem rozwoju obszarów wiejskich (Dz.U. z 2004 r. Nr 187 poz. 1929). Zgodnie z § 3 rozporządzenia płatność na zalesianie jest udzielana producentowi rolnemu będącemu osobą fizyczną albo spółdzielnią produkcji rolnej, który spełnia łącznie następujące warunki:

- został wpisany do ewidencji producentów, stanowiącej część krajowego systemu ewidencji producentów, ewidencji gospodarstw rolnych oraz ewidencji wniosków o przyznanie płatności;
- zobowiązał się do zalesienia działek rolnych, na których do dnia złożenia wniosku o przyznanie płatności była prowadzona działalność rolnicza, oraz pielęgnacji założonej uprawy leśnej przez okres 5 lat od dnia wykonania zalesienia, zgodnie z planem zalesienia, w rozumieniu przepisów o lasach;
- zobowiązał się do prowadzenia założonej uprawy leśnej przez okres 20 lat od dnia uzyskania pierwszej płatności na zalesianie.

Płatność na zalesianie jest udzielana producentowi rolnemu do działek rolnych:

- użytkowanych jako grunty orne, łąki trwałe, pastwiska trwałe albo sady, które zostały przeznaczone do zalesienia w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego;
- stanowiących własność tego producenta rolnego albo jego małżonka lub współwłasność tego producenta rolnego;
- o powierzchni co najmniej 0,3 ha, jeżeli ich szerokość wynosi co najmniej 20 m lub mniej niż 20 m, w przypadku gdy działki rolne graniczą z lasem.

Rozporządzenie wprowadziło podział płatności na zalesianie na:

- *wsparcie na zalesienie*, stanowiące jednorazową, zryczałtowaną płatność za poniesione koszty zalesienia i ewentualnego ogrodzenia uprawy leśnej, w przeliczeniu na hektar zalesionych gruntów, wypłacaną w pierwszym roku po dniu wykonania zalesienia;
- *premię pielęgnacyjną*, stanowiącą zryczałtowaną płatność za poniesione koszty prac pielęgnacyjnych, w przeliczeniu na hektar zalesionych gruntów, wypłacaną corocznie przez okres 5 lat począwszy od dnia wykonania zalesienia;
- *premię zalesieniową*, stanowiącą zryczałtowaną płatność za utracone dochody z tytułu przeznaczenia gruntów rolnych na grunty leśne, w przeliczeniu na hektar zalesionych gruntów, wypłacaną corocznie przez okres 20 lat począwszy od dnia wykonania zalesienia (§ 4 ust. 1).

Wysokość płatności na zalesianie, w danym roku kalendarzowym ustalana jest jako iloczyn stawek wsparcia na zalesienie, premii pielęgnacyjnej lub premii zalesieniowej na hektar gruntu rolnego i deklarowanej przez producenta rolnego powierzchni działek rolnych. Ponadto wysokość premii zalesieniowej jest uzależniona od wysokości dochodów z rolnictwa uzyskanych przez producenta rolnego w roku poprzedzającym rok, w którym złożył wniosek o przyznanie płatności (§ 4 ust. 2 i 3).

Zgodnie z załącznikiem 1 do rozporządzenia wysokość stawek wsparcia wynosi:

- wsparcie na zalesianie na terenach o korzystnej konfiguracji: 4300 zł/ha (igłaste) lub 5000 zł/ha (liściaste);
- wsparcie na zalesianie na stokach o nachyleniu powyżej 12°: 5100 zł/ha (igłaste) lub 5900 zł/ha (liściaste);
- zabezpieczanie przed zwierzyną – grodzenie 2-metrową siatką: 2400 zł/ha;
- premia pielęgnacyjna bez zastosowania repelentów na terenach o korzystnej konfiguracji: 420 zł/ha na rok;
- premia pielęgnacyjna bez zastosowania repelentów na stokach o nachyleniu powyżej 12°: 750 zł/ha na rok;
- premia pielęgnacyjna z zastosowaniem repelentów na terenach o korzystnej konfiguracji: 700 zł/ha na rok;
- premia pielęgnacyjna z zastosowaniem repelentów na stokach o nachyleniu powyżej 12°: 1100 zł/ha na rok;
- premia zalesieniowa dla producenta rolnego uzyskującego co najmniej 20 % dochodów z rolnictwa: 1400 zł/ha na rok;
- premia zalesieniowa dla producenta rolnego uzyskującego mniej niż 20 % dochodów z rolnictwa: 360 zł/ha na rok.

Plan zalesienia sporządza nadleśniczy Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe na wniosek producenta rolnego, w terminie 60 dni od dnia jego złożenia. Do wniosku dołącza się:

- wypis z miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dotyczący działek ewidencyjnych, na których są położone działki rolne przeznaczone do zalesienia;
- wypis z ewidencji gruntów i budynków dotyczący działek ewidencyjnych, na których są położone działki rolne przeznaczone do zalesienia;
- kopię części mapy ewidencji gruntów i budynków obejmującą działki rolne przewidziane do zalesienia.

Plan zalesienia realizowany jest do dnia wypłaty ostatniej premii pielęgnacyjnej (§ 5).

Płatność na zalesianie przyznaje kierownik biura powiatowego ARiMR na wniosek producenta rolnego. Do wniosku o przyznanie płatności dołącza się:

- wypis z miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dotyczący działek ewidencyjnych, na których są położone działki rolne przeznaczone do zalesienia;
- wypis z ewidencji gruntów i budynków dotyczący działek ewidencyjnych, na których są położone działki rolne przeznaczone do zalesienia;
- oświadczenie producenta rolnego o uzyskiwanych dochodach z pracy w gospodarstwie rolnym;
- zaświadczenie o uzyskiwanych dochodach z tytułu prowadzenia działów specjalnych produkcji rolnej w roku poprzedzającym rok, w którym złożono wniosek o przyznanie płatności, wydane przez urząd skarbowy, w przypadku gdy producent rolny uzyskał takie dochody;
- oświadczenie producenta rolnego o pomocy uzyskanej ze środków pochodzących z Sekcji Gwarancji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej w roku poprzedzającym rok, w którym złożono wniosek o przyznanie płatności - w przypadku gdy producent rolny uzyskał taką pomoc;
- dokumenty potwierdzające uzyskiwanie dochodów innych niż określone w pkt 3 i 4 w roku poprzedzającym rok, w którym złożono wniosek o przyznanie płatności, w przypadku gdy producent rolny uzyskał takie dochody;
- kopię części mapy ewidencji gruntów i budynków z oznaczeniami poszczególnych działek rolnych przewidzianych do zalesienia (§ 6).

Zalesienie wykonywane jest po otrzymaniu postanowienia kierownika biura powiatowego ARiMR o spełnieniu warunków udzielenia wsparcia na zalesienie, w terminie określonym w planie zalesienia. Producent rolny jest zobowiązany do wykonania zalesienia przy użyciu sadzonek drzew i krzewów gatunków, zgodnie z ustaloną liczbą sadzonek drzew na hektar oraz formą zmieszania (§ 8).

O założeniu uprawy leśnej producent rolny jest zobowiązany powiadomić nadleśniczego właściwego ze względu na miejsce jej położenia, a także składa kierownikowi biura powiatowego ARiMR oświadczenie o wykonaniu zalesienia zgodnie z planem zalesienia, do którego dołącza zaświadczenie nadleśniczego potwierdzające ten fakt (§ 9), a na jego podstawie Agencja przyznaje płatność na zalesianie (§ 10 ust. 2).

Premia pielęgnacyjna oraz premia zalesieniowa, począwszy od drugiego roku realizacji planu zalesienia, jest wypłacana w terminie 12 miesięcy od dnia wypłaty

poprzedniej płatności, po uprzednim złożeniu wniosku o wypłatę płatności na zalesianie gruntów rolnych do kierownika biura powiatowego ARiMR. Z kolei premia pielęgnacyjna w piątym roku realizacji planu zalesienia oraz premia zalesieniowa, począwszy od piątego roku realizacji planu zalesienia, jest wypłacana po uprzednim przekwalifikowaniu gruntu rolnego na grunt leśny, dokonywanym w formie decyzji przez starostę właściwego ze względu na położenie działek rolnych objętych zalesieniem, wydanej na podstawie przepisów o lasach; kopię decyzji dołącza się do wniosku o wypłatę (§ 10 ust. 4 i 6).

Jeżeli w wyniku kontroli zostanie stwierdzone, że producent rolny nie realizuje planu zalesienia lub nie posiada dokumentów potwierdzających zakup sadzonek i repelentów, wsparcie na zalesienie albo premia pielęgnacyjna podlega zmniejszeniu, natomiast płatność na zalesianie podlega wstrzymaniu oraz zwrotowi w przypadku nieprzekwalifikowania gruntu rolnego na grunt leśny w formie decyzji, najpóźniej w piątym roku realizacji planu zalesienia, lub też zlikwidowania uprawy leśnej przed upływem 20 lat od dnia uzyskania pierwszej płatności na zalesianie, chyba że wojewoda wydał decyzję zmieniającą przeznaczenie gruntu zgodnie z przepisami o ochronie gruntów rolnych i leśnych (§ 13).

Omówione powyżej rozporządzenie zostało zastąpione przez **rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 marca 2006 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na zalesianie gruntów rolnych objętej planem rozwoju obszarów wiejskich** (Dz.U. z 2006 r. nr 60 poz. 424). Zmiany dotyczyły m.in. rozszerzenia warunków udzielania płatności na zalesianie o zobowiązanie producenta rolnego do prowadzenia założonej uprawy leśnej przez okres 20 lat od dnia uzyskania pierwszej płatności na zalesianie (§ 3 ust. 1) oraz zmiany zasad określania wysokości wsparcia na zalesianie i premii pielęgnacyjnej, które na mocy nowego aktu prawnego jest uzależniona od kąta nachylenia stoku, na którym położona jest cała działka rolna przewidziana do zalesienia, a premii zalesieniowej od wysokości dochodów z rolnictwa uzyskanych przez producenta rolnego (§ 4 ust. 3). Ponadto doprecyzowano, że termin wykonania zalesienia nie może nastąpić później niż w okresie sadzenia przypadającym na wiosnę roku następującego po roku, w którym postanowienie kierownika biura powiatowego ARiMR o spełnieniu warunków udzielenia wsparcia na zalesienie zostało wydane (§ 8 ust. 1). Zmianie uległy również przepisy dotyczące wypłaty premii zalesieniowej, która jest wypłacana począwszy od szóstego roku realizacji planu zalesienia (§ 10 ust. 6).

Ostatnią zmianę w przepisach regulujących zalesianie gruntów w ramach planu rozwoju obszarów wiejskich wprowadziło **rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 lipca 2009 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania**

pomocy finansowej na zalesianie gruntów rolnych objętej planem rozwoju obszarów wiejskich (Dz.U. z 2009 r. nr 117 poz. 982). Doprecyzowano w nim sposób wypłaty premii zalesieniowej, która w świetle nowych przepisów jest wypłacana począwszy od szóstego roku realizacji planu zalesienia, po uprzednim przekwalifikowaniu gruntu rolnego na grunt leśny, dokonywanym w formie decyzji przez starostę właściwego ze względu na położenie działek rolnych objętych zalesieniem, wydanej na podstawie przepisów o lasach; kopię decyzji składa się do kierownika biura powiatowego Agencji do końca roku kalendarzowego, w którym upływa 5 lat od dnia złożenia oświadczenia o wykonaniu zalesienia zgodnie z planem zalesienia (§ 10 ust. 6).

W 2007 roku przyjęta została *ustawa z dnia 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich* (Dz.U. z 2007 r. nr 64 poz. 427), stanowiąca podstawę prawną dla przyjęcia i realizacji Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. Na podstawie art. 29 ust. 1 pkt 1 tej ustawy wydane zostało rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 18 czerwca 2007 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Zalesianie gruntów rolnych oraz zalesianie gruntów innych niż rolne”, objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Dz.U. z 2007 r. nr 114 poz. 786), wprowadzające istotne zmiany w dotychczasowych warunkach i trybie przyznawania wsparcia finansowego na zalesianie gruntów. Do najważniejszych zmian należy:

- skrócenie obowiązku prowadzenia przez producenta rolnego założonej uprawy leśnej z 20 do 15 lat od dnia uzyskania pierwszej płatności na zalesianie (§ 4 ust. 1 pkt 3);
- wyłączenie ze wsparcia na zalesianie gruntów położonych na obszarach Natura 2000 (§ 4 ust. 2);
- zwiększenie minimalnej powierzchni zalesianego gruntu z 0,3 do 0,5 ha, przy zachowaniu szerokości działki nie mniejszej niż 20 m oraz (poza przypadkami, gdy działki rolne graniczą z lasem – wówczas wymóg minimalnej szerokości nie obowiązuje; por. § 4 ust. 2 pkt 3);
- wyłączenie ze wsparcia w ramach zalesień gruntów rolnych łąk i pastwisk trwałych (możliwość wspierania jedynie zalesień gruntów ornyczych lub sadów; § 4 ust. 2 pkt 1);
- ograniczenie maksymalnej powierzchni zalesianych gruntów do 20 ha dla jednego rolnika w całym okresie realizacji PROW (§ 6);
- skrócenie okresu wypłaty premii zalesieniowej do 15 lat, licząc od dnia wykonania zalesienia (§ 7 ust. 1 pkt 3);

- podwyższenie progu dochodów z rolnictwa, uprawiających do otrzymania premii zalesieniowej z 20 do 25% oraz całkowite pozbawienie tej premii rolników nie spełniających tego warunku (§ 7 ust. 6);
- poszerzenie wykazu dokumentów, które do wniosku o sporządzenie przez nadleśniczego planu zalesienia zobowiązany jest dołączyć rolnik, o:
  - wyrys z miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dotyczący działek ewidencyjnych, na których są położone grunty przeznaczone do zalesienia, a w przypadku braku tego planu - zaświadczenie potwierdzające, że przeznaczenie gruntów do zalesienia nie jest sprzeczne z ustaleniami studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy;
  - wydane przez właściwy organ gminy zaświadczenie, że grunty do zalesienia są położone poza obszarem Natura 2000;
  - oświadczenie rolnika o powierzchni gruntów przeznaczonych do zalesienia zawierające numery działek ewidencyjnych, na których są położone te grunty;
  - opinię wydaną przez wojewódzkiego konserwatora przyrody, właściwego ze względu na położenie gruntu planowanego do zalesienia - jeżeli grunt planowany do zalesienia jest położony w rezerwacie przyrody lub parku krajobrazowym lub na obszarze ich otulin;
  - opinię wydaną przez dyrektora parku narodowego - jeżeli grunt planowany do zalesienia jest położony w parku narodowym lub na obszarze jego otuliny;

oraz wprowadzenie możliwości dołączenia, zamiast kopii części mapy ewidencyjnej gruntów i budynków, mapy do planu zalesienia, sporządzonej przez osobę posiadającą w tym zakresie uprawnienia zawodowe (§ 8 ust. 2);

Zgodnie z załącznikiem nr 2 do rozporządzenia wysokość stawek wsparcia w ramach Schematu I – zalesianie gruntów rolnych, wynosi:

- wsparcie na zalesianie na terenach o korzystnej konfiguracji: 4620 zł/ha (iglaste) lub 5240 zł/ha (liściaste);
- wsparcie na zalesianie na stokach o nachyleniu powyżej 12°: 5550 zł/ha (iglaste) lub 6230 zł/ha (liściaste);
- wsparcie na zalesianie na terenach o korzystnej konfiguracji z wykorzystaniem sadzonek mikoryzowanych z zakrytym systemem korzeniowym: 5720 zł/ha (iglaste) lub 4160 zł/ha (liściaste);

- wsparcie na zalesianie na stokach o nachyleniu powyżej 12° z wykorzystaniem sadzonek mikoryzowanych z zakrytym systemem korzeniowym: 6260 zł/ha (iglaste) lub 4870 zł/ha (liściaste);
- zabezpieczanie przed zwierzyną – grodzenie 2-metrową siatką: 2400 zł/ha lub 6,5 zł/mb grodzonej uprawy;
- premia pielęgnacyjna na terenach o korzystnej konfiguracji: 970 zł/ha na rok;
- premia pielęgnacyjna na stokach o nachyleniu powyżej 12°: 1360 zł/ha na rok;
- ochrona upraw przed zwierzyną: zabezpieczenie repelentami – 190 zł/ha na rok; zabezpieczenie 3 palikami – 700 zł/ha na rok; zabezpieczenie owczą wełną – 280 zł/ha na rok;
- premia zalesieniowa: 1580 zł/ha na rok.

W marcu br. weszło w życie *rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 19 marca 2009 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Zalesianie gruntów rolnych oraz zalesianie gruntów innych niż rolne” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013* (Dz.U. z 2009 r. nr 48 poz. 390), zastępujące omówione powyżej rozporządzenie z 2007 roku. Nowy akt prawny wnosi szereg zmian, które jednak nie dotyczą bezpośrednio kwestii poruszanych powyżej.

5.2.3. Powierzchnia i układ przestrzenny zalesień w latach 2001-2008

Planowany rozmiar zalesień według modyfikacji krajowego programu zwiększania lesistości z 2003 roku w latach 2001-2008 wynosił 216 tys. ha gruntów, w tym 74 tys. ha gruntów państwowych i 142 tys. ha gruntów niepaństwowych (por. tab. 2 i 3). W omawianym okresie w wyniku realizacji KPZL zalesiono łącznie 133,5 tys. ha gruntów, w tym 56,9 tys. ha gruntów państwowych i 76,6 tys. ha gruntów niepaństwowych (tab. 5). Oznacza to, że w skali kraju uprawy leśne założono na 61,8% planowanej powierzchni, przy czym odsetek ten na gruntach państwowych wyniósł 76,9%, a na gruntach niepaństwowych zaledwie 54,0%.

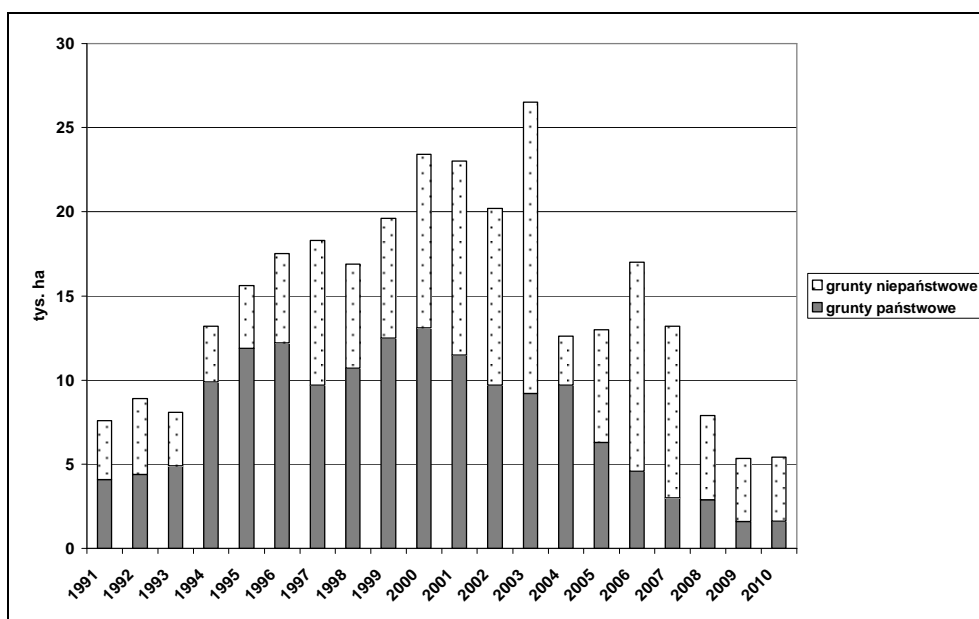
Tabela 5. Realizacja zalesień w latach 2001-2008

Kategoria własności gruntów	2001 ha	2002 ha	2003 ha	2004 ha	2005 ha	2006 ha	2007 ha	2008 ha	2001-2008 ha
Państwowe	11 477	9 718	9 185	9 738	6 336	4 568	3 046	2 853	56 921
Niepaństwowe	11 509	10 549	17 309	2 944	6 670	12 366	10 243	5 024	76 614
RAZEM	22 986	20 267	26 494	12 682	13 006	16 934	13 289	7 877	133 535

Źródło: GUS 2002-2009.

Z informacji przedstawionych w tabeli 5 wynika, że do roku 2003 włącznie następował wzrost zalesianej corocznie powierzchni, który swoje maksimum – blisko 26,5 tys. ha, osiągnął w 2003 roku. W kolejnych latach powierzchnia nowych zalesień zmniejszała się, osiągając w 2008 roku wielkość 7,9 tys. ha. W latach 2009 i 2010 planowany roczny rozmiar zalesień, zarówno na gruntach państwowych, jak i niepaństwowych jest jeszcze mniejszy i wynosi odpowiednio ok. 1,6 tys. ha i 3,8 tys. ha (por. ryc. 1).

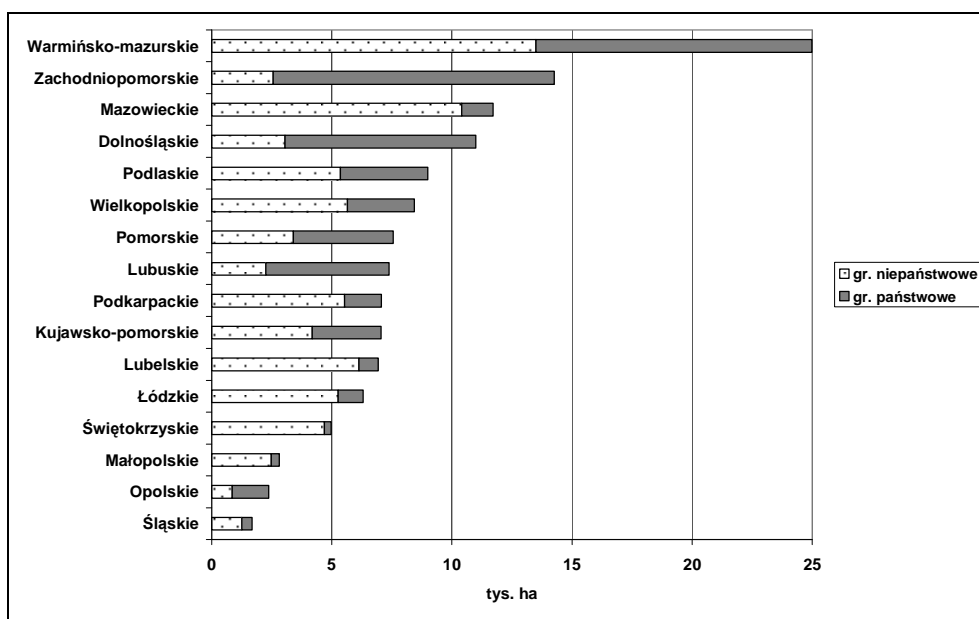

Ryc. 1. Realizacja zalesień w latach 1991-2008 oraz plan zalesień dla lat 2009-2010
 Źródła: Kwiecień i in. 2002, GUS 2002-2008 i 2009a, DGLP 2009, ARiMR 2009

Analiza corocznego rozmiaru zalesień od 1991 roku pozwala wysunąć przypuszczenie, że następujący po 2003 roku spadek zalesianej corocznie powierzchni (z wyjątkiem 2006 r., kiedy nastąpił wyraźny wzrost względem poprzedniego roku) ma charakter trwały i nie należy spodziewać się w najbliższych latach odwrócenia tego trendu. Potwierdzają to wyniki badań ankietowych nad przyczynami załamania realizacji krajowego programu zwiększania lesistości, omówione w rozdziale 5.3.

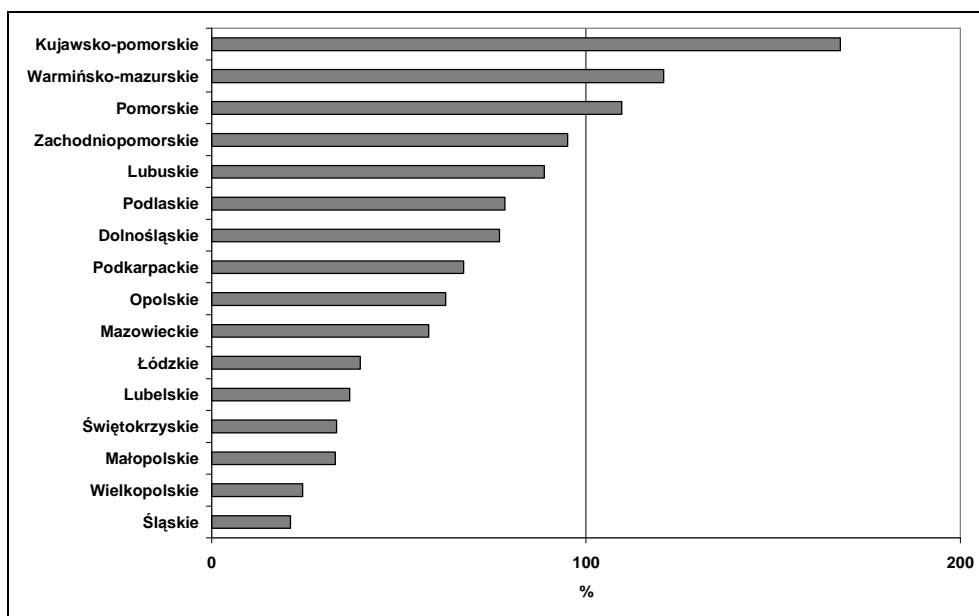
Na ryc. 2 przedstawiono powierzchnię zalesień w latach 2001-2008 w układzie poszczególnych województw. Wynika z niej, że rozkład przestrzenny realizacji programu zalesień jest bardzo zróżnicowany. Największe zalesienia zrealizowano zarówno w województwach północnych i północno-zachodnich – warmińsko-mazurskim oraz zachodniopomorskim, jak i w centralnej i południowo-zachodniej części kraju (woj.

mazowieckie i dolnośląskie). Najmniejszą powierzchnię zalesiono natomiast w województwach w południowej części kraju: śląskim, opolskim i małopolskim.

Ryc. 2. Powierzchnia zalesień w poszczególnych województwach w latach 2001-2008
Źródło: GUS 2002-2008 i 2009a

Stopień realizacji programu (stosunek powierzchni zalesień wykonanych do zaplanowanych) w poszczególnych województwach przedstawiono na ryc. 3.

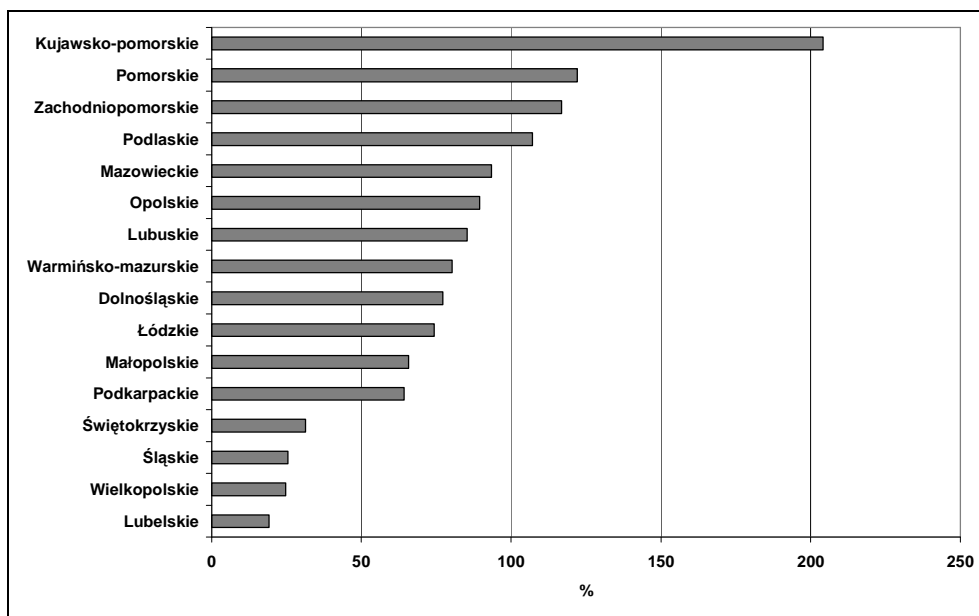
Ryc. 3. Stopień realizacji KPZL w latach 2001-2008 według województw

Podobnie jak w przypadku powierzchni zalesień, stopień realizacji programu w latach 2001-2008 w poszczególnych województwach był bardzo zróżnicowany. Zalesienie większej

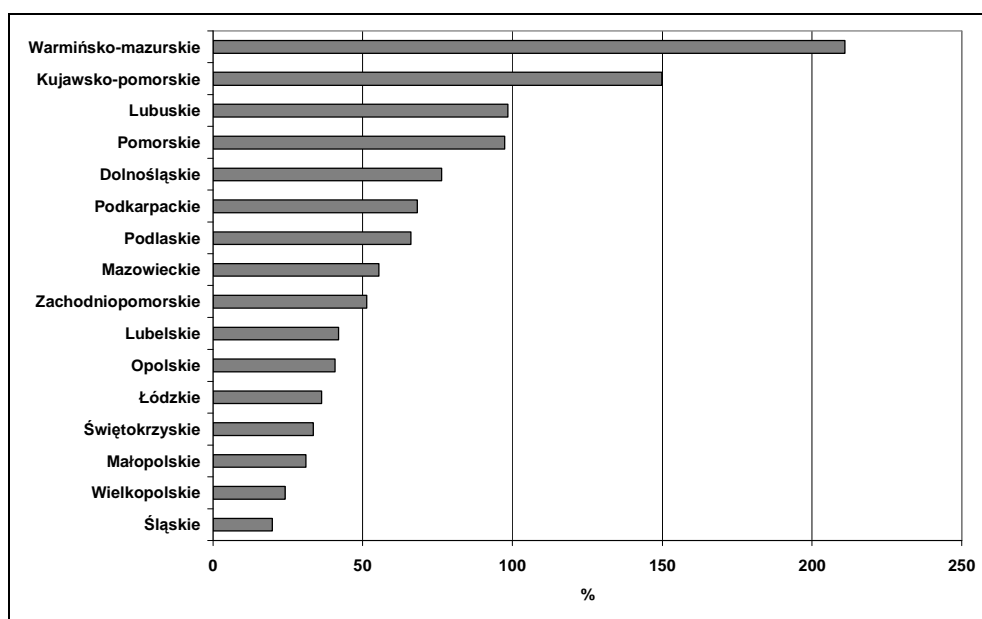
niż zaplanowana w modyfikacji KPZL z 2003 roku powierzchni miało miejsce w województwach: kujawsko-pomorskim (168%), warmińsko-mazurskim (121%) oraz pomorskim (110%). Plan zrealizowano niemal w pełni również w województwie zachodniopomorskim (95%). Najniższy stopień realizacji programu odnotowano w województwach: śląskim (21%), wielkopolskim (24%), małopolskim (33%), świętokrzyskim (33%), lubelskim (37%) i łódzkim (40%).

Zgodnie z modyfikacją KPZL z 2003 roku największy udział gmin o dużych preferencjach zalesieniowych występuje w dziewięciu województwach: lubelskim, łódzkim, kujawsko-pomorskim, małopolskim, mazowieckim, podlaskim, świętokrzyskim, warmińsko-mazurskim i wielkopolskim. Wysoki stopień realizacji programu w województwie kujawsko-pomorskim oraz warmińsko-mazurskim należy zatem uznać za bardzo korzystny, zgodny z założeniami zwiększania lesistości. Duży rozmiar zalesień w województwie pomorskim i zachodniopomorskim, tj. w regionach o lesistości znacząco przekraczającej średnią lesistość całego kraju (odpowiednio: 36,0% i 34,9%), choć nie należy do priorytetów programu, wynika z dużej podaży gruntów odpowiednich do zalesienia. W przestrzennym rozmieszczeniu zalesień niekorzystnym zjawiskiem jest natomiast bardzo niski stopień realizacji KPZL w regionach o największych preferencjach oraz, w niektórych przypadkach, bardzo niskiej lesistości, kształtującej się znacząco poniżej średniej lesistości kraju. Do województw tych należą: łódzkie (lesistość 20,9%), mazowieckie (22,3%), lubelskie (22,6%), wielkopolskie (25,5%), świętokrzyskie (27,8%), małopolskie (28,5%) i śląskie (31,8%).

Realizacja KPZL w województwach kujawsko-pomorskim oraz warmińsko-mazurskim w skali znacząco przekraczającej założenia programu była możliwa dzięki znaczącej podaży gruntów zarówno państwowych, jak i niepaństwowych (por. ryc. 4 i ryc. 5). Wśród województw o najniższym stopniu realizacji programu (wymienionych powyżej) daleko niewystarczająca była podaż gruntów niepaństwowych i państwowych pod zalesienia (realizacja poniżej 50%), z wyjątkiem województwa małopolskiego i łódzkiego, w których zalesiono około 70% planowanej powierzchni gruntów państwowych.

Ryc. 4. Stopień realizacji KPZL w latach 2001-2008 na gruntach państwowych według województw

Ryc. 5. Stopień realizacji KPZL w latach 2001-2008 na gruntach niepaństwowych według województw

5.3. Czynniki ograniczające realizację programu

Z przedstawionego w rozdziale 5.2.3 omówienia rozmiaru powierzchniowego i układu przestrzennego zalesień w latach 2001-2008 wynika, że załamanie realizacji krajowego programu zwiększania lesistości zbiegło się w czasie ze wstąpieniem Polski do Unii Europejskiej. Ustalenie przyczyn zmniejszenia rozmiaru zalesień w drugiej połowie obecnej

dekady było przedmiotem badania ankietowego, skierowanego do starostw. Poniżej omówione zostały najważniejsze czynniki ograniczające realizację KPZL w ostatnich latach.

Za najważniejsze przyczyny ograniczenia realizacji krajowego programu zwiększania lesistości po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej należy uznać:

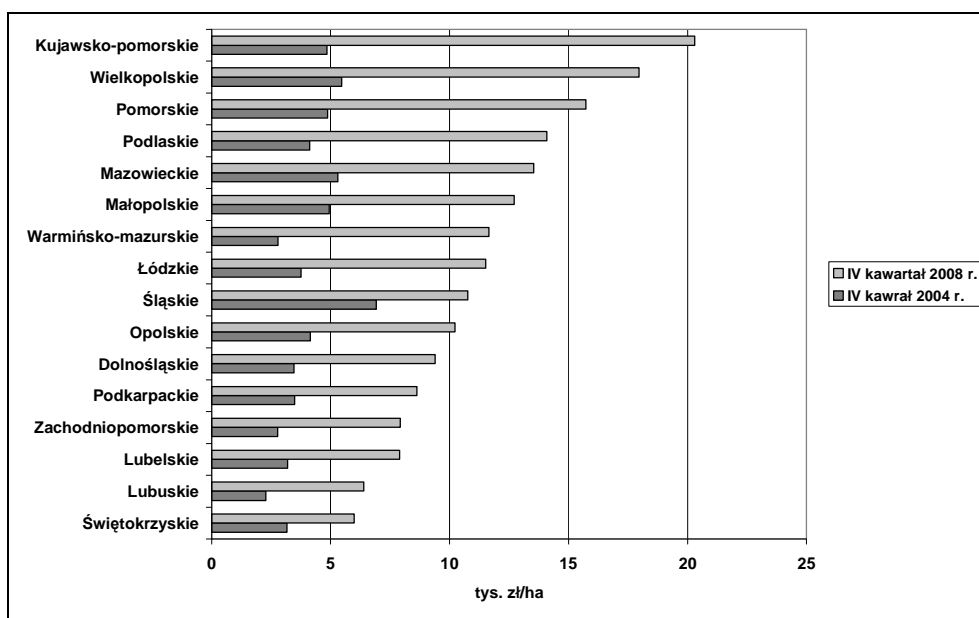
1. konkurencyjność dopłat związanych z gospodarką rolną w stosunku do dopłat na zalesianie (odpowiedź tę wskazano w 70% ankiet) i wynikającą z tego zwiększoną konkurencyjność przeznaczania gruntów rolnych na inne cele (47%);
2. zwiększenie z 0,1 ha do 0,5 ha minimalnej powierzchni działki, kwalifikującej się do objęcia dopłatami do zalesień (65% odpowiedzi);
3. wyłączenie z zalesień trwałych użytków zielonych (58% wskazań);
4. występowanie restrykcji wynikających z utworzenia obszarów chronionych w ramach sieci Natura 2000 (49% odpowiedzi);
5. brak dostatecznych szkoleń i promocji zalesień wśród rolników (43% wskazań).

Ad. 1. Konkurencyjność dopłat związanych z gospodarką rolną w stosunku do dopłat na zalesianie uznana została za główną barierę w realizacji KPZL po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej. Możliwość uzyskania dopłat bezpośrednich do produkcji rolnej sprawiła, że wielu rolników podjęło lub zintensyfikowało produkcję rolną na gruntach, które w pierwszych latach obecnej dekady zakwalifikowane zostały jako niekorzystne do prowadzenia efektywnej gospodarki rolnej, a tym samym zaliczone do puli gruntów potencjalnie pozostających do zalesienia.

Wzmożone zainteresowanie produkcją rolną obserwowane jest w całym kraju. Odzwierciedleniem rosnącego popytu na grunty rolne jest wzrost ich wartości, wyrażony przeciętną ich ceną w obrocie prywatnym. Przeciętna cena gruntów ornych w Polsce w 2000 roku wynosiła 4786 zł/ha, w 2004 roku osiągnęła poziom 6634 zł/ha, a w roku 2007 – 12134 zł/ha. Przeciętna cena słabych gruntów ornych (grunty klasy V i VI) wzrosła z 2725 zł/ha w 2000 roku do 4194 zł/ha cztery lata później oraz 9228 zł/ha w 2007 r., co oznacza blisko 3,5-krotny wzrost w przeciągu 7 lat (GUS 2009b).

Wzrost średnich cen gruntów nastąpił w całej Polsce, choć był bardzo zróżnicowany w poszczególnych regionach kraju (por. ryc. 6). Pomiędzy IV kwartałem 2004 roku a IV kwartałem 2008 roku przeciętne ceny gruntów słabych (klas V, VI, łąk oraz pastwisk klasy V i VI) najbardziej wzrosły w województwach warmińsko-mazurskim i kujawsko-pomorskim (4,2 razy), podlaskim (3,4 razy), wielkopolskim (3,3 razy) oraz pomorskim (3,2 razy). Najmniejszy wzrost odnotowano natomiast w województwie śląskim (1,6 razy) i

świętokrzyskim (1,9 razy). Pod koniec 2008 roku najczęściej za słabe grunty orne płacono w województwie kujawsko-pomorskim (średnio 20,3 tys. zł/ha), wielkopolskim (18,0 tys. zł/ha) oraz pomorskim (15,7 tys. zł/ha), najmniej zaś w województwie świętokrzyskim (6,0 tys. zł/ha), lubuskim (6,4 tys. zł/ha) oraz lubelskim i zachodniopomorskim (7,9 tys. zł/ha).

Ryc. 6. Przeciętne ceny gruntów słabych (klas V i VI, łąk oraz pastwisk klasy V i VI) w IV kwartale 2004 r. i w IV kwartale 2008 r. według województw
Źródło: GUS 2009c

Na niskie zainteresowanie płatnościami na zalesianie mają wpływ również, poza dopłatami bezpośrednimi do produkcji rolnej, inne czynniki. Należą do nich:

- niezadowalająca wysokość dopłat na zalesianie ze środków Unii Europejskiej;
- istniejące ograniczenia w udzielaniu tych płatności;
- skomplikowana procedury ubiegania się o dofinansowanie.

Wyniki przeprowadzonego badania ankietowego wskazują, że jedynie 37% respondentów uznaje za zadowalające przyjęte obecnie w ramach „Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich” stawki dopłat na zalesianie gruntów i pielęgnację upraw. Blisko 2/3 badanych uznało, że są one za niskie. Propozycje zwiększenia obecnych stawek mieściły się w przedziale od 10% do 200%, osiągając średnią wartość 49%. Ponad połowa respondentów uznała, że dopłaty powinny ulec zwiększeniu w zakresie przedziale od 26% do 50%, a blisko 30% jest zdania, że właściciele gruntów satysfakcjonowałyby stawki wyższe o 10-25% (tab. 6).

Tabela 6. Propozycje zwiększenia obecnych płatności na zalesienia udzielanych w ramach PROW na podstawie badania ankietowego

Proponowane zwiększenie wysokości dopłat do zalesień	do 25%	26-50%	51-75%	76-100%	pow. 100%
Odsetek odpowiedzi	28%	51%	7%	12%	2%

W wielu ankietach zawarte zostały również inne krytyczne uwagi dotyczące przyjętych zasad przydzielania płatności, procedury ubiegania się o dofinansowanie oraz funkcjonowania systemu dopłat. Do najpowszechniej krytykowanych rozwiązań w zakresie zasad przydzielania płatności na zalesienia i pielęgnację upraw należą:

- zbyt niskie stawki premii zalesieniowej dla producentów rolnych uzyskujących mniej niż 20 % dochodów z rolnictwa (zalesienia w latach 2004-2006) lub brak premii dla rolników uzyskujących mniej niż 25 % dochodów z rolnictwa (zalesienia od 2007 roku);
- zwiększenie minimalnej powierzchni zalesianej działki kwalifikującej się do dofinansowania;
- brak waloryzacji premii zalesieniowych – wskazana byłaby coroczna waloryzacja stawek w wysokości określonej wskaźnikiem wzrostu cen towarów i usług konsumpcyjnych ogłaszanych przez Prezesa GUS (rozwiązanie przyjęte w ustawie o przeznaczaniu gruntów rolnych do zalesienia z 2001 roku)
- skrócenie okresu wypłaty premii zalesieniowej, stanowiącej rekompensatę za utracone dochody z tytułu przeznaczenia gruntów rolnych na grunty leśne, z 20 do 15 lat (zmiana wprowadzona w 2006 roku);
- wypłata należnych środków finansowych w cyklu rocznym (postulowane jest przywrócenie cyklu comiesięcznego, analogicznie do rozwiązania przyjętego w ustawie o przeznaczaniu gruntów rolnych do zalesienia z 2001 roku);
- brak wydzielonych środków finansowych na pokrycie kosztów obmiaru geodezyjnego w przypadku zalesiania części działki rolnej;
- brak refundacji kosztów sadzonek z funduszu leśnego, w przypadku zalesień prowadzonych wyłącznie na mocy przepisów ustawy o lasach z 1991 roku (z pominięciem dopłat w ramach PROW-u); refundacja powinna być skierowana bezpośrednio do nadleśnictwa, które na podstawie umowy z właścicielem zalesianego gruntu przekazywałoby sadzonki do założenia uprawy;
- brak preferencyjnych, niskoprocentowanych kredytów umożliwiających zakup sadzonek i pokrycie kosztów przygotowania gleby (przed uzyskaniem pierwszej płatności z ARiMR).

Ponadto często z negatywną oceną spotykają się niektóre z przyjętych rozwiązań w procedurze ubiegania się o dofinansowanie na zalesienia, w tym:

- jej nadmierne rozbudowanie i czasochłonność;
- zbyt duża liczba wymaganych załączników do wniosków składanych do kierownika biura powiatowego ARiMR oraz do nadleśniczego;
- obowiązek corocznego składania wniosku do kierownika biura powiatowego ARiMR o wypłatę premii pielęgnacyjnej oraz premii zalesieniowej;
- brak kredytowania (zaliczkowania) zakupu sadzonek przez ARiMR według opracowanego planu zalesienia;
- długi okres refundacji kosztów przez ARiMR po założeniu uprawy;
- brak mechanizmów pozwalających na zapewnienie niezbędnej liczby sadzonek przez nadleśnictwa (konieczność wprowadzania aneksów/korekt do opracowanych planów zalesień).

Ad. 2. Drugą bardzo istotną, po konkurencyjności dopłat bezpośrednich do produkcji rolnej, przyczyną załamania się realizacji KPZL po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej jest zwiększenie z 0,1 ha do 0,3 ha w latach 2004-2007, a od czerwca 2007 r. – do 0,5 ha, minimalnej powierzchni działki kwalifikującej się do objęcia dopłatami do zalesień. Poza tym barierą w zalesianiu gruntów rolnych stanowi warunek, by zalesiana działka miała minimum 20 m szerokości (nie dotyczy przypadków, gdy działka rolna graniczy z lasem). Wprowadzone ograniczenia istotnie przyczyniły się do wstrzymania zalesień na obszarach o silnie rozdrobnionej własności gruntów.

Ad. 3. Wyłączenie ze wsparcia zalesień trwałych użytków zielonych wprowadzone zostało w 2007 roku na mocy rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Zalesianie gruntów rolnych oraz zalesianie gruntów innych niż rolne”, objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Dz.U. z 2007 r. nr 114 poz. 786). Zgodnie z § 4 ust. 2 pkt 1 tej ustawy możliwość wspierania zalesień na gruntach rolnych obejmuje jedynie grunty orne lub sady.

Ad. 4. Wyłączenie ze wsparcia na zalesianie gruntów położonych na obszarach Natura 2000 wprowadzone zostało na mocy rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach

działania „Zalesianie gruntów rolnych oraz zalesianie gruntów innych niż rolne”, objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Dz.U. z 2007 r. nr 114 poz. 786). Wsparciem na obszarach Natura 2000 nie są objęte zarówno zalesienia gruntów rolnych (§ 4 ust. 2), jak i gruntów innych niż rolne (§ 5 ust. 2 pkt 2),

Ad. 5. Brak dostatecznych szkoleń i promocji zalesień wśród rolników wskazany został w 43% odpowiedzi na pytanie o przyczyny ograniczenia realizacji krajowego programu zwiększania lesistości w ostatnich latach. Respondenci wskazywali na całkowity brak informacji na temat zalesień w niektórych regionach kraju oraz postulowali uruchomienie przez ARiMR akcji szkoleniowej w tym zakresie.

Poważne utrudnienie w realizacji KPZL stanowi brak aktualnych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego z wyznaczonymi gruntami do zalesienia. O ile większość ankietowanych (79% udzielonych odpowiedzi w tej kwestii) uznała, że obecne przepisy prawa z zakresu gospodarki przestrzennej umożliwiają sterowanie rozmieszczeniem zalesień zgodnie z preferencjami określonymi w KPZL z 2003 roku i w wojewódzkich programach zalesień, o tyle praktyczna realizacja tych przepisów często nie jest możliwa z powodu skomplikowanych i długotrwałych procedur uchwalania i zmian miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Krytyce poddana została również procedura wypłaty miesięcznych ekwiwalentów za wyłączenie gruntu z upraw rolnych i prowadzenie uprawy leśnej, wypłacanych na mocy ustawy o przeznaczaniu gruntów rolnych do zalesienia z 2001 roku, za zalesienia wykonane w latach 2002-2003. Zgodnie z obowiązującą procedurą starosta występuje co kwartał do Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa o środki na wypłaty ekwiwalentów za zalesienia dokonane w latach 2002 i 2003. We wniosku rozlicza się poprzedni kwartał, a następnie co miesiąc właścicielom gruntów wypłaca się należne ekwiwalenty. Planowane zakończenie wypłat ekwiwalentów przez starostów nastąpi nawet 20 lat po zalesieniu gruntu, tj. w 2023 roku. Przejęcie przez ARiMR zadań agencji płatniczej środków Unii Europejskiej przeznaczonych na zalesienia uzasadnia przekazanie tej instytucji również zadań starostów wynikających z realizacji ustawy z 2001 roku. Nieuzasadnione jest bowiem dalsze prowadzenie przez starostwa nadmiernie rozbudowanej dokumentacji finansowej przez okres najbliższych kilkunastu lat, gdy sprawa często dotyczy jedynie kilku rolników na obszarze powiatu.

6. Weryfikacja powierzchni zalesień do 2020 roku

6.1. Potrzeby i preferencje zalesieniowe województw

Podstawą modelu przestrzennego zwiększania lesistości kraju są opracowania wykonane na ten temat w Zakładzie Ekonomiki i Polityki Leśnej IBL w latach 2000-2001. Istotną częścią krajowego programu zwiększania lesistości była kategoryzacja (ranking) gmin ze względu na ich preferencje zalesieniowe. W zmodyfikowanym w 2003 roku programie zastosowano wielokryterialną metodę oceny tych preferencji i przyjęto następujący zestaw dwunastu cech:

- udział gleb najślabszych w powierzchni użytków rolnych (%),
- jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej, tj. przydatność dla rolnictwa według punktacji IUNG (pkt),
- rzeźba terenu (pkt),
- występowanie stepowienia (ha),
- zagrożenie erozją wodną powierzchniową (ha),
- podaż gruntów do zalesienia według badań ankietowych w gminach (ha),
- lesistość (%),
- udział łąk i pastwisk w powierzchni gminy (%),
- stopień zwiększania lesistości ze względu na potrzeby ochrony przyrody (%),
- ważniejsze wododziały (ha),
- zlewnie chronione (ha),
- ochrona wód podziemnych (ha).

W modyfikacji KPZL z 2003 roku uznano, że najszerszej stosowanym wariantem kategoryzacji gmin ze względu na preferencje zalesieniowe powinien być wariant środowiskowy, w którym położono szczególny nacisk na wzmocnienie funkcji środowiskowych (wodochronnych, glebochronnych i związanych z ochroną przyrody). Wzmocnienie znaczenia tych funkcji nastąpiło poprzez przypisanie określonym cechom preferencyjnym (przemawiającym za zwiększeniem lesistości) wyższej wagi niż cechom pozostałym. W wariacie środowiskowym szczególne znaczenie przypisano następującym cechom: występowaniu stepowienia, potrzebom zalesieniowym ze względu na ochronę przyrody, występowaniu ważniejszych wododziałów, występowaniu zlewni ochronnych, potrzebie ochrony wód podziemnych oraz niskiej lesistości gminy (Kwiecień i in. 2002).

W modyfikacji KPZL z 2003 roku zawarto wyniki kategoryzacji wszystkich gmin w kraju w układzie poszczególnych województw. Skrajne wielkości wskaźnika preferencji zalesieniowych gmin w wariancie środowiskowym, wyrażone syntetycznym wskaźnikiem potrzeb zalesieniowych, wahają się od 2,32 (gmina Hel w woj. pomorskim) do 57,55 w gminie Dukla w woj. podkarpackim (por. Kwiecień i in. 2002). Obliczone na potrzeby niniejszej modyfikacji programu uśrednione wskaźniki preferencji zalesieniowych poszczególnych powiatów, z wyłączeniem miast na prawach powiatu, kształtują się w zakresie od 5,49 dla powiatu mikołowskiego (woj. śląskie) do 35,11 dla powiatu bieszczadzkiego (woj. podkarpackie). W przypadku województw średni wskaźnik preferencji zalesieniowych mieści się w zakresie od 10,39 (woj. opolskie) do 19,58 (woj. wielkopolskie).

Dla potrzeb modyfikacji KPZL z 2003 roku przyjęto, że szczególnie wysoki wskaźnik preferencji zalesieniowych gmin ma wartość ponad 20,0, a wskaźnik w przedziale od 15,0 do 20,0 uznano za wysoki. W pierwszej grupie znalazło się 347 gmin (11,9% ogólnej liczby analizowanych jednostek), w drugiej natomiast – 597 gmin (20,5%). Przy zastosowaniu tych samych kryteriów do powiatów w grupie jednostek o szczególnie wysokim wskaźniku preferencji zalesieniowych znalazło się 50 powiatów (15,9% liczby), a w grupie o wysokim wskaźniku preferencji zalesieniowych – 94 powiaty (29,9%). Wyniki kategoryzacji powiatów według województw zamieszczono w załączniku I.

Wyniki badań przeprowadzonych dla potrzeb modyfikacji KPZL z 2003 roku wskazują, że w poszczególnych województwach udział gmin o szczególnie wysokich preferencjach zalesieniowych (ponad 20,0 punktów) wykazuje duże zróżnicowanie, a mianowicie: w woj. opolskim wynosi 0,03%; w 4 województwach – dolnośląskim, łódzkim, śląskim i zachodniopomorskim udział ten waha się od 1,9% do 4,1%; w 8 województwach - lubelskim, lubuskim, małopolskim, mazowieckim podkarpackim, podlaskim, pomorskim i świętokrzyskim udział ten waha się od 8,2% do 15,1%. Natomiast bardzo duży udział gmin o szczególnie wysokich preferencjach zalesieniowych odnotowuje się w 3 województwach: w kujawsko-pomorskim – 24,2%, w warmińsko-mazurskim – 22,0% i w wielkopolskim – 28,8%. Największy udział gmin o dużych preferencjach zalesieniowych powyżej 15,0 pkt.) występuje w dziewięciu województwach: lubelskim, łódzkim, kujawsko-pomorskim, małopolskim, mazowieckim, podlaskim, świętokrzyskim, warmińsko-mazurskim i wielkopolskim (por. Kwiecień i in. 2002).

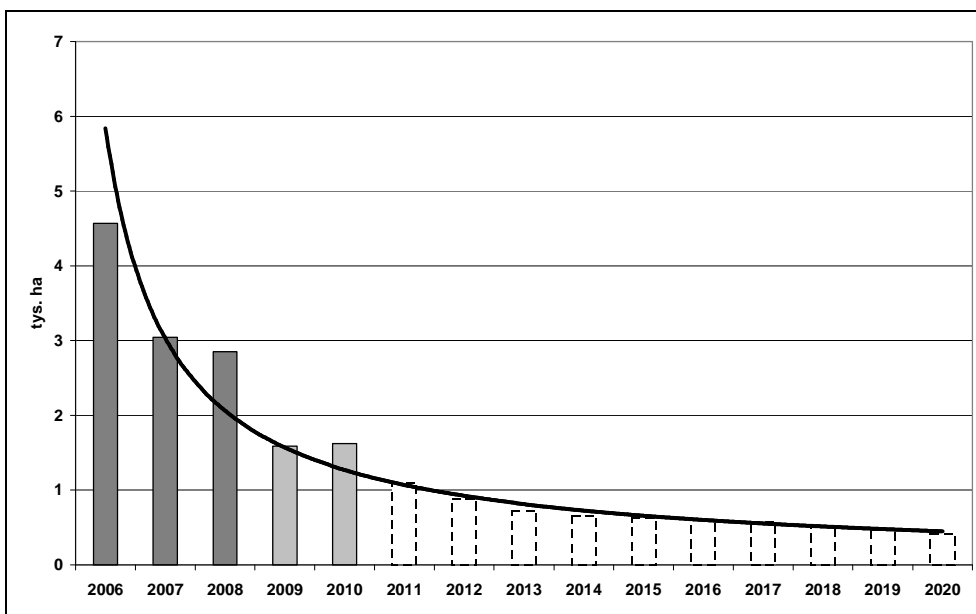
Udział powiatów o szczególnie wysokich preferencjach zalesieniowych w poszczególnych województwach również wykazuje duże zróżnicowanie i wynosi od 0% (woj. dolnośląskie, lubelskie, łódzkie, opolskie, śląskie i zachodniopomorskie) do 48% w woj.

wielkopolskim oraz 37% woj. kujawsko-pomorskim i warmińsko-mazurskim. Największy udział powiatów o wysokich preferencjach zalesieniowych występuje w województwie lubelskim (55%), kujawsko-pomorskim (47%), świętokrzyskim (46%) oraz małopolskim i lubuskim (po 42%), najmniejszy zaś w województwie opolskim (brak powiatów), dolnośląskim i śląskim (odpowiednio 4% i 6%, tj. po jednym powiecie). Największe preferencje zalesieniowe, wyrażone udziałem powiatów o szczególnie wysokich i wysokich preferencjach zalesieniowych występują w województwie wielkopolskim (87%) i kujawsko-pomorskim (84%), najmniejsze natomiast w województwie opolskim (0%), dolnośląskim (4%) i śląskim (6%).

6.2. Weryfikacja powierzchni zalesień na gruntach państwowych

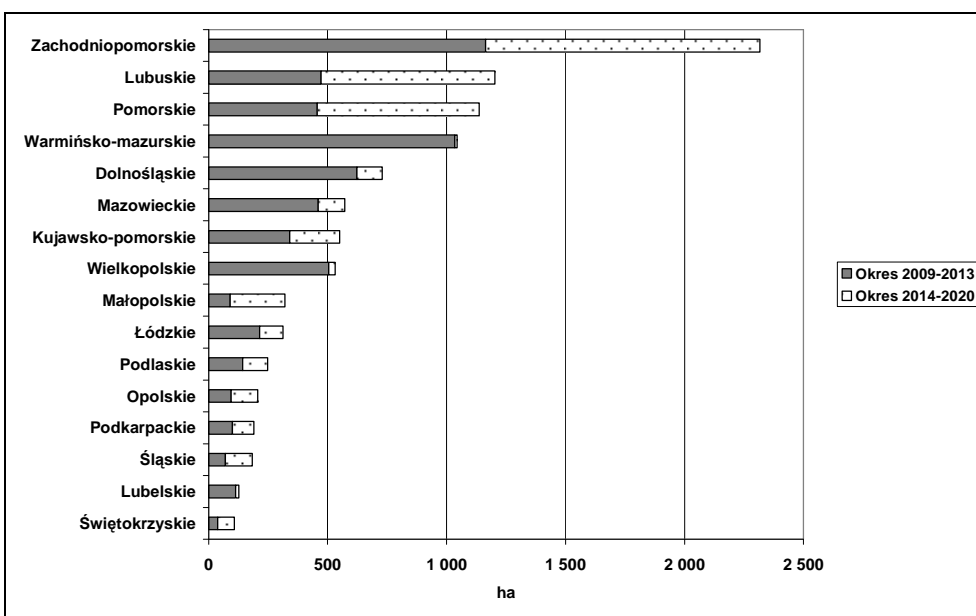
Szacunki Dyrekcji Generalnej Lasów Państwowych (DGLP 2009) wskazują, że powierzchnia gruntów Skarbu Państwa przewidzianych do zalesienia w latach 2010-2020 wyniesie 8187 ha, z czego 1625 ha zostanie zalesionych w 2010 roku. Ponadto, w roku 2009 planuje się zalesienie 1590 ha gruntów. Łączna powierzchnia zalesień w latach 2009-2020 wyniesie około 9,8 tys. ha.

Należy spodziewać się, że większość planowanych zalesień na gruntach państwowych będzie zrealizowana w ciągu najbliższych kilku lat. Przemawia za tym analiza dotychczasowego corocznego rozmiaru zalesień od 2006 roku oraz planów zalesieniowych na lata 2009-2010 (por. ryc. 7). W latach 2009-2013 można oczekiwać zalesienia około 5,9 tys. ha gruntów (ok. 60%), natomiast w okresie od 2014-2020 – kolejnych 3,9 tys. ha.

Ryc. 7. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach państwowych do 2020 r. na podstawie realizacji KPZL w latach 2006-2008 oraz planowanych zalesień w latach 2009-2010

Szacunkowy rozmiar zalesień w ujęciu regionalnym, z podziałem na okres do 2013 roku i lata 2014-2020, przedstawiony został na ryc. 8. W załączniku II zamieszczono prognozę rozmiaru zalesień w kolejnych latach na podstawie analizy dotychczasowego i planowanego na lata 2009-2010 rozmiaru zalesień.

Ryc. 8. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach państwowych do 2020 r. według województw

Największą powierzchnię zalesień do 2020 roku przewidziano w województwach: zachodniopomorskim (2,3 tys. ha), lubuskim (1,2 tys. ha), pomorskim (1,1 tys. ha) oraz warmińsko-mazurskim (1,0 tys. ha). Są to regiony, w których dotychczasowa realizacja krajowego programu zwiększania lesistości przebiegała zgodnie z planem lub znacząco ten plan przekraczała. Rozmieszczenie planowanych w tych województwach zalesień wynika raczej z podaży gruntów państwowych niż z preferencji zalesieniowych. Wyjątek stanowi województwo warmińsko-mazurskie, charakteryzujące się dużym udziałem powiatów o szczególnie wysokich preferencjach zalesieniowych (ponad 1/3 liczby powiatów).

W oparciu o szacunki przeprowadzone w DGLP najmniej zalesień zostanie zrealizowanych w województwach: świętokrzyskim (ok. 110 ha), lubelskim (ok. 130 ha), śląskim (ok. 180 ha), podkarpackim (ok. 190 ha), opolskim (ok. 210 ha), podlaskim (ok. 250 ha), łódzkim (ok. 310 ha) i małopolskim (ok. 320 ha). W większości wymienionych województw ponad 50% ogólnej liczby stanowią powiaty o szczególnie wysokich lub wysokich preferencjach zalesieniowych (do grupy tej nie należą jedynie województwa: opolskie, śląskie i łódzkie). W tych regionach – z wyjątkiem podlaskiego i opolskiego – niedostateczna jest dotychczasowa realizacja planu sformułowanego w KPZL z 2003 roku (wynosząca od 19,2% w woj. lubelskim do 74,2% w woj. łódzkim). W województwie warmińsko-mazurskim, wielkopolskim i lubelskim niemal wszystkie zalesienia na gruntach państwowych zostaną prawdopodobnie przeprowadzone do 2013 roku.

W latach 2001-2008 zalesiono 56,9 tys. ha gruntów państwowych, co stanowi 76,9% planu przyjętego w KPZL z 2003 roku. Wykonanie zalesień w rozmiarze szacowanym przez DGLP oznacza, że w okresie 2009-2020 osiągnięte zostanie jedynie 17,5% planu (9,8 tys. ha wobec planowanych dla tego okresu 56,0 tys. ha), zaś w całym okresie 2001-2020 zalesionych zostanie około 66,7 tys. ha gruntów, co stanowi nieznacznie powyżej połowy (51,3%) planu przyjętego w 2003 roku. Jedynie w województwie kujawsko-pomorskim możliwe będzie przekroczenie przyjętego planu (142%), co jest korzystne ze względu na wysokie preferencje zalesieniowe w tym regionie. Stosunkowo duża powierzchnia zalesień spodziewana jest również w województwie pomorskim (ok. 90% planu) oraz zachodniopomorskim (80% planu). W najmniejszym stopniu założenia KPZL z 2003 roku zostaną wykonane w województwach: lubelskim (13%), wielkopolskim (17%), śląskim (21%), świętokrzyskim (24%) oraz podkarpackim (41%), tj. w regionach (poza woj. śląskim) o wysokich preferencjach zalesieniowych (por. tab. 7).

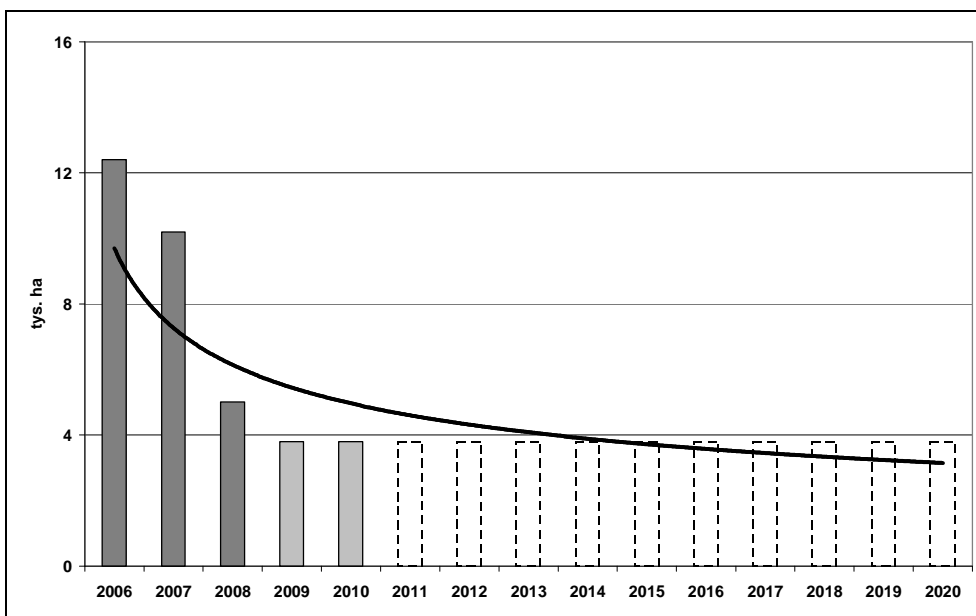
Tabela 7. Prognozowany rozmiar zalesień na gruntach państwowych do 2020 roku według województw

Lp.	Województwo	Zalesienia zrealizowane w latach 2001-2008	Rozmiar zalesień w latach 2009-2013	Rozmiar zalesień w latach 2014-2020	Rozmiar zalesień w latach 2001-2020	Stopień realizacji KPZL
		ha	ha	ha	ha	%
1	Dolnośląskie	7 953	624	106	8 683	48,0
2	Kujawsko-pomorskie	2 858	341	210	3 409	142,0
3	Lubelskie	805	113	14	932	12,8
4	Lubuskie	5 118	472	732	6 322	59,6
5	Łódzkie	1 039	214	98	1 351	54,0
6	Małopolskie	329	90	231	650	72,2
7	Mazowieckie	1 308	459	112	1 879	75,2
8	Opolskie	1 520	94	112	1 726	57,5
9	Podkarpackie	1 542	99	91	1 732	41,2
10	Podlaskie	3 643	143	105	3 891	65,9
11	Pomorskie	4 149	458	679	5 286	89,6
12	Śląskie	433	70	112	615	21,2
13	Świętokrzyskie	282	38	70	390	24,4
14	Warmińsko-mazurskie	11 485	1 031	10	12 526	49,9
15	Wielkopolskie	2 772	504	28	3 304	16,9
16	Zachodniopomorskie	11 685	1 163	1 154	14 002	80,0
	Polska	56 921	5 916	3 864	66 698	51,3

6.3. Weryfikacja powierzchni zalesień na gruntach niepaństwowych

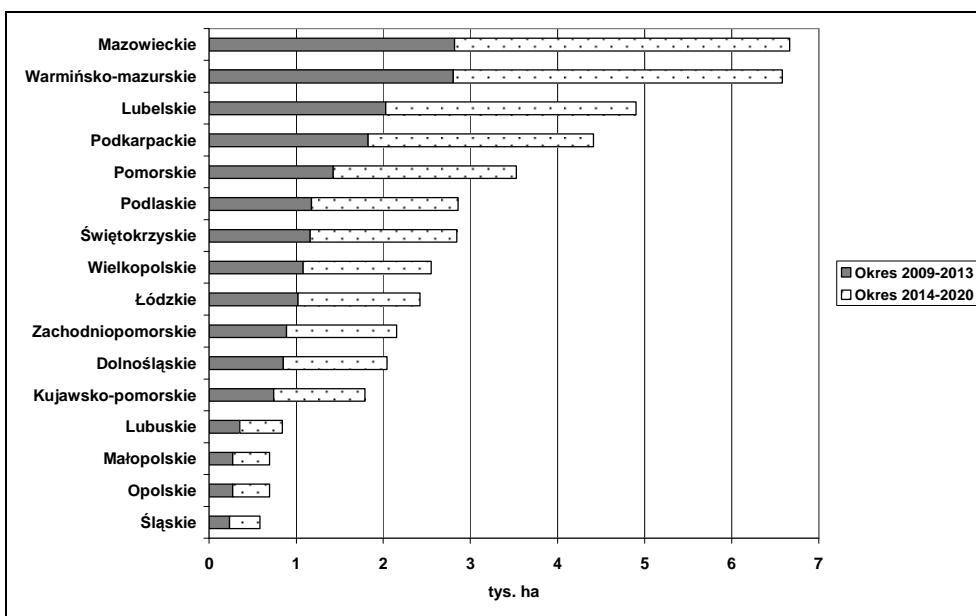
6.3.1. Weryfikacja powierzchni zalesień na podstawie dotychczasowej realizacji programu (wariant I)

Oszacowany na podstawie dotychczasowej realizacji programu (zob. Rozdział 3 – „Metodyka”) rozmiar zalesień na gruntach niepaństwowych wynosi 45,5 tys. ha, z czego około 7,5 tys. ha zostanie zalesionych w latach 2009-2010 (ryc. 9). Powierzchnia zalesień w latach 2009-2013 wyniesie 18,9 tys. ha, a w latach 2014-2020 – 26,6 tys. ha (por. tab. 8).

Ryc. 9. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach niepaństwowych do 2020 r. na podstawie realizacji KPZL w latach 2006-2008 oraz planowanych zalesień w latach 2009-2010 (wariant I)

Szacunkowy rozmiar zalesień w ujęciu regionalnym, z podziałem na okres do 2013 roku i lata 2014-2020, przedstawiony został na ryc. 10. W załączniku III zamieszczono prognozę rozmiaru zalesień w kolejnych latach na podstawie analizy dotychczasowego i planowanego na lata 2009-2010 rozmiaru zalesień.

Ryc. 10. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach niepaństwowych do 2020 r. według województw (wariant I)

Największą powierzchnię zalesień do 2020 roku przewidziano w województwach: mazowieckim (6,7 tys. ha), warmińsko-mazurskim (6,6 tys. ha), lubelskim (4,9 tys. ha), podkarpackim (4,4 tys. ha) i pomorskim (3,5 tys. ha). Poza województwem warmińsko-mazurskim i pomorskim, są to regiony, w których krajowy program zwiększania lesistości był realizowany w znacznie mniejszym rozmiarze, niż to zaplanowano w modyfikacji KPZL z 2003 roku. Ponadto są to województwa (z wyjątkiem pomorskiego), w których 50-60% powiatów charakteryzuje się szczególnie wysokimi lub wysokimi preferencjami zalesieniowymi.

W opisywanym wariantcie realizacji KPZL najmniej zalesień zostanie zrealizowanych w województwach: śląskim, opolskim, małopolskim i lubuskim – od ok. 600 do ok. 850 ha. Dwa ostatnie regiony należą do obszarów o dużych preferencjach zalesieniowych (ponad 50% powiatów w ich granicach cechuje się szczególnie wysokimi lub wysokimi preferencjami zalesieniowymi). W wymienionych województwach – z wyjątkiem lubuskiego – niedostateczna jest dotychczasowa realizacja zalesień KPZL z 2003 roku (wynosząca od 7,6% do 19,3%).

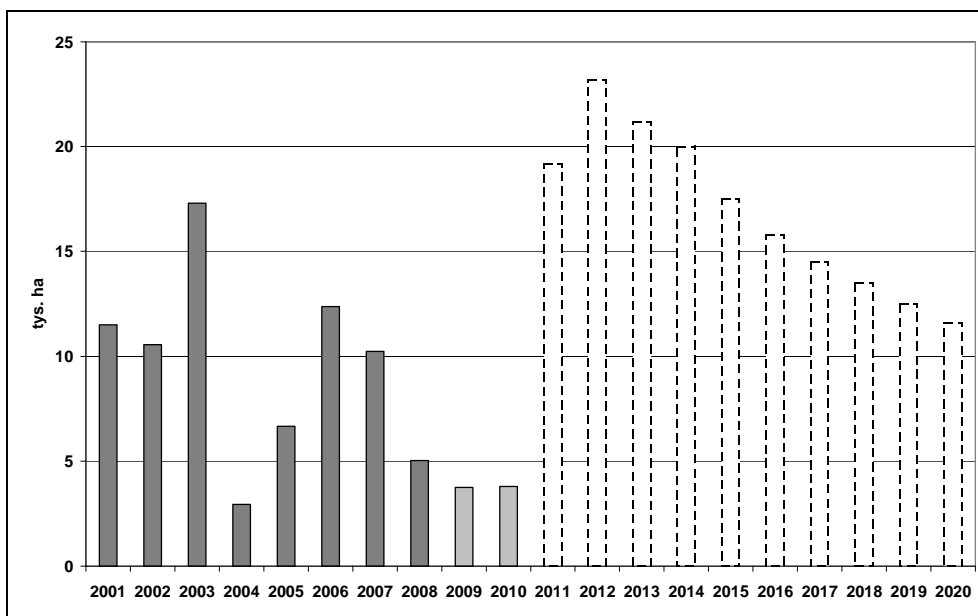
W latach 2001-2008 zalesiono 76,6 tys. ha gruntów niepaństwowych, co stanowi 54,0% planu przyjętego w KPZL z 2003 roku. Wykonanie zalesień w rozmiarze oszacowanym w niniejszym wariantcie oznacza, że w latach 2009-2020 osiągnięte zostanie jedynie 11,2% planu (45,5 tys. ha wobec planowanych dla tego okresu 408,0 tys. ha), zaś w całym okresie 2001-2020 zalesionych zostanie około 122,2 tys. ha gruntów, co stanowi poniżej jednej czwartej (22,2%) rozmiaru przyjętego w 2003 roku. Jedynie w województwie warmińsko-mazurskim możliwe będzie osiągnięcie powierzchni zalesień zbliżonej do przyjętego planu (81%), co jest korzystne ze względu na wysokie preferencje zalesieniowe w tym regionie. W województwie kujawsko-pomorskim i pomorskim możliwe jest zrealizowanie około połowy planu, natomiast w pozostałych województwach stopień realizacji KPZL w 2020 roku osiągnie przypuszczalnie poziom od ok. 8-9% do ok. 30-35%. W najmniejszym stopniu założenia KPZL z 2003 roku na gruntach niepaństwowych zostaną wykonane w województwach: śląskim (8%), wielkopolskim (9%), małopolskim (10%), łódzkim (14%) oraz świętokrzyskim (14%), tj. w regionach (poza woj. śląskim i łódzkim) o wysokich preferencjach zalesieniowych (por. tab. 8).

Tabela 8. Prognozowany rozmiar zalesień na gruntach niepaństwowych do 2020 roku według województw (wariant I)

Lp.	Województwo	Zalesienia zrealizowane w latach 2001-2008	Rozmiar zalesień w latach 2009-2013	Rozmiar zalesień w latach 2014-2020	Rozmiar zalesień w latach 2001-2020	Stopień realizacji KPZL
		ha	ha	ha	ha	%
1	Dolnośląskie	3 053	854	1 190	5 097	32,7
2	Kujawsko-pomorskie	4 194	741	1 050	5 985	55,9
3	Lubelskie	6 132	2 030	2 870	11 032	19,5
4	Lubuskie	2 263	351	490	3 104	35,3
5	Łódzkie	5 273	1 019	1 400	7 692	13,7
6	Małopolskie	2 482	273	420	3 175	10,2
7	Mazowieckie	10 405	2 816	3 850	17 071	23,5
8	Opolskie	855	272	420	1 547	19,3
9	Podkarpackie	5 523	1 822	2 590	9 935	31,6
10	Podlaskie	5 361	1 177	1 680	8 218	26,2
11	Pomorskie	3 407	1 427	2 100	6 934	50,6
12	Śląskie	1 252	235	350	1 837	7,6
13	Świętokrzyskie	4 690	1 162	1 680	7 532	13,9
14	Warmińsko-mazurskie	13 499	2 801	3 780	20 080	80,6
15	Wielkopolskie	5 655	1 078	1 470	8 203	9,0
16	Zachodniopomorskie	2 570	890	1 260	4 720	24,3
	Polska	76 614	18 949	26 600	122 163	22,2

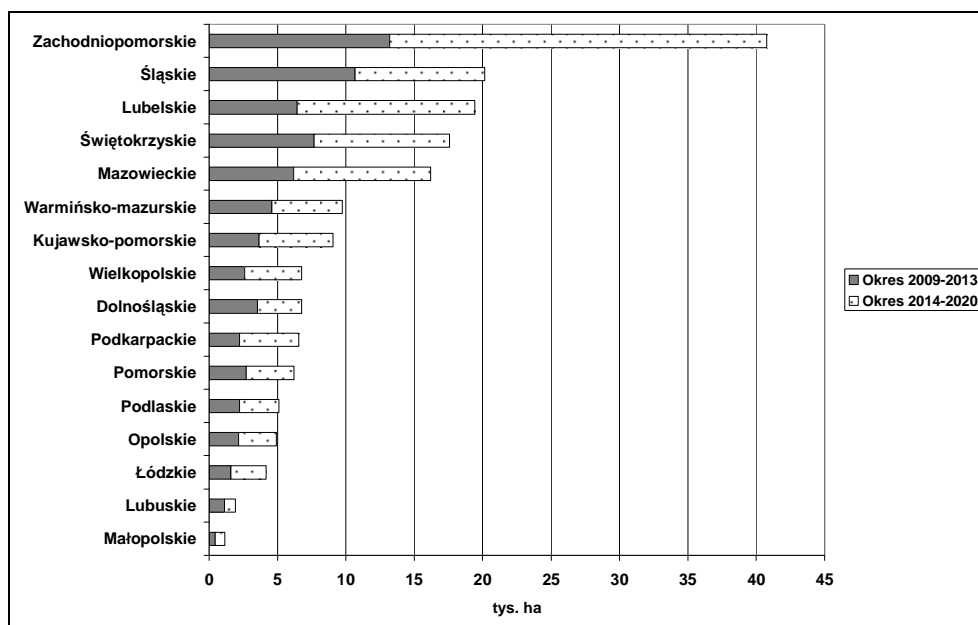
6.3.2. Weryfikacja powierzchni zalesień na podstawie badania ankietowego (wariant II)

Oszacowany na podstawie badania ankietowego (zob. Rozdział 3 – „Metodyka”) rozmiar zalesień na gruntach niepaństwowych wynosi 176,4 tys. ha, z czego około 71,0 tys. ha miałyby być zalesione w latach 2009-2013, a 105,4 tys. ha w latach 2014-2020 (ryc. 11).

Ryc. 11. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach niepaństwowych do 2020 r. roku na podstawie badania ankietowego oraz planowanych zalesień w latach 2009-2010 (wariant II)

Szacunkowy rozmiar zalesień w ujęciu regionalnym, z podziałem na okres do 2013 roku i lata 2014-2020, przedstawiony został na ryc. 12.

Ryc. 12. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach niepaństwowych do 2020 r. według województw (wariant II)

W wariantcie II największą powierzchnię zalesień do 2020 roku przewidziano w województwach: zachodniopomorskim (40,8 tys. ha), śląskim (20,1 tys. ha), lubelskim (19,4 tys. ha), świętokrzyskim (17,6 tys. ha) i mazowieckim (16,2 tys. ha). Poza województwem

śląskim i zachodniopomorskim są to regiony, w których około połowy powiatów charakteryzuje się szczególnie wysokimi lub wysokimi preferencjami zalesieniowymi, a realizacja zalesień w latach 2001-2008 była zdecydowanie niższa od założeń zawartych w modyfikacji KPZL z 2003 roku (z wyjątkiem woj. zachodniopomorskiego).

W omawianym wariantcie realizacji KPZL najmniej zalesień zostanie zrealizowanych w województwach: małopolskim (1,2 tys. ha), lubuskim (1,9 tys. ha), łódzkim (4,2 tys. ha), opolskim (4,9 tys. ha) i podlaskim (5,1 tys. ha). Regiony te, z wyjątkiem opolskiego i łódzkiego, należą do obszarów o dużych preferencjach zalesieniowych. W wymienionych województwach – wyjątkiem lubuskiego – niedostateczna jest dotychczasowa realizacja założeń KPZL z 2003 roku.

W latach 2001-2008 zalesiono 76,6 tys. ha gruntów niepaństwowych, co stanowi 54,0% planu przyjętego w KPZL z 2003 roku. Wykonanie zalesień w rozmiarze oszacowanym w niniejszym wariantcie oznacza, że w latach 2009-2020 osiągnięte zostanie jedynie 43,2% planu (176,4 tys. ha wobec planowanych dla tego okresu 408,0 tys. ha), zaś w całym okresie 2001-2020 zalesionych zostanie około 253,0 tys. ha gruntów, co stanowi poniżej połowy (46,0%) rozmiaru przyjętego w 2003 roku. Przekroczenie przyjętego planu możliwe będzie w województwie zachodniopomorskim (223%) oraz kujawsko-pomorskim (124%), co w drugim przypadku jest szczególnie korzystne ze względu na wysokie preferencje zalesieniowe regionu. Stosunkowo wysoki rozmiar zalesień spodziewany jest również w województwie warmińsko-mazurskim (93%) i śląskim (88%). W najmniejszym stopniu założenia KPZL z 2003 roku na gruntach niepaństwowych zostaną wykonane w województwach: małopolskim (12%), wielkopolskim (14%) oraz łódzkim (17%). Prognozowaną powierzchnię zalesień do 2020 r. w tym scenariuszu w układzie województw przedstawiono w tabeli 9.

Tabela 9. Prognozowany rozmiar zalesień na gruntach niepaństwowych do 2020 roku według województw (wariant II)

Lp.	Województwo	Zalesienia zrealizowane w latach 2001-2008	Rozmiar zalesień w latach 2009-2013	Rozmiar zalesień w latach 2014-2020	Rozmiar zalesień w latach 2001-2020	Stopień realizacji KPZL
		ha	ha	ha	ha	%
1	Dolnośląskie	3 053	3 539	3 217	9 809	62,9
2	Kujawsko-pomorskie	4 194	3 641	5 395	13 230	123,6
3	Lubelskie	6 132	6 432	12 990	25 554	45,1
4	Lubuskie	2 263	1 123	806	4 192	47,6
5	Łódzkie	5 273	1 591	2 571	9 434	16,8
6	Małopolskie	2 482	441	713	3 635	11,7
7	Mazowieckie	10 405	6 185	9 993	26 584	36,6
8	Opolskie	855	2 155	2 749	5 760	72,0
9	Podkarpackie	5 523	2 226	4 316	12 066	38,4
10	Podlaskie	5 361	2 226	2 877	10 465	33,3
11	Pomorskie	3 407	2 720	3 481	9 608	70,1
12	Śląskie	1 252	10 682	9 464	21 398	88,1
13	Świętokrzyskie	4 690	7 671	9 915	22 277	41,2
14	Warmińsko-mazurskie	13 499	4 590	5 134	23 223	93,3
15	Wielkopolskie	5 655	2 584	4 174	12 413	13,6
16	Zachodniopomorskie	2 570	13 204	27 556	43 331	223,4
	Polska	76 614	71 012	105 353	252 979	46,0

Niniejszy wariant jest mało prawdopodobny do zrealizowania, wzięwszy pod uwagę, iż jego realizacja wymagałaby zalesiania średnio 21,2 tys. ha rocznie w latach 2011-2013 oraz średnio 15,1 tys. ha w latach 2014-2020. Od początku obecnej dekady zalesienia na gruntach niepaństwowych najszerszej przeprowadzono w roku 2003 (17,3 tys. ha), a w kolejnych latach powierzchnia nowo zakładanych upraw leśnych jedynie w latach 2006-2007 przekroczyła 10 tys. ha w ciągu roku. Począwszy od 2006 roku obserwuje się wyraźny trend spadkowy zalesianej corocznie powierzchni, z oznakami stabilizacji w roku 2009 i 2010 (według planu zalesień) na poziomie 3,8 tys. ha. Występowanie wielu czynników ograniczających rozwój zalesień na gruntach niepaństwowych (zob. rozdział 5.3), mających charakter długookresowy (dopłaty bezpośrednie do produkcji rolnej, zasady udzielania dopłat w ramach PROW na lata 2007-2010), uzasadnia przyjęcie założenia, że w najbliższych latach nie należy spodziewać się radykalnego wzrostu zainteresowania zalesieniami i wzrostu powierzchni zakładanych corocznie upraw leśnych.

6.4. Podsumowanie

W tabeli 10 zestawiono prognozowany do 2020 roku rozmiar zalesień na gruntach państwowych i niepaństwowych (dwa warianty) w skali całego kraju. W bardziej pozytywnym wariantcie II realizacji KPZL (rozmiar zalesień na gruntach niepaństwowych określony na podstawie badania ankietowego, w latach 2001-2020 roku zostałyby zalesionych około 320 tys. ha gruntów, co stanowiłoby niespełna połowę rozmiaru zaplanowanego w krajowym programie zwiększania lesistości. Blisko 80% nowych upraw leśnych powstałoby na gruntach prywatnych, co jest wskaźnikiem zbliżonym do założonego w programie.

W wariantcie I, który – jak wspomniano wcześniej – jest znacznie bardziej realnym założeniem realizacji KPZL w nadchodzących latach, należy spodziewać się zalesienia około 190 tys. ha upraw w całym okresie 2001-2020. Oznacza to realizację około 28% przyjętego planu, przy czym na gruntach państwowych wskaźnik ten przekroczy 50% (ponad 1/3 zalesień powstanie na gruntach należących do Skarbu Państwa).

Realizacja zalesień według wariantu II pozwoli na osiągnięcie w 2020 roku lesistości kraju na poziomie 29,56%, natomiast według wariantu I – jedynie 29,14%, wobec 30% założonych w krajowym programie zwiększania lesistości.

Tabela 10. Prognozowany rozmiar zalesień do 2020 roku według przyjętych wariantów

Forma własności gruntów	Zalesienia zrealizowane w latach 2001-2008	Rozmiar zalesień w latach 2009-2013	Rozmiar zalesień w latach 2014-2020	Rozmiar zalesień w latach 2001-2020	Stopień realizacji KPZL
	tys. ha	tys. ha	tys. ha	tys. ha	%
Państwowe	56,9	5,9	3,9	66,7	51,3
Niepaństwowe (wariant I)	76,6	18,9	26,6	122,2	22,2
RAZEM	133,5	24,8	30,5	188,9	27,8
Państwowe	56,9	5,9	3,9	66,7	51,3
Niepaństwowe (wariant II)	76,6	71,0	105,4	253,0	46,0
RAZEM	133,5	76,9	109,3	319,7	47,0

W tabeli 11 zestawiono prognozowany do 2020 roku rozmiar zalesień w poszczególnych województwach. W wariantcie I w żadnym województwie nie uda się osiągnąć przyjętego w KPZL rozmiaru zalesień i jedynie w czterech województwach poziom realizacji planu wyniesie powyżej 50%. Są wśród nich jedynie dwa województwa o wysokich preferencjach zalesieniowych: kujawsko-pomorskie i warmińsko-mazurskie. W najmniejszym stopniu program zostanie wykonany w województwach: śląskim (9%), wielkopolskim (10%), małopolskim (12%), świętokrzyskim (14%) i łódzkim (15%). Z wyjątkiem pierwszego i ostatniego przypadku, są to regiony o bardzo wysokich preferencjach zalesieniowych.

Realizacja KPZL według wariantu II pozwoliłaby na przekroczenie planu zalesieniowego w dwóch województwach: zachodniopomorskim (155%) i kujawsko-pomorskim (127%). W dwóch innych (pomorskie i śląskie) możliwe byłoby zrealizowanie zadań w rozmiarze około 75-80%. W trzech województwach – małopolskim, wielkopolskim i łódzkim – rozmiar zalesień nie przekroczyłby 20% planowanej wielkości.

Tabela 11. Prognozowana powierzchnia zalesień do 2020 roku według przyjętych wariantów w poszczególnych województwach

Lp.	Województwo	Powierzchnia zalesień na gruntach państwowych w latach 2001-2020	Rozmiar zalesień na gruntach niepaństwowych (wariant I)	Rozmiar zalesień na gruntach niepaństwowych (wariant II)	Stopień realizacji KPZL (wariant I)	Stopień realizacji KPZL (wariant II)
		tys. ha	tys. ha	tys. ha	%	%
1	Dolnośląskie	8,7	5,1	9,8	40,9	54,9
2	Kujawsko-pomorskie	3,4	6,0	13,2	71,7	127,0
3	Lubelskie	0,9	11,0	25,6	18,7	41,4
4	Lubuskie	6,3	3,1	4,2	48,6	54,2
5	Łódzkie	1,4	7,7	9,4	15,4	18,4
6	Małopolskie	0,6	3,2	3,6	12,0	13,4
7	Mazowieckie	1,9	17,1	26,6	25,2	37,8
8	Opolskie	1,7	1,5	5,8	29,8	68,1
9	Podkarpackie	1,7	9,9	12,1	32,8	38,8
10	Podlaskie	3,9	8,2	10,5	32,5	38,5
11	Pomorskie	5,3	6,9	9,6	62,3	76,0
12	Śląskie	0,6	1,8	21,4	9,0	80,9
13	Świętokrzyskie	0,4	7,5	22,3	14,2	40,7
14	Warmińsko-mazurskie	12,5	20,1	23,2	65,2	71,5
15	Wielkopolskie	3,3	8,2	12,4	10,4	14,2
16	Zachodniopomorskie	14,0	4,7	43,3	50,7	155,4
	Polska	66,7	122,2	253,0	27,8	47,0

7. Korekta założeń do programów regionalnych

Niniejsza korekta opiera się na założeniach do programów regionalnych, zawartych w modyfikacji krajowego programu zwiększania lesistości z 2003 roku. Założenia opracowane zostały dla makroregionów, utworzonych w wyniku grupowania województw na podstawie podobieństwa między nimi pod względem potrzeb i preferencji zalesieniowych. Choć podział administracyjny (w tym przypadku na województwa) ma charakter arbitralny i zupełnie niezależny od założeń związanych ze zwiększaniem lesistości, za posłużeniem się w tworzeniu makroregionów województwami w miejsce jednostek fizycznogeograficznych przemawia możliwość i konieczność wykorzystania tego podziału w przestrzennym planowaniu zwiększania lesistości, jak również możliwość uzyskania niezbędnych danych statystycznych charakteryzujących poszczególne województwa.

Makroregion północno-zachodni obejmuje trzy województwa: lubuskie, zachodniopomorskie i pomorskie. Jest to obszar o stosunkowo dużym poziomie naturalności wieloprzestrzennych struktur przyrodniczych, znacznym poziomie bogactwa i aktywności biologicznej zasobów przyrodniczych. Dominującymi elementami układu przestrzennego są wododział pobrzeża Bałtyku, pasmo wzniesień morenowych i duży udział gleb piaszczystych i słabo gliniastych. W środowisku o stosunkowo niskim poziomie zagrożeń antropogenicznych istotne znaczenie ma duży udział gruntów zagrożonych erozją wodną powierzchniową, szczególnie na obszarach wysoczyzn morenowych i w krajobrazie wydm śródlądowych (pokrytych głównie lasami) oraz wydm nadmorskich, występujących na znacznych odcinkach wybrzeża (Łonkiewicz i in. 1993).

Udział użytków rolnych w powierzchni wymienionych trzech województw jest najmniejszy w kraju i wynosi: w woj. lubuskim 41,5%, w woj. zachodniopomorskim 49,6%, a w woj. pomorskim 51,1%, zaś średnia dla kraju kształtuje się na poziomie 60,8%. Cechą charakterystyczną dla rolnictwa tych obszarów jest największy w kraju udział gruntów rolnych własności państwowej (GUS 2009). W klasach bonitacyjnych (V, VI, VIz) – potencjalnie najbardziej odpowiednich do zalesień – udział gruntów państwowych w dwóch województwach (lubuskie i zachodniopomorskie) przekracza 40%, a woj. pomorskim wynosi 18,4%, przy średniej krajowej na poziomie 11,9%. Grunty najsłabsze (klasy bonitacyjne VI i VIz) zajmują łącznie powierzchnię 278 tys. ha (Kwiecień i in. 2002).

Makroregion ten wyróżnia się największą w kraju lesistością: 34,9% w woj. zachodniopomorskim, 36,0% w woj. pomorskim i 48,8% w woj. lubuskim, przy średniej krajowej 28,9% (GUS 2008). Na lata 2001-2020 zaplanowano zalesienie 75,9 tys. ha gruntów rolnych, w tym 34,0 tys. ha w sektorze państwowym (MŚ 2003).

Zaplanowany w modyfikacji KPZL z 2003 roku na lata 2001-2008 rozmiar zalesień dla województw wchodzących w skład makroregionu północno-zachodniego wynosi 19,4 tys. ha dla gruntów państwowych oraz 10,8 tys. ha dla gruntów niepaństwowych. W okresie tym zalesiono 20,9 tys. ha gruntów państwowych (ok. 108% zaplanowanej powierzchni) oraz 10,2 tys. ha gruntów niepaństwowych (94% planu). Ogółem dotychczasowy poziom realizacji KPZL w makroregionie wynosi 103%.

Przewidywany stopień realizacji KPZL w latach 2001-2020 roku we wszystkich trzech województwach wyniesie od 49% (woj. lubuskie) do 62% (woj. pomorskie) i będzie około dwukrotnie wyższy od średniej krajowej, wynoszącej 28%.

Podstawowym celem zwiększania lesistości makroregionu powinno być wzmocnienie istniejących makroprzestrzennych struktur ekologiczno-fizjograficznych, w tym powiększanie i regulowanie granicy dużych kompleksów leśnych, łączenie małych i średnich powierzchni zalesionych w jeden obszar oraz tworzenie między nimi powiązań ekologicznych (Łonkiewicz i in. 1993). Preferowanymi obszarami wprowadzania nowych zalesień są północna i wschodnia część woj. lubuskiego (powiaty: międzyrzecki, wschowski, strzelecko-drezdenecki, gorzowski, świebodziński i nowosolski), wschodnia i środkowa część woj. zachodniopomorskiego (powiaty: szczecinecki, łobeski, wałecki i świdwiński) oraz pow. myśliborski, a także powiaty bytowski, kwidzyński i kościerski w woj. pomorskim.

Makroregion północno-wschodni obejmuje 2 województwa: warmińsko-mazurskie i podlaskie. Jest to obszar, podobnie jak makroregion północno-zachodni, o stosunkowo dużym poziomie naturalności wieloprzestrzennych struktur przyrodniczych i znacznym poziomie bogactwa i aktywności biologicznej zasobów przyrodniczych. Jego odrębność przyrodnicza wynika z odmiennych warunków przyrodniczo-klimatycznych i geomorfologicznych, a także społeczno-gospodarczych uwarunkowań użytkowania zasobów przyrodniczych. Obszar ten charakteryzuje ważna rola hydrologiczna lasów i wysoki stopień zainteresowania społecznymi funkcjami, brak większych antropogenicznych zagrożeń środowiska leśnego i stosunkowo dobry stan zdrowotny lasów. Makroregion ten w znacznym stopniu pokrywa się z zasięgiem obszaru uznanego jako Zielone Płuca Polski, co oznacza preferowanie celów ekologicznych w polityce regionalnej. O celowości dolesień decyduje tu, obok słuszności

wzbogacenia istniejących walorów przyrodniczych, występowanie zagrożeń erozyjnych, zlewni chronionych oraz duży udział gruntów marginalnych. Na obszarze tym ponadto występują długotrwałe niekorzystne procesy demograficzne (Łonkiewicz i in. 1993).

Udział gruntów słabych (klasy V, VI i VIz) jest tu zbliżony do średniej krajowej (34,1%), ale rozkłada się odmiennie w każdym z dwóch województw i wynosi odpowiednio: woj. podlaskie – 47,2%, woj. warmińsko-mazurskie – 25,6%. Natomiast udział gruntów rolnych własności państwowej jest znacznie mniejszy niż w makroregionie południowo-zachodnim i przy dużej różnicy między województwami: woj. podlaskim – 5,8% i w woj. warmińsko-mazurskim 26,3%, przy średniej krajowej 11,9%. Grunty najslabsze (kl. bon. VI i VIz) zajmują w tym makroregionie powierzchnię 302 tys. ha (Kwiecień i in. 2002).

Zwraca uwagę stosunkowo duży udział obszarów prawnie chronionych, zwłaszcza w województwie warmińsko-mazurskim, gdzie stanowią one 46,3% obszaru województwa; średnia krajowa wynosi 32,3% (GUS 2008). Zdecydowanie największy w kraju jest udział użytków zielonych (łąk i pastwisk) w powierzchni województw i wynosi: w woj. podlaskim – 19,8%, w woj. warmińsko-mazurskim – 16,5%, przy średniej krajowej wynoszącej 12,7% (GUS 2009). Ekolodzy uważają, że użytki zielone, zwłaszcza łąki, są korzystnym elementem krajobrazu (Liro 1998, Ryszkowski i in. 2000). Ich oddziaływanie środowiskowe jest pod pewnymi względami podobne do korzystnego wpływu lasu. Ograniczają erozję, stepowanie, poprawiają stosunki hydrologiczne. Dlatego duży udział użytków zielonych powinien być brany pod uwagę przy określaniu potrzeb zalesieniowych jako czynnik istotnie wpływający na zmniejszenie tych potrzeb (Kwiecień i in. 2002).

Lesistość tego obszaru jest nieco wyższa od średniej krajowej: woj. podlaskie – 30,3%, woj. warmińsko-mazurskie – 30,2% (GUS 2008). Na lata 2001-2020 zaplanowano zalesienie 85,6 tys. ha gruntów rolnych, w tym 31,6 tys. ha w sektorze państwowym (MŚ 2003).

Zaplanowany w modyfikacji KPZL z 2003 roku na lata 2001-2008 rozmiar zalesień dla województw wchodzących w skład makroregionu północno-wschodniego wynosi 17,7 tys. ha dla gruntów państwowych oraz 14,5 tys. ha dla gruntów niepaństwowych. W okresie tym zalesiono 15,1 tys. ha gruntów państwowych (85% zaplanowanej powierzchni) oraz 18,9 tys. ha gruntów niepaństwowych (130% planu). Ogółem dotychczasowy poziom realizacji KPZL w makroregionie wynosi blisko 106%.

Przewidywany stopień realizacji KPZL w latach 2001-2020 roku wyniesie ok. 33% w woj. podlaskim i 65% w woj. warmińsko-mazurskim, gdzie będzie ponad dwukrotnie wyższy od średniej krajowej, wynoszącej 28%.

Makroregion ten w sposób szczególnie predysponowany jest do rozwijania wielkoprzestrzennych struktur przyrodniczych i tworzenia powiązań ekologicznych wiążących układ wodny, obszary bagienne oraz lasy w jednolity system. Zalesienia na tym obszarze powinny sprzyjać powiększaniu istniejących kompleksów leśnych oraz łączeniu mniejszych w jeden. Można również przewidywać powstawanie nowych stosunkowo dużych kompleksów leśnych. Jest to równocześnie region o stosunkowo dużych potrzebach zadrzewieniowych, szczególnie na silnie urzeźbionych terenach pojeziernych, a także na obszarach sandrowych. Wynika to z częstego występowania silnych i bardzo silnych wiatrów, powodujących intensywne parowanie terenowe (Łonkiewicz i in. 1993).

Szczególnie preferowanymi obszarami wprowadzania nowych zalesień są południowa i południowo-zachodnia część woj. warmińsko-mazurskiego (powiaty: piski, nidzicki, szczytyński, działdowski, iławski, mrągowski i nowomiejski) oraz zachodnia i środkowowschodnia część woj. podlaskiego (powiaty: sokólski, łomżyński, kolneński i zambrowski).

Makroregion środkowo-wschodni obejmuje 6 następujących województw: wielkopolskie, kujawsko-pomorskie, łódzkie, mazowieckie, świętokrzyskie i lubelskie. Jest to makroregion, w którym przeważa układ regionalny prosty z typowymi strukturami rolniczo-przemysłowymi, charakteryzujący się obniżoną użytecznością ekologiczną i gospodarczą środowiska oraz małą dyspozycyjnością zasobów przyrodniczych. Brak jest również rozległych i zwartych przestrzennie układów przyrodniczych o znaczeniu makroregionalnym. Jest to obszar bardzo małej lesistości, wyraźnie występujących procesów stepowienia krajobrazu, przestrzennie zróżnicowanego deficytu wody, zagrożenia erozją wietrzną i powierzchniową (Łonkiewicz i in. 1993).

Udział użytków rolnych we wszystkich województwach tego makroregionu przewyższa średnią krajową (60,8%) i zawiera się w granicach od 64,7% w woj. świętokrzyskim do 71,7% w woj. łódzkim (GUS 2008). W czterech województwach tego makroregionu udział użytków rolnych klasy bonitacyjnej V, VI i VIz jest największy w kraju i przekracza 40%; jedynie w 2 województwach jest wyraźnie mniejszy w: woj. kujawsko-pomorskim 24,6% i w woj. świętokrzyskim – 35,7%, przy średniej krajowej – 34,1%. Grunty najłabsze (kl. bon. VI i VIz) zajmują w tym makroregionie powierzchnię 1228 tys. ha. Udział gruntów państwowych na całym analizowanym obszarze jest niewielki i kształtuje się poniżej średniej dla kraju, która wynosi 11,9% (Kwiecień i in. 2002).

Lesistość makroregionu jest najmniejsza w kraju, gdyż w 4 województwach kształtuje się na poziomie od 20,9% do 23,2%, a w 2 pozostałych – 25,5% i 27,8%; średnia krajowa wynosi 28,9% (GUS 2008). Na lata 2001-2020 zaplanowano zalesienie 377,3 tys. ha gruntów rolnych, w tym w sektorze państwowym tylko 35,9 tys. ha, czyli poniżej 10,0% łącznej powierzchni zalesień (MŚ 2003).

Zaplanowany w modyfikacji KPZL z 2003 roku na lata 2001-2008 rozmiar zalesień dla województw wchodzących w skład makroregionu środkowo-wschodniego wynosi 20,5 tys. ha dla gruntów państwowych oraz 88,2 tys. ha dla gruntów niepaństwowych. W okresie tym zalesiono 9,1 tys. ha gruntów państwowych (44% zaplanowanej powierzchni) oraz 36,3 tys. ha gruntów niepaństwowych (41% planu). Ogółem dotychczasowy poziom realizacji KPZL w makroregionie wynosi blisko 42%.

Przewidywany stopień realizacji KPZL w latach 2001-2020 roku w 4 województwach makroregionu będzie zdecydowanie niższy od średniej krajowej (wynoszącej 28%) i osiągnie około 10% w woj. wielkopolskim, 14% w świętokrzyskim, 15% w łódzkim oraz 19% w lubelskim. W województwie mazowieckim osiągnie on wartość zbliżoną do przeciętnej w kraju (25%), a w kujawsko-pomorskim może nawet przekroczyć 70%.

Tereny makroregionu środkowo-wschodniego od dawna były znane z dużej przydatności do produkcji rolnej ze względu na korzystne ukształtowanie powierzchni. Zjawisko deforestacji na tym obszarze pociągnęło za sobą dalekosiężne skutki. Zaznaczyły się one głównie w Wielkopolsce i na Kujawach, gdzie spowodowały niekorzystne zmiany, które nadal trwają. Długotrwałe pogłębianie się negatywnych skutków deforestacji i wadliwych melioracji (polegających głównie na odprowadzaniu wody) znalazło wyraz w obniżaniu się wód gruntowych, likwidacji dużych obszarów stale lub okresowo podmokłych, a w konsekwencji w zmianach florystycznych świadczących o stepowieniu. Zjawisko stepowienia krajobrazu objęło głównie Wielkopolskę i Kujawy, gdzie melioracje wprowadzone najwcześniej i w największym zakresie. Stosunkowo niskie opady (najuboższe pod względem opadów w skali kraju są województwa wielkopolskie i mazowieckie), niska retencyjność większości gleb oraz wysokie parowanie terenowe wymagają zastosowania działań, które doprowadzą do zwiększenia zasobów wodnych i zmniejszenia parowania pól uprawnych. Z dotychczasowych osiągnięć badawczych Zakładu Badań Środowiska Rolniczego i Leśnego PAN w Poznaniu wynika, że odpowiednio wysoki udział lasów i zadrzewień w strukturze krajobrazu rolniczego jest tanim i efektywnym sposobem uzyskania trwałej poprawy gospodarki wodnej (Kwiecień i in. 2002).

Analizowany obszar charakteryzuje się dużym zainwestowaniem i przekształceniem terenu, wysokim poziomem kultury rolnej i występowaniem licznych ograniczeń w przeznaczaniu gruntów do zalesień, mimo stosunkowo dużego udziału gleb marginalnych, z wyjątkiem województwa lubelskiego, gdzie dominują gleby bardziej żyzne (Kwiecień i in. 2002). Ponadto w granicach makroregionu udział obszarów prawnie chronionych w 5 województwach kształtuje się poniżej średniej dla kraju (32,3%) i waha się od 18,8% w woj. łódzkim i 22,7% w woj. lubelskim do około 32% w woj. kujawsko-pomorskim i wielkopolskim; jedynie w woj. świętokrzyskim wynosi 63,0% (GUS 2008).

Zalesienia na obszarze makroregionu powinny zmierzać do wzmocnienia wojewódzkich systemów ochrony krajobrazu, zachowanych terenów puszczańskich, a przede wszystkim do wzbogacenia przestrzeni agrocenoz elementami krajobrazu leśnego, w tym w miarę możliwości tworzenia układu pasmowego, którego podstawą powinny być głównie wododziały. Pożądane jest tworzenie nawet małych kompleksów leśnych (min. 5 ha) w ścisłym powiązaniu z systemem zadrzewień, które mają tu szczególnie duże znaczenie. Podstawową funkcją zalesień i zadrzewień w tym makroregionie powinna być poprawa warunków hydrologicznych gleb i przeciwdziałanie procesom degradacji powierzchni ziemi. (Łonkiewicz i in. 1993).

W regionie tym pożądane jest wprowadzenie wielkoobszarowego systemu zadrzewień przeciwwietrznych, których podstawową funkcją będzie zwiększanie wodnej retencyjności, a na terenach o nieco bardziej korzystnym bilansie wodnym również ograniczanie ewapotranspiracji na gruntach rolniczych o stałym lub okresowym niedoborze wody. Szczególnie duże znaczenia mają zadrzewienia na terenach o najlepszych glebach rolniczych, charakteryzujących się równocześnie małą lesistością oraz ustabilizowaną granicą rolnoleśną. Są to przede wszystkim żyzne tereny Kujaw, Równiny Kutnowskiej, Równiny Łowicko-Błońskiej, Wysoczyzny Płockiej oraz Wysoczyzny Płońskiej, na których z powodu niskiej lesistości zadrzewienia muszą spełniać większość środowiskotwórczych funkcji (Łonkiewicz i in. 1993).

Szczególnie preferowanymi obszarami wprowadzania nowych zalesień są:

- wschodnia i południowo-wschodnia część woj. wielkopolskiego (powiaty: pleszewski, kaliski, wągrowiecki, słupecki, gnieźnieński, koniński, ostrzeszowski, chodzieski, wrzesiński, ostrowski, kolski i turecki);
- pow. wolsztyński, międzychodzki i czarnkowsko-trzcianecki w woj. wielkopolskim;
- pow. włoszczowski w woj. świętokrzyskim;
- pow. brzeziński w woj. łódzkim;

- powiaty zamojski i łukowski w woj. lubelskim;
- północna i północno-zachodnia część woj. mazowieckiego (powiaty: przasnyski, gostyniński, ostrołęcki, makowski, sierpecki i mławski);
- zachodnia i środkowowschodnia część woj. kujawsko-pomorskiego (powiaty: sępoleński, lipnowski, nakielski, wąbrzeski, golubsko-dobrzyński, żniński i rypiński).

Makroregion południowo-wschodni obejmuje 2 województwa: małopolskie i podkarpackie. Jest to obszar o szczególnym nagromadzeniu walorów przyrodniczych wynikających z przewagi terenów wyżynnych, podgórskich i górskich, dużego udziału lasów i ogromnego znaczenia ich roli glebo- i wodochronnej (Kwiecień i in. 2002).

Udział użytków rolnych na tym terenie jest zbliżony do średniej krajowej (60,8%) i wynosi w woj. małopolskim 61,7%, a w woj. podkarpackim 54,6% (GUS 2008). Natomiast udział użytków rolnych klas bonitacyjnych V, VI, VIz kształtuje się poniżej średniej krajowej; woj. małopolskie – 30,3%, woj. podkarpackie – 27,6% (Kwiecień i in. 2002). Charakterystyczny jest duży udział użytków zielonych (łąk i pastwisk) w powierzchni użytków rolnych, zwłaszcza w woj. podkarpackim, gdzie wynosi 28,3%, przy średniej krajowej 20,9% (GUS 2008).

Lesistość tego obszaru jest mocno zróżnicowana i wynosi: w woj. małopolskim 28,5%, a woj. podkarpackim 36,8% (GUS 2008). Na lata 2001-2020 zaplanowano zalesienie 67,6 tys. ha, w tym w sektorze państwowym tylko 5,1 tys. ha (MŚ 2003).

Zaplanowany w modyfikacji KPZL z 2003 roku na lata 2001-2008 rozmiar zalesień dla województw wchodzących w skład makroregionu południowo-wschodniego wynosi 2,9 tys. ha dla gruntów państwowych oraz 16,1 tys. ha dla gruntów niepaństwowych. W okresie tym zalesiono 1,9 tys. ha gruntów państwowych (66% zaplanowanej powierzchni) oraz 8,0 tys. ha gruntów niepaństwowych (50% planu). Ogółem dotychczasowy poziom realizacji KPZL w makroregionie wynosi blisko 52%. Przewidywany stopień realizacji KPZL w latach 2001-2020 roku 12% w woj. małopolskim i 33%, przy średniej krajowej wynoszącej 28%.

Charakterystyczny jest dla tego obszaru największy w kraju udział obszarów prawnie chronionych, zarówno w woj. małopolskim (52,1% obszaru województwa), jak i podkarpackim (44,5%), przy średniej krajowej 32,3% (GUS 2008).

Na terenie całego makroregionu istotne jest zwiększanie i racjonalne kształtowanie istniejących kompleksów leśnych, szczególnie na terenach parków narodowych i ich otulin, a także na obszarach parków krajobrazowych. Ważne będzie również tworzenie powiązań ekologicznych, zalesianie wododziałów i obszarów zagrożonych erozją. Zachowanie i

wzmacnianie walorów tego makroregionu ma znaczący wpływ na utrzymanie równowagi środowiska w południowej i centralnej części kraju. Zalesienia na obszarze makroregionu powinny służyć wzmagananiu fizjotaktycznej, a przede wszystkim wodo- i glebochronnej funkcji lasów, wzmacniać istniejącą makroprzestrzenną strukturę aktywnych biotycznie zasobów. Istotne znaczenie ma tutaj regulacja granicy rolnej, uwzględniająca rzeźbę terenu, a także potrzebę zachowania łąk i pastwisk jako tradycyjnego i ekologicznie uzasadnionego elementu krajobrazu (Łonkiewicz i in. 1993).

Na zagospodarowanych rolniczo terenach górskich zadrzewienia powinny wspomagać las, przede wszystkim w zapobieganiu spływowi powierzchniowemu i erozji wodnej gleb, a na intensywnie użytkowanych rolniczo przedgórzach zastępować go w pełnieniu zarówno tych funkcji jak i ograniczaniu erozji wietrznej. Bardzo duże problemy zadrzewieniowe występują przede wszystkim w Małopolsce na urozmaiconych pod względem rzeźby obszarach występowania gleb lessowych i węglanowych (rędzin). W warunkach ustabilizowanej granicy rolno-leśnej zadrzewienia powinny stanowić substytut lasu, przede wszystkim w zakresie jego funkcji w zapobieganiu wodnej i wietrznej erozji gleby oraz ograniczaniu spływu powierzchniowego (Łonkiewicz i in. 1993).

Szczególnie preferowanymi obszarami wprowadzania nowych zalesień są powiaty gorlicki, miechowski i limanowski w woj. małopolskim oraz południowa i środkowa część woj. podkarpackiego (powiaty: bieszczadzki, krośnieński, sanocki, leski, strzyżowski i przemyski).

Makroregion południowo-zachodni obejmuje 3 województwa: dolnośląskie, opolskie i śląskie. Jest to obszar o dużym zróżnicowaniu układów regionalnych. Południową jego część zajmują góry, głównie Sudety i częściowo Karpaty, oraz tereny podgórskie, a także wąski pas łączący terytorialne Sudety i Karpaty i obejmujący Dolinę Nysy Kłodzkiej, Płaskowyż Głubczycki i Równinę Niemodlińską. Północna część tego makroregionu to przede wszystkim Nizina Śląska i Wyżyna Śląsko-Krakowska. W części północnej makroregionu w różnym stopniu, ale w zasadzie na całym obszarze, ma miejsce nadrzędność struktur społeczno-gospodarczych nad przyrodniczymi, co wyraża się silną koncentracją źródeł zanieczyszczeń i zagrożeń środowiska (Kwiecień i in. 2002).

Udział użytków rolnych na tym obszarze jest zbliżony do średniej krajowej, ale znacznie zróżnicowany; największy jest w woj. opolskim – 64,4%, a najmniejszy w woj. śląskim – 52,8% (GUS 2008). Udział odłogów zaś odwrotnie, największy jest w woj. śląskim, gdzie stanowi 27,7% ogółu użytków rolnych, najmniejszy natomiast w woj. opolskim – 4,4%,

a w woj. dolnośląskim odpowiednio – 13,0% przy średniej krajowej wynoszącej 11,9%. Grunty najslabsze (kl. bon. VI i VIz) zajmują w tym makroregionie powierzchnię 160 tys. ha. W powierzchni najslabszych użytków rolnych dominuje zdecydowanie własność prywatna. Własność państwowa ma nieco większy udział w woj. dolnośląskim, gdzie stanowi 19,8% i w opolskim – 18,7%; średnia krajowa wynosi 11,9% (Kwiecień i in. 2002).

Zainteresowanie zalesianiem jest umiarkowane, a w województwach opolskim i śląskim wręcz minimalne. Jest to uwarunkowane historycznie, gdyż w latach 1947-2000 na terenie dwu wymienionych województw zalesiono tylko około 13,0 tys. ha, natomiast w całym makroregionie około 70,0 tys. ha; przeważały zdecydowanie zalesienia w sektorze państwowym (około 95% ogólnej powierzchni zalesień). Na lata 2001-2020 zaplanowano zalesienie 71,9 tys. ha, w tym w sektorze państwowym 24,0 tys. ha (Kwiecień i in. 2002).

Zaplanowany w modyfikacji KPZL z 2003 roku na lata 2001-2008 rozmiar zalesień dla województw wchodzących w skład makroregionu południowo-zachodniego wynosi 13,7 tys. ha dla gruntów państwowych oraz 12,4 tys. ha dla gruntów niepaństwowych. W okresie tym zalesiono 9,9 tys. ha gruntów państwowych (72% zaplanowanej powierzchni) oraz 5,2 tys. ha gruntów niepaństwowych (42% planu). Ogółem dotychczasowy poziom realizacji KPZL w makroregionie wynosi blisko 58%.

Przewidywany stopień realizacji KPZL w latach 2001-2020 roku w województwach makroregionu jest bardzo zróżnicowany i wynosi od 9% w woj. śląskim, przez 30% w woj. opolskim do 41% w woj. dolnośląskim, przy średniej krajowej wynoszącej 28%.

W terenach górskich i podgórskich województw dolnośląskiego i śląskiego rolnictwo jest mało rentowne ze względu na niekorzystny układ czynników przyrodniczych. Koszty produkcji rolnej w regionach górskich są o 30-50% wyższe w stosunku do kosztów na terenach nizinnych. Dodatkowo specyfika Sudetów jest odmienna od innych regionów górskich w Polsce. Po 1945 r. na skutek całkowitej wymiany ludności nastąpiło zerwanie z tradycją rolniczą w tych regionach, co przyczyniło się do odłogowania dużej części użytków rolnych oraz wyludnienia wsi górskich. W latach dziewięćdziesiątych w warunkach gospodarki rynkowej proces ten został pogłębiony przez upadek państwowych gospodarstw rolnych i spółdzielni produkcyjnych (Kwiecień i in. 2002).

Podstawą prawidłowej gospodarki górskiej jest zrównoważony rozwój tych obszarów, z uwzględnieniem ich głównych funkcji, do których należą wzmocnienie i ochrona zasobów wodnych, zachowanie unikalnych walorów przyrodniczych oraz zapewnienie możliwości wypoczynku, rekreacji i regeneracji sił człowieka. Wymaga to przeprowadzenia korekty granicy rolno-leśnej między użytkami rolnymi a lasem oraz granicy darniowo-polowej

między gruntami ornymi a użytkami zielonymi. Granice te uległy deformacji na skutek antropopresji w procesie historycznego rozwoju (Łonkiewicz i in. 1993).

W wyniku prac badawczych z tego zakresu przeprowadzonych w ostatnich paru latach w Sudetach, które zajmują około 25% powierzchni województwa dolnośląskiego, wykazano, że racjonalizacja struktury użytkowania ziemi wymaga docelowo zalesienia 13,5 tys. ha użytków rolnych, z czego na grunty orne przypada 4,7 tys. ha, a na użytki rolne – 8,8 tys. ha. W centralnej górnośląskiej części makroregionu na plan pierwszy powinno wyjść zalesienie gruntów skażonych na obszarach rekreacyjnych i tworzących zielone pasy wokół aglomeracji (Kwiecień i in. 2002).

Preferowanymi obszarami wprowadzania nowych zalesień są powiat zawierciański w woj. śląskim oraz powiat lubiński i świdnicki w woj. dolnośląskim.

8. Wnioski

Wyniki przeprowadzonych badań i analizy danych pozwalają na sformułowanie następujących wniosków.

1. Dotychczasowa dynamika zalesień jest niewystarczająca do osiągnięcia sformułowanego w KPZL celu osiągnięcia do 2020 r. lesistości kraju na poziomie 30%. Najbardziej realne wydaje się osiągnięcie do tego czasu lesistości wynoszącej 29,1-29,2%.
2. Szczególny spadek dynamiki zalesień obserwowany jest po 2006 roku, co ma związek z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej i dynamicznymi zmianami społeczno-gospodarczymi na obszarach wiejskich.
3. Główne czynniki wpływające na załamanie realizacji KPZL mają charakter długookresowy, więc mało prawdopodobne jest odwrócenie niekorzystnego trendu w najbliższych latach.
4. Zróżnicowanie przestrzenne stopnia realizacji KPZL jest bardzo duże; zasadniczo na obszarach o największych preferencjach środowiskowych stopień realizacji programu jest daleko niewystarczający.
5. Należy dążyć do uproszczenia procedur przyznawania wsparcia finansowego na zalesienia oraz likwidowania licznych barier proceduralnych i instytucjonalnych utrudniających realizację programu.
6. Wskazane jest uruchomienie szerokiego programu szkoleń dla rolników w zakresie zalesiania i ubiegania się o wsparcie finansowe.

9. Wykaz źródeł

1. **ARiMR**, 2009. Powierzchnia zalesienia w ramach działania „Zalesianie gruntów rolnych oraz zalesianie gruntów innych niż rolne” dla PROW 2007-2013. Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Warszawa. Informacja niepublikowana.
2. **DGLP**, 2009. Propozycje dotyczące korekty zadań KPZL ustalonych dla Lasów Państwowych dla lat 2010-2020. Dyrekcja Generalna Lasów Państwowych, Warszawa. Informacja niepublikowana.
3. **EUROSTAT**, 2007. Forestry statistics. 2007 edition. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
4. **GUS**, 2002. Leśnictwo 2002. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
5. **GUS**, 2003. Leśnictwo 2003. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
6. **GUS**, 2004. Leśnictwo 2004. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
7. **GUS**, 2005. Leśnictwo 2005. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
8. **GUS**, 2006. Leśnictwo 2006. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
9. **GUS**, 2007. Leśnictwo 2007. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
10. **GUS**, 2008. Leśnictwo 2008. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
11. **GUS**, 2009a. Powierzchnia gruntów nieleśnych przeznaczonych do zalesienia oraz wykonanych zalesień według województw, powiatów i gmin w 2008 r. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa. Informacja niepublikowana.
12. **GUS**, 2009b. Rocznik statystyczny rolnictwa i obszarów wiejskich 2008. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
13. **GUS**, 2009c. Średnie ceny gruntów w obrocie prywatnym dla poszczególnych województw w IV kwartale 2004 r. i w IV kwartale 2008 r. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa, za: Ministerstwem Rolnictwa: <http://www.minrol.gov.pl>.
14. **Koncepcja** polityki przestrzennego zagospodarowania kraju. Załącznik do obwieszczenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 26 lipca 2001 r. M.P. z 2001 r. nr 26 poz. 432.
15. **Kwiecień R.**, Zając S., Kaliszewski A., Świętojański A., Piotrowska M., Ślązek M., 2002. Modyfikacja krajowego programu zwiększania lesistości – etap III (B3). Dokumentacja IBL, Warszawa.
16. **Łonkiewicz B.**, 1995. Krajowy program zwiększania lesistości. Ministerstwo Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa, Warszawa.

17. **Łonkiewicz B.**, Fronczak E., Hildebrand R., Zajączkowski K., 1993. Krajowy program zwiększania lesistości i zadrzewień. Projekt. Dokumentacja IBL, Warszawa.
18. **MOŚZNIŁ**, 1997. Polityka leśna państwa. Dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 22 kwietnia 1997 r. Ministerstwo Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa, Warszawa.
19. **MRR**, 2009. Strona internetowa Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, <http://www.mrr.gov.pl>; dostęp w dn. 21 września 2009 r.
20. **MŚ**, 2003. Krajowy program zwiększania lesistości. Aktualizacja 2003 r. Ministerstwo Środowiska, Warszawa.
21. **RCSS**, 2005. Zaktualizowana koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju. Rządowe Centrum Studiów Strategicznych. Warszawa.
22. **Rozporządzenie Ministra Finansów** z dnia 21 grudnia 2005 r. w sprawie ustanowienia Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa agencją płatniczą. Dz.U. z 2005 r. nr 257 poz. 2157.
23. **Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi** z dnia 18 czerwca 2007 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Zalesianie gruntów rolnych oraz zalesianie gruntów innych niż rolne”, objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. Dz.U. z 2007 r. nr 114 poz. 786.
24. **Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi** z dnia 19 marca 2009 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Zalesianie gruntów rolnych oraz zalesianie gruntów innych niż rolne” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. Dz.U. z 2009 r. nr 48 poz. 390.
25. **Rozporządzenie Rady Ministrów** z dnia 11 sierpnia 2004 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na zalesianie gruntów rolnych objętej planem rozwoju obszarów wiejskich. Dz.U. z 2004 r. Nr 187 poz. 1929.
26. **Rozporządzenie Rady Ministrów** z dnia 14 lipca 2009 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na zalesianie gruntów rolnych objętej planem rozwoju obszarów wiejskich. Dz.U. z 2009 r. nr 117 poz. 982.
27. **Rozporządzenie Rady Ministrów** z dnia 14 marca 2006 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy

finansowej na zalesianie gruntów rolnych objętej planem rozwoju obszarów wiejskich.
Dz.U. z 2006 r. nr 60 poz. 424.

28. **Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej** z dnia 1 marca 1996 r. w sprawie kompleksowej ochrony lasów i racjonalnej gospodarki leśnej. M.P. z 1996 r. nr 18 poz. 220.
29. **Ustawa** z dnia 12 maja 2000 r. o zasadach wspierania rozwoju regionalnego. Dz.U. z 2000 r. nr 48 poz. 550.
30. **Ustawa** z dnia 28 listopada 2003 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich ze środków pochodzących z Sekcji Gwarancji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej. Dz.U. z 2003 r. Nr 229 poz. 2273 z późn. zm.
31. **Ustawa** z dnia 28 września 1991 r. o lasach. Tekst jednolity: Dz.U. z 2005 r. nr 45 poz. 435 z późn. zm.
32. **Ustawa** z dnia 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich. Dz.U. z 2007 r. nr 64 poz. 427.
33. **Ustawa** z dnia 8 czerwca 2001 r. o przeznaczaniu gruntów rolnych do zalesienia. Dz.U. z 2001 r. nr 73 poz. 764.

Załączniki

Załącznik I. Preferencje zalesieniowe powiatów według województw

Lp.	Powiat	Liczba punktów
WOJEWÓDZTWO DOLNOŚLĄSKIE		
1	lubiński	17,70
2	świdnicki	14,86
3	kamiennogórski	14,58
4	trzebnicki	14,26
5	wołowski	14,26
6	górowski	13,64
7	jaworski	13,13
8	kłodzki	12,91
9	polkowicki	12,64
10	głogowski	12,60
11	wałbrzyski	12,59
12	strzeliński	12,26
13	średzki	12,22
14	zgorzelecki	12,05
15	lubański	12,02
16	legnicki	11,75
17	lwówecki	11,67
18	wrocławski	11,32
19	ząbkowicki	11,27
20	bolesławicki	11,25
21	złotoryjski	11,14
22	milicki	10,45
23	oławski	10,23
24	oleśnicki	9,41
25	dzierżoniowski	9,38
26	jeleniogórski	8,89
WOJEWÓDZTWO KUJAWSKO-POMORSKIE		
1	sępoleński	27,30
2	lipnowski	26,15
3	nakielski	25,36
4	wąbrzeski	23,37
5	golubsko-dobrzyński	22,90
6	żniński	20,63
7	rypiński	20,32
8	włocławski	19,87
9	toruński	18,90
10	grudziądzki	18,77
11	mogileński	18,47
12	aleksandrowski	18,36
13	tucholski	18,14
14	bydgoski	18,03
15	radziejowski	17,89
16	świecki	15,94
17	inowrocławski	14,72
18	brodnicki	14,33
19	chełmiński	12,10
WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE		
1	zamojski	19,75
2	łukowski	19,18
3	tomaszowski	18,12

Lp.	Powiat	Liczba punktów
4	krasnostawski	17,88
5	łączyński	17,78
6	chełmski	17,33
7	lubelski	17,28
8	kraśnicki	16,73
9	włodawski	16,33
10	parczewski	16,22
11	janowski	15,26
12	świdnicki	14,90
13	białski	13,77
14	lubartowski	13,45
15	hrubieszowski	13,44
16	rycki	13,40
17	opolski (lubelski)	13,17
18	radzyński	12,25
19	biłgorajski	12,17
20	puławski	12,08
WOJEWÓDZTWO LUBUSKIE		
1	międzyrzeczki	23,80
2	wschowski	18,60
3	strzelecko-drezdenecki	17,57
4	gorzowski	16,49
5	świebodziński	15,70
6	nowosolski	15,13
7	sulęciński	14,59
8	krośnieński (lubuskie)	14,39
9	słubicki	14,39
10	zielonogórski	14,13
11	żarski	9,94
12	żagański	9,80
WOJEWÓDZTWO ŁÓDZKIE		
1	rawski	17,22
2	sieradzki	17,06
3	brzeziński	16,43
4	poddębicki	16,39
5	wieruszowski	16,27
6	kutnowski	15,17
7	łódzki wschodni	14,91
8	tomaszowski	14,58
9	łęczycki	14,40
10	łowicki	14,40
11	opoczyński	13,66
12	łaski	12,93
13	radomszczański	12,88
14	skierniewicki	12,78
15	zgierski	12,76
16	wieluński	12,21
17	bełchatowski	12,10
18	piotrkowski	11,81
19	pajęczański	11,18
20	zduńskowolski	10,20
21	pabianicki	8,96
WOJEWÓDZTWO MAŁOPOLSKIE		
1	gorlicki	21,95
2	miechowski	20,92
3	limanowski	19,83
4	nowotarski	19,59

Lp.	Powiat	Liczba punktów
5	nowosądecki	18,21
6	proszowicki	17,75
7	suski	17,38
8	tatrzański	17,04
9	myślenicki	16,17
10	olkuski	15,75
11	wadowicki	14,06
12	tarnowski	13,47
13	krakowski	13,21
14	wielicki	11,95
15	brzeski	11,39
16	bocheński	10,87
17	oświęcimski	10,87
18	dąbrowski	10,15
19	chrzanowski	7,66
WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE		
1	przasnyski	31,70
2	gostyniński	27,52
3	ostrołęcki	25,71
4	makowski	21,35
5	sierpecki	21,16
6	mławski	21,07
7	nowodworski	19,26
8	wyszkowski	18,22
9	płoński	17,91
10	ciechanowski	17,84
11	żuromiński	17,82
12	sochaczewski	16,90
13	przysuski	16,63
14	pułtowski	16,32
15	legionowski	16,15
16	kozienicki	15,92
17	płocki	15,84
18	ostrowski	15,42
19	lipski	14,66
20	grójecki	14,45
21	radomski	14,37
22	wołomiński	14,37
23	sztybołowski	14,08
24	białobrzeski	13,89
25	warszawski zachodni	13,51
26	zwoleński	12,76
27	piaseczyński	12,60
28	siedlecki	12,45
29	miński	11,65
30	grodziski	11,63
31	węgrowski	11,05
32	żyrardowski	10,90
33	garwoliński	10,82
34	sokołowski	10,77
35	pruszkowski	10,54
36	otwocki	9,34
37	łosicki	8,67
WOJEWÓDZTWO OPOLSKIE		
1	oleski	13,18
2	kluczborski	12,86
3	głubczycki	12,72

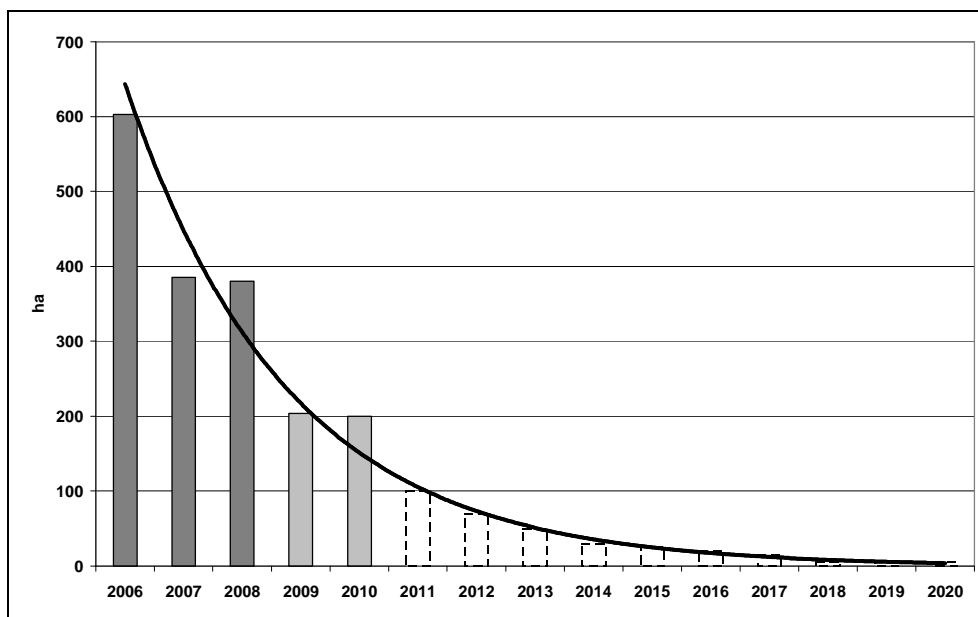

Lp.	Powiat	Liczba punktów
4	prudnicki	11,26
5	brzeski	10,74
6	nyski	10,66
7	kedzierzyńsko-kozielski	10,47
8	namysłowski	9,56
9	krapkowicki	9,03
10	opolski	7,77
11	strzelecki	7,59
WOJEWÓDZTWO PODKARPACKIE		
1	bieszczadzki	35,11
2	krośnieński	31,23
3	sanocki	29,42
4	leski	21,46
5	strzyżowski	20,17
6	przemyski	19,97
7	brzozowski	17,33
8	jasielski	16,90
9	ropczycko-sędziszowski	16,59
10	stalowowolski	15,44
11	rzeszowski	15,37
12	dębicki	15,36
13	leżajski	13,79
14	tarnobrzesci	13,79
15	łańcucki	13,63
16	przeworski	13,06
17	kolbuszowski	11,74
18	mielecki	11,38
19	jarosławski	11,35
20	niżański	11,17
21	lubaczowski	10,02
WOJEWÓDZTWO PODLASKIE		
1	sokólski	22,07
2	łomżyński	20,66
3	kolneński	20,63
4	zambrowski	19,76
5	białostocki	18,82
6	bielski	18,68
7	hajnowski	17,90
8	suwalski	15,92
9	moniecki	14,71
10	sejneński	13,23
11	wysokomazowiecki	12,67
12	siemiatycki	12,03
13	grajewski	11,87
14	augustowski	11,54
WOJEWÓDZTWO POMORSKIE		
1	chojnicki	27,69
2	czułchowski	20,83
3	bytowski	20,01
4	kościerski	17,53
5	kwidzyński	15,78
6	tczewski	14,65
7	wejherowski	14,42
8	gdański	13,65
9	starogardzki	13,46
10	łęborski	13,46
11	sztumski	13,16

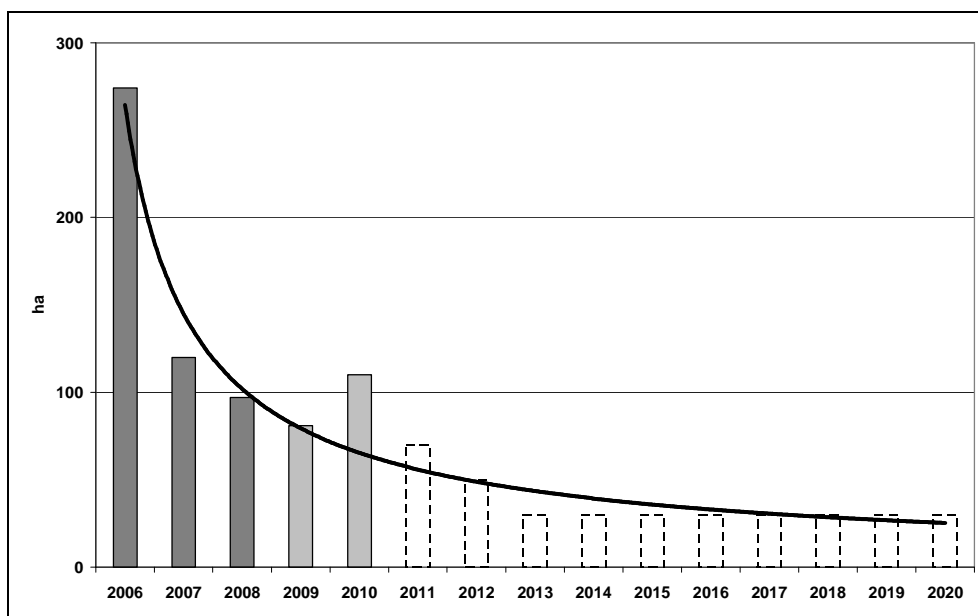
Lp.	Powiat	Liczba punktów
12	kartuski	13,04
13	malborski	12,58
14	słupski	10,38
15	nowodworski	9,94
16	pucki	9,34
WOJEWÓDZTWO ŚLĄSKIE		
1	zawierciański	18,82
2	żywiecki	12,62
3	częstochowski	11,88
4	kłobucki	11,37
5	wodzisławski	10,97
6	cieszyński	10,64
7	myszkowski	10,61
8	bielski	10,40
9	raciborski	10,38
10	będziński	9,59
11	lubliniecki	8,62
12	tarnogórski	8,54
13	gliwicki	8,04
14	bieruńsko-lędzki	7,64
15	pszczyński	7,01
16	rybnicki	6,02
17	mikołowski	5,49
WOJEWÓDZTWO ŚWIĘTOKRZYSKIE		
1	włoszczowski	22,41
2	kazimierski	19,80
3	opatowski	17,99
4	sandomierski	16,28
5	buski	16,25
6	ostrowiecki	15,31
7	jędrzejowski	15,07
8	kielecki	14,52
9	staszowski	14,01
10	pińczowski	13,55
11	konecki	13,21
12	starachowicki	12,61
13	skarżyski	8,82
WOJEWÓDZTWO WARMIŃSKO-MAZURSKIE		
1	piski	32,75
2	nidzicki	29,57
3	szczygieński	24,41
4	działdowski	22,47
5	iławski	20,97
6	mrągowski	20,81
7	nowomiejski	20,51
8	ostródzki	19,75
9	olecki	16,37
10	olsztyński	15,55
11	ełcki	15,05
12	gołdapski	14,75
13	bartoszycki	14,29
14	elbląski	13,51
15	lidzbarski	11,15
16	gizycki	10,63
17	kętrzyński	10,19
18	węgorzewski	9,10
19	braniewski	7,91

Lp.	Powiat	Liczba punktów
WOJEWÓDZTWO WIELKOPOLSKIE		
1	wolsztyński	26,89
2	kaliski	25,99
3	pleszewski	25,33
4	międzychodzki	24,08
5	wągrowiecki	23,86
6	śłupecki	23,51
7	czarnkowsko-trzcianecki	22,48
8	gnieźniński	22,34
9	koniński	22,33
10	ostrzeszowski	21,99
11	chodzieski	21,53
12	wrzesiński	21,06
13	ostrowski	20,66
14	kolski	20,57
15	turecki	20,08
16	jarociński	18,88
17	kepiński	18,70
18	śremski	18,63
19	pilski	18,42
20	szamotulski	17,59
21	obornicki	16,90
22	kościański	16,60
23	złotowski	16,56
24	poznański	16,48
25	nowotomyski	16,10
26	średzki	15,98
27	grodziski	15,79
28	leszczyński	13,24
29	krotoszyński	13,03
30	gostyński	13,01
31	rawicki	11,53
WOJEWÓDZTWO ZACHODNIOPOMORSKIE		
1	szczecinecki	18,00
2	myśliborski	17,20
3	łobeski	16,89
4	walecki	16,35
5	świdwiński	16,12
6	drawski	14,63
7	gryficki	14,39
8	gryfiński	12,44
9	pyrzycki	12,13
10	białogardzki	11,67
11	choszczeński	11,35
12	stargardzki	10,89
13	kołobrzeski	10,85
14	ślawieński	10,79
15	koszaliński	10,46
16	goleniowski	9,85
17	policki	8,29
18	kamieński	7,72

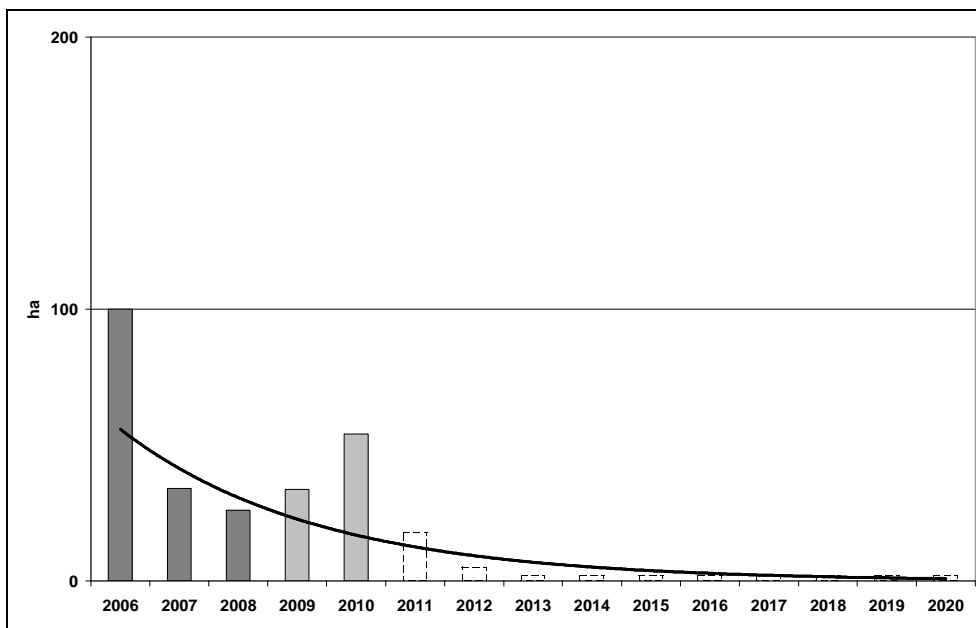
Załącznik II. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach państwowych do 2020 r. według województw

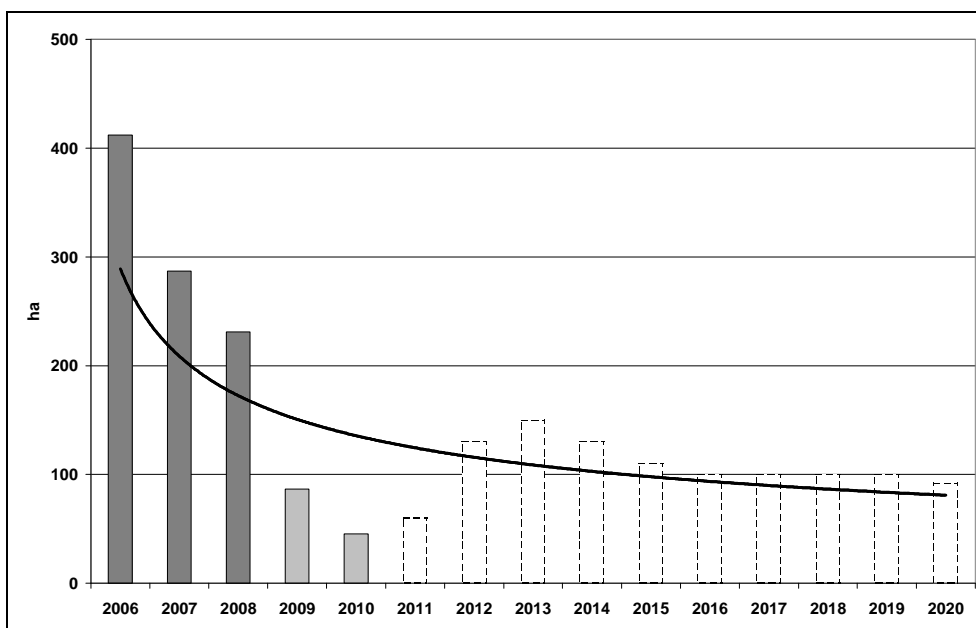
Ryc. I. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach państwowych w województwie dolnośląskim

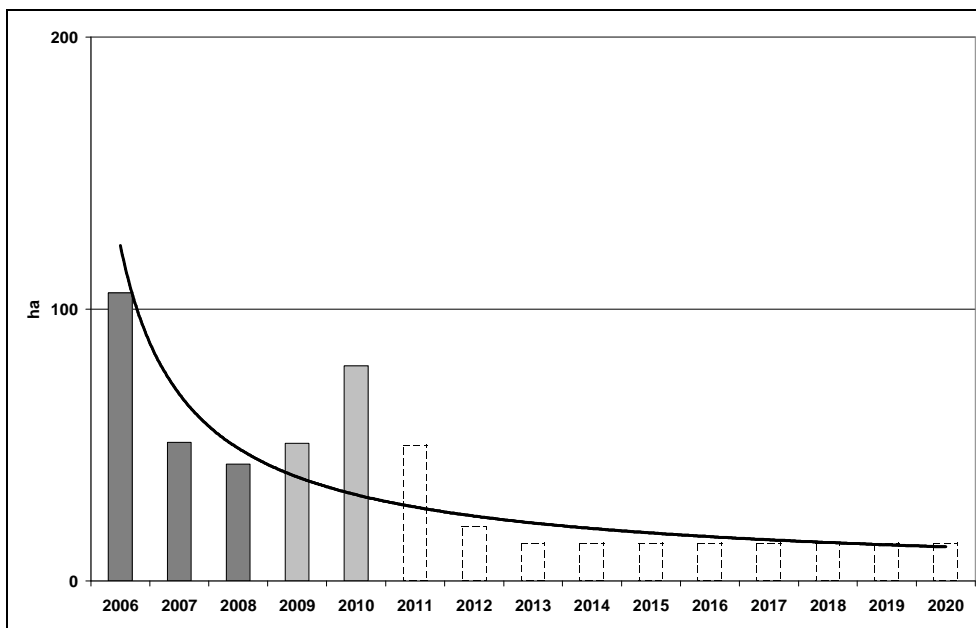
Ryc. II. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach państwowych w województwie kujawsko-pomorskim

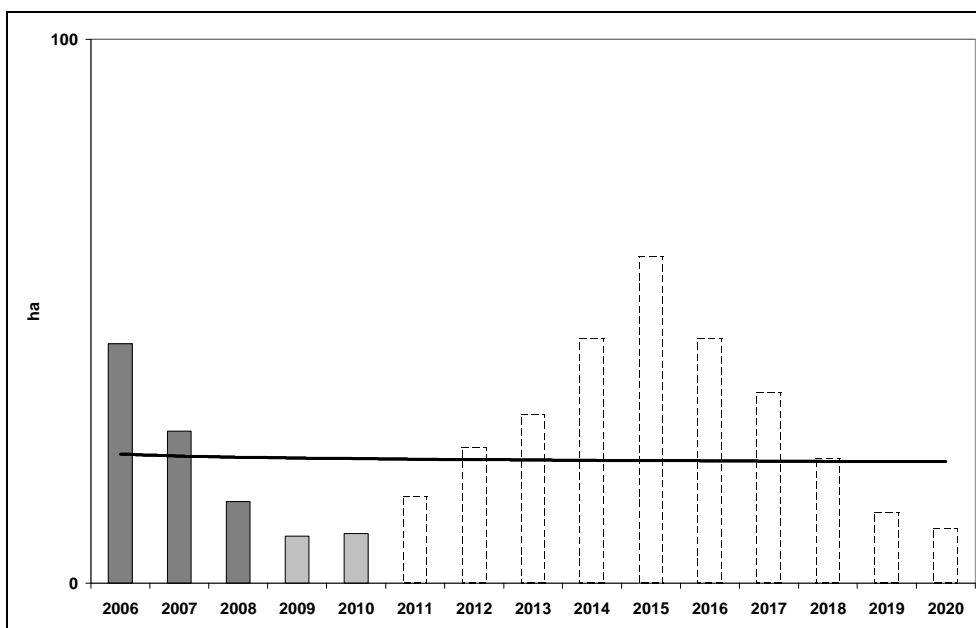
Ryc. III. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach państwowych w województwie lubelskim

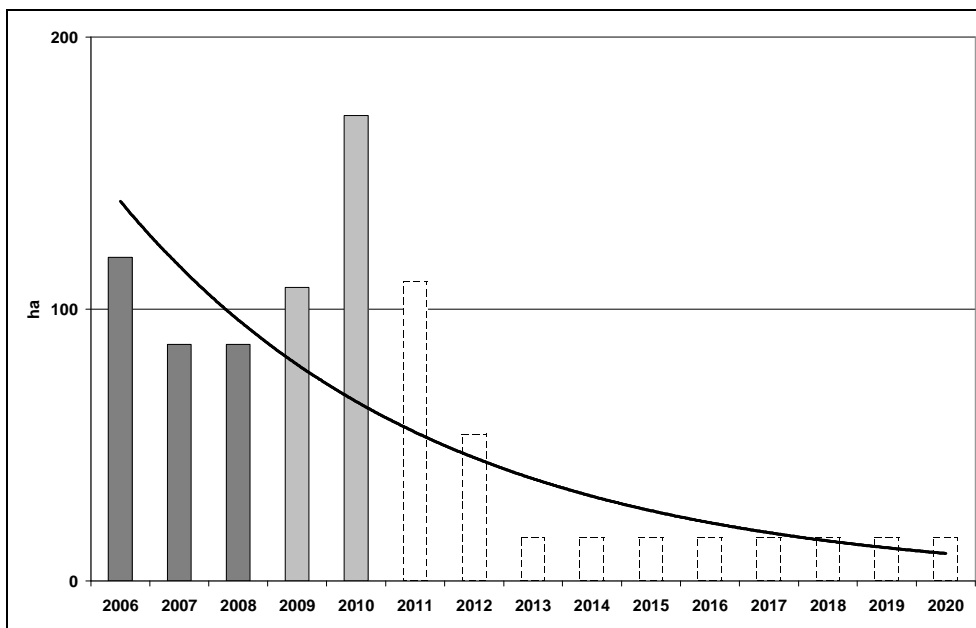
Ryc. IV. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach państwowych w województwie lubuskim

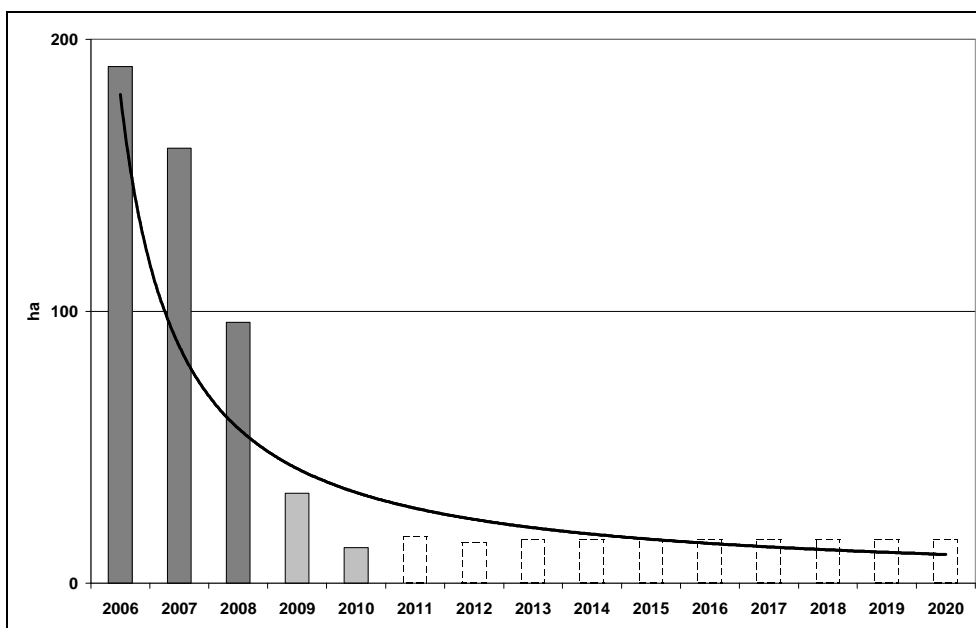
Ryc. V. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach państwowych w województwie łódzkim

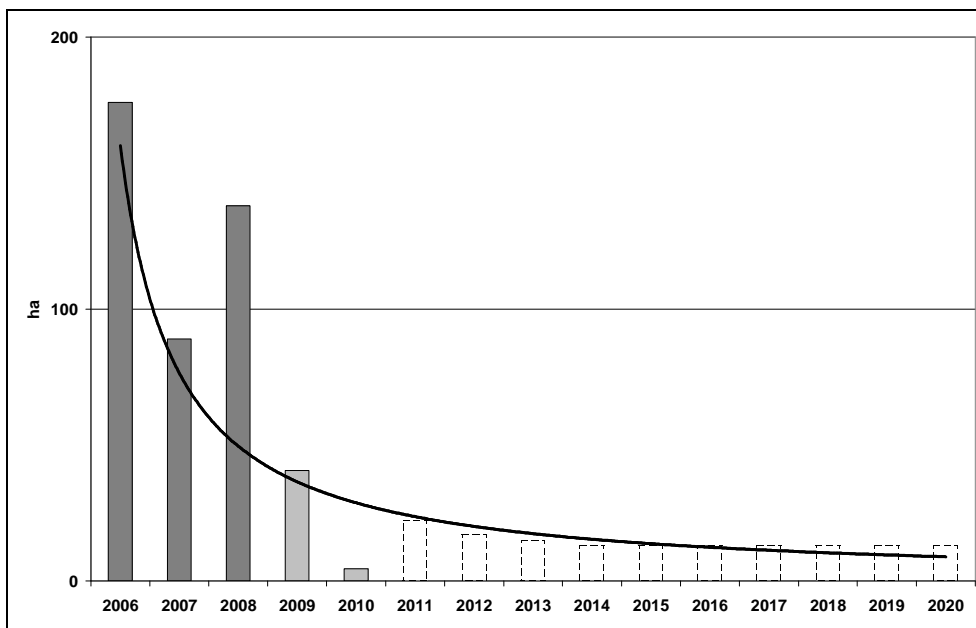
Ryc. VI. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach państwowych w województwie małopolskim

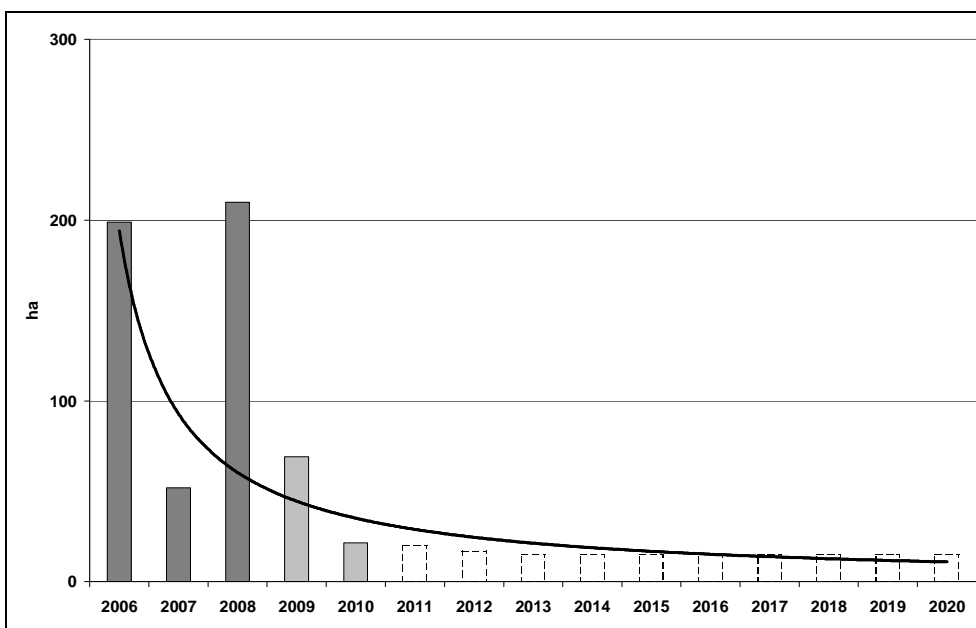
Ryc. VII. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach państwowych w województwie mazowieckim

Ryc. VIII. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach państwowych w województwie opolskim

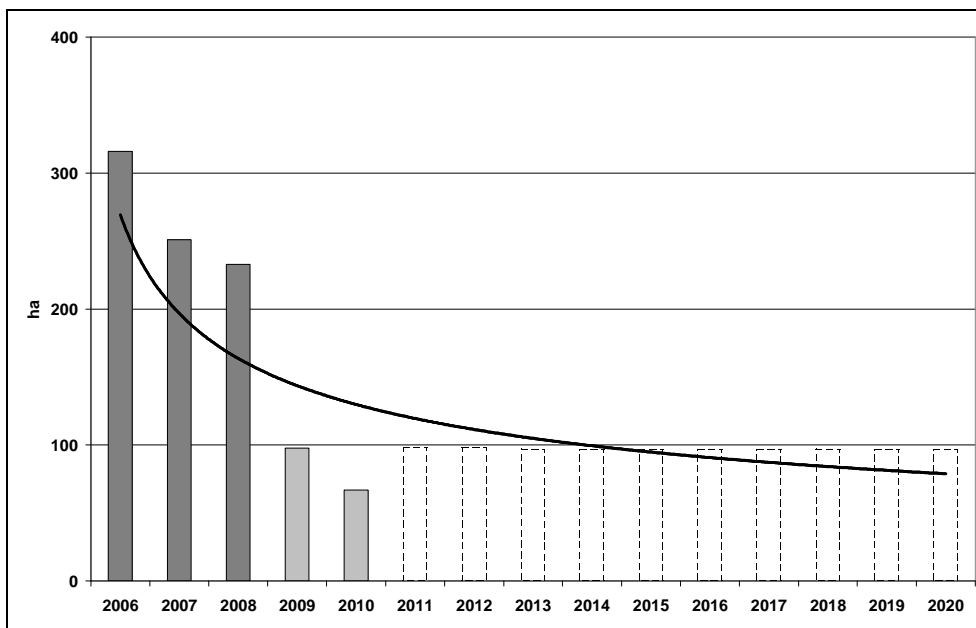

Ryc. IX. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach państwowych w województwie podkarpackim

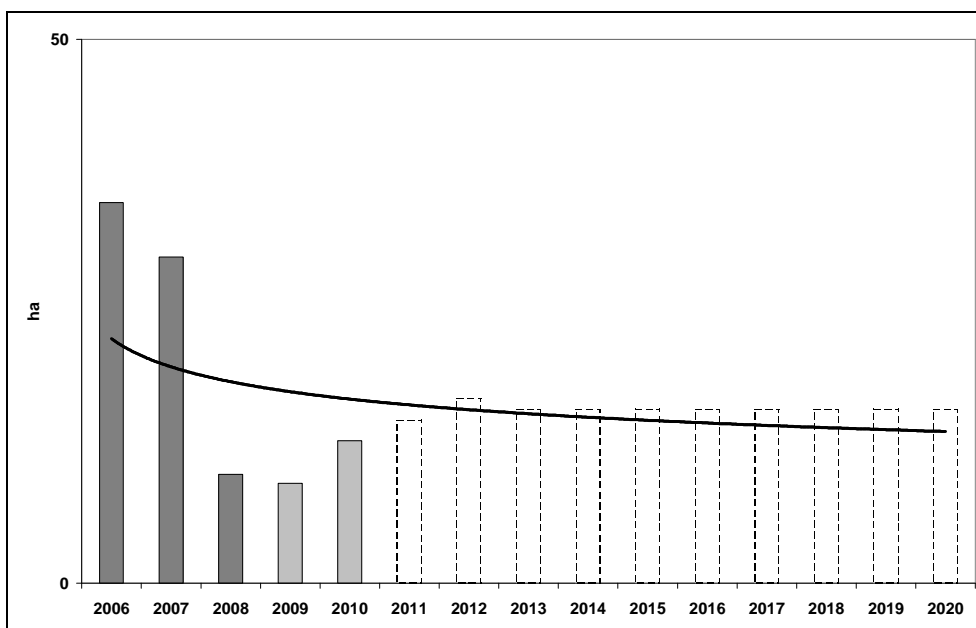

Ryc. X. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach państwowych w województwie podlaskim

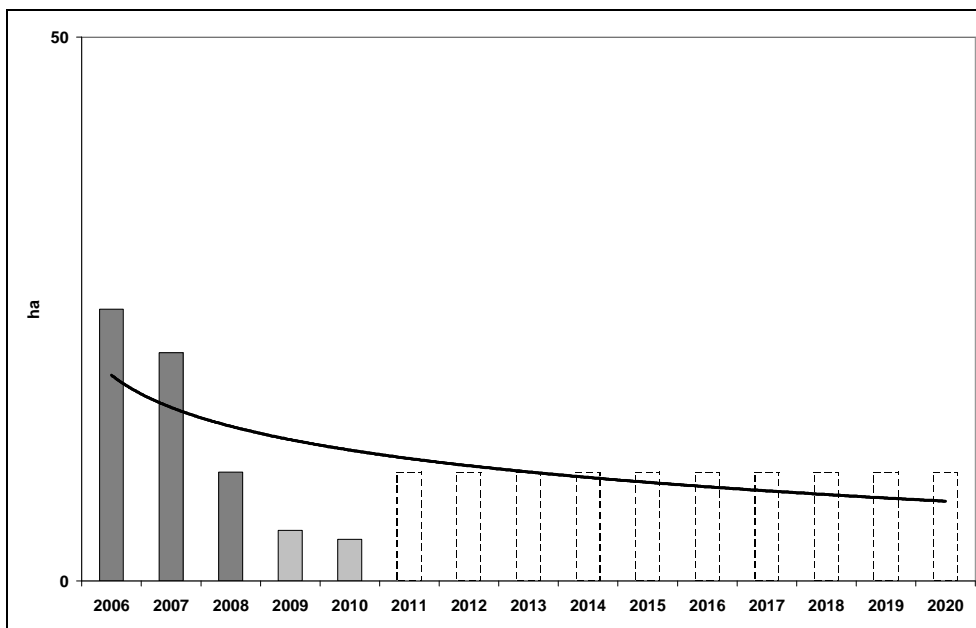

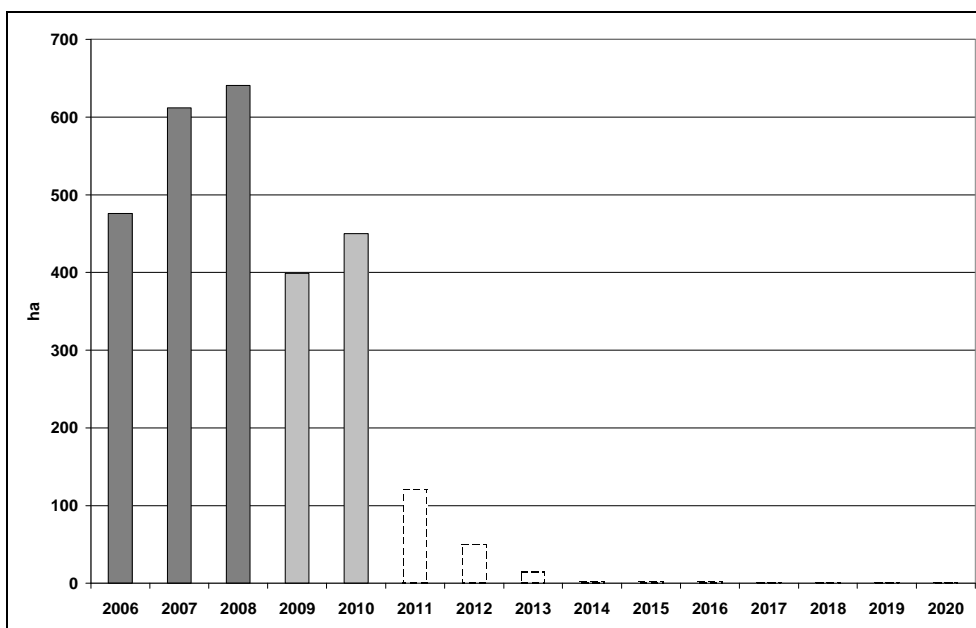
Ryc. XI. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach państwowych w województwie pomorskim

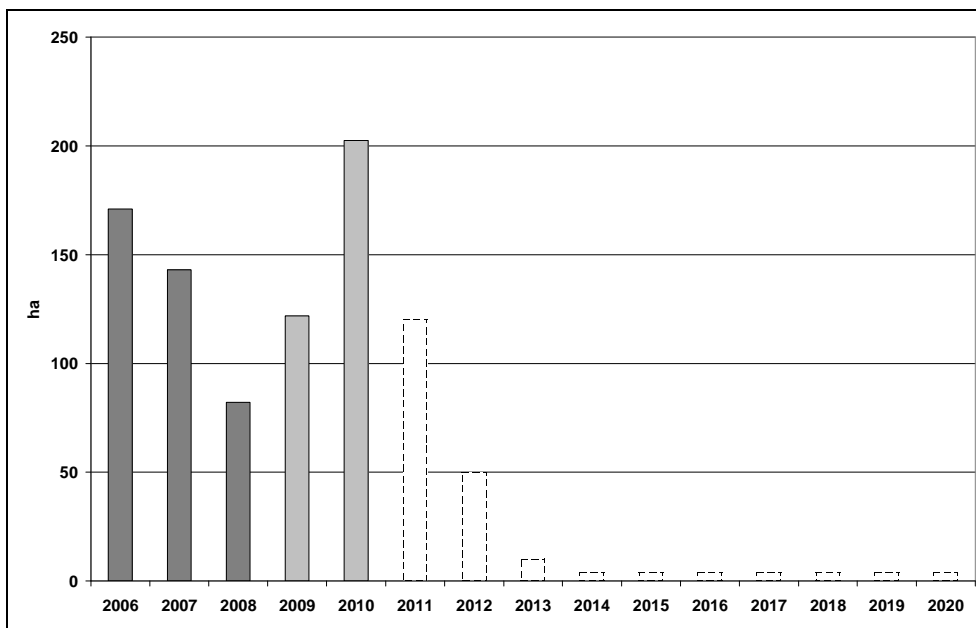
Ryc. XII. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach państwowych w województwie śląskim

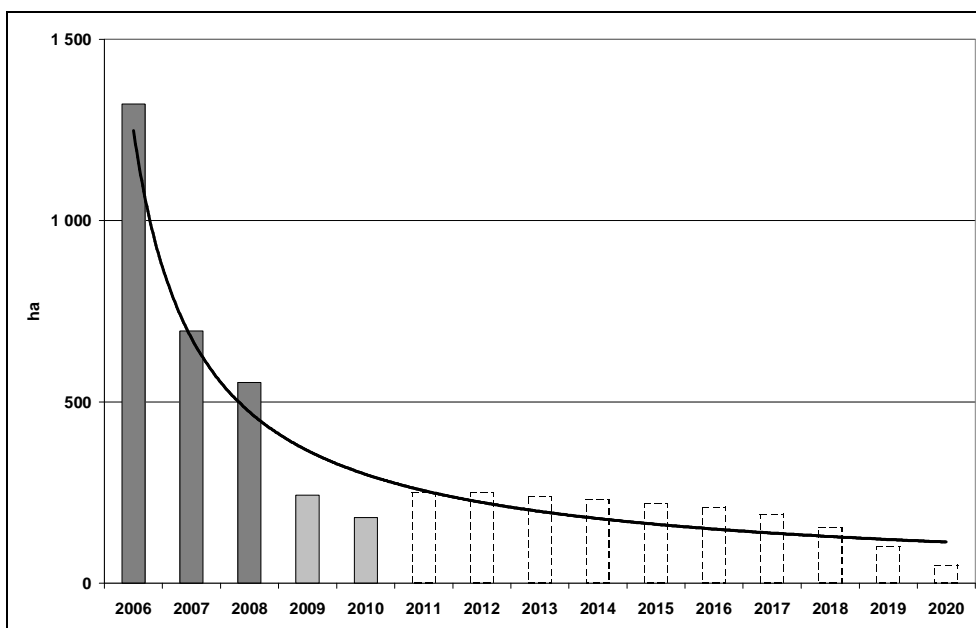
Ryc. XIII. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach państwowych w województwie świętokrzyskim

Ryc. XIV. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach państwowych w województwie warmińsko-mazurskim

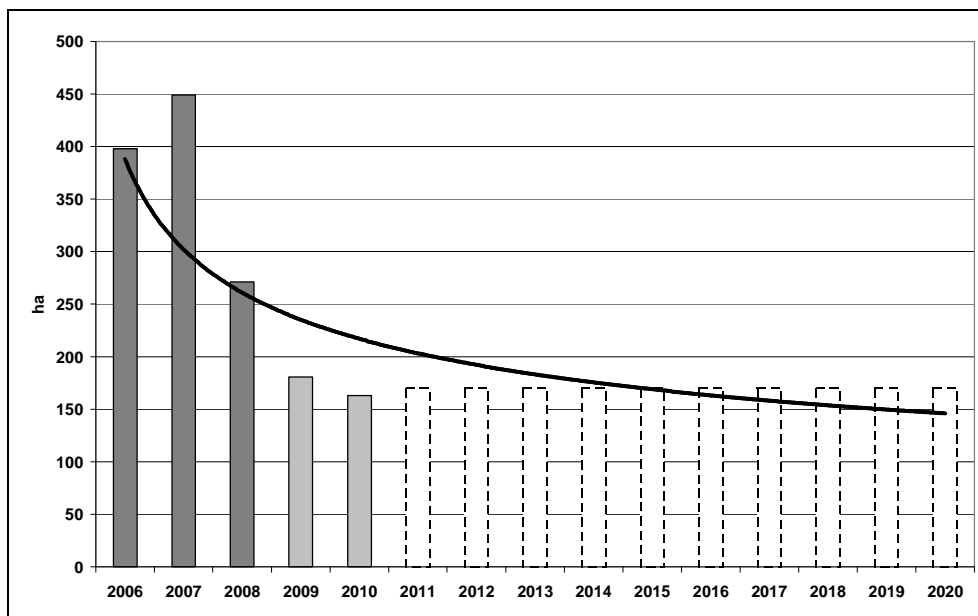

Ryc. XV. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach państwowych w województwie wielkopolskim

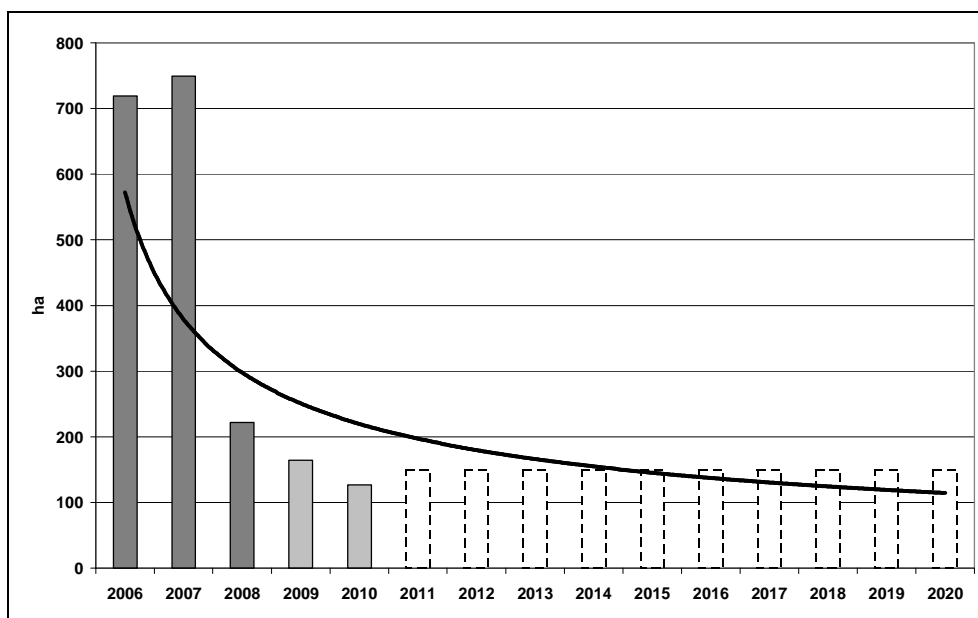

Ryc. XVI. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach państwowych w województwie zachodniopomorskim

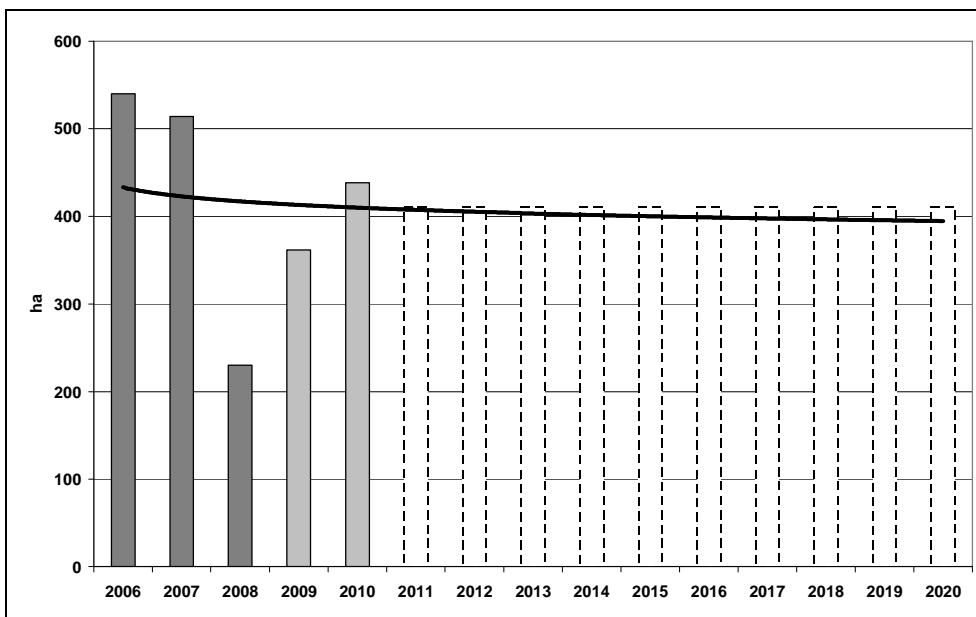
Załącznik III. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach niepaństwowych do 2020 r. według województw (wariant I)

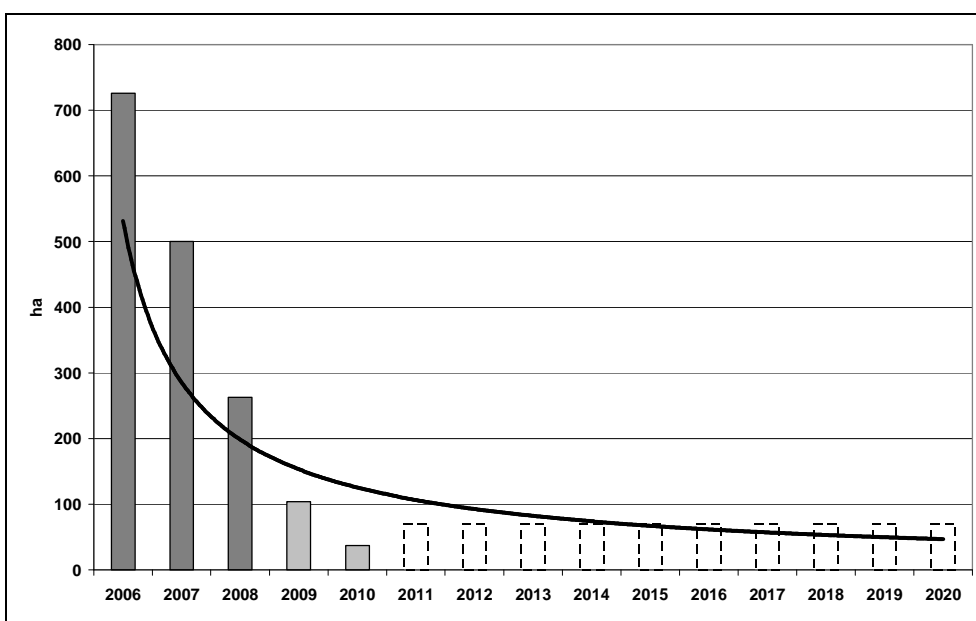
Ryc. XVII. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach niepaństwowych w województwie dolnośląskim

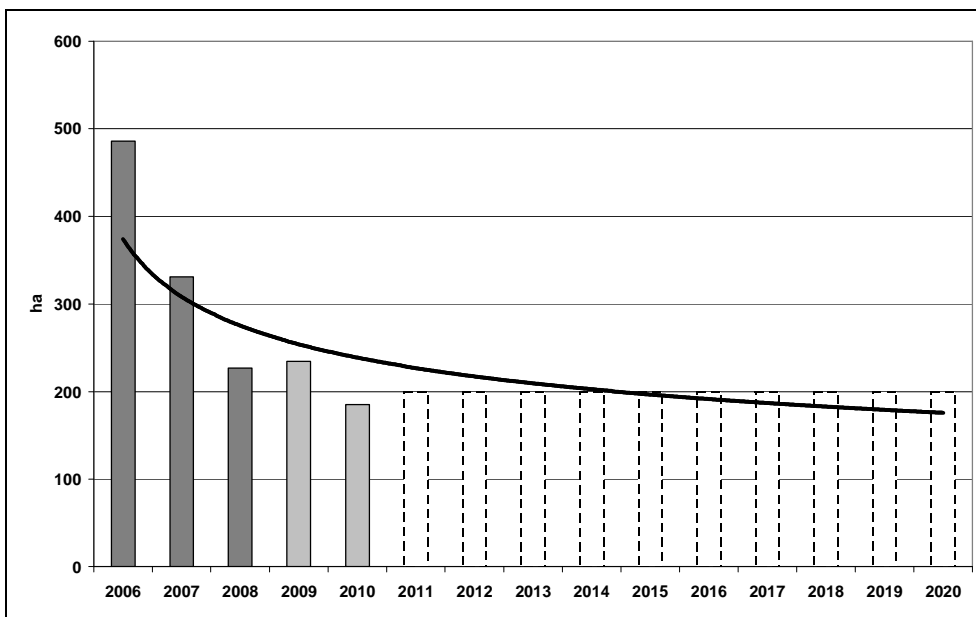
Ryc. XVIII. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach niepaństwowych w województwie kujawsko-pomorskim

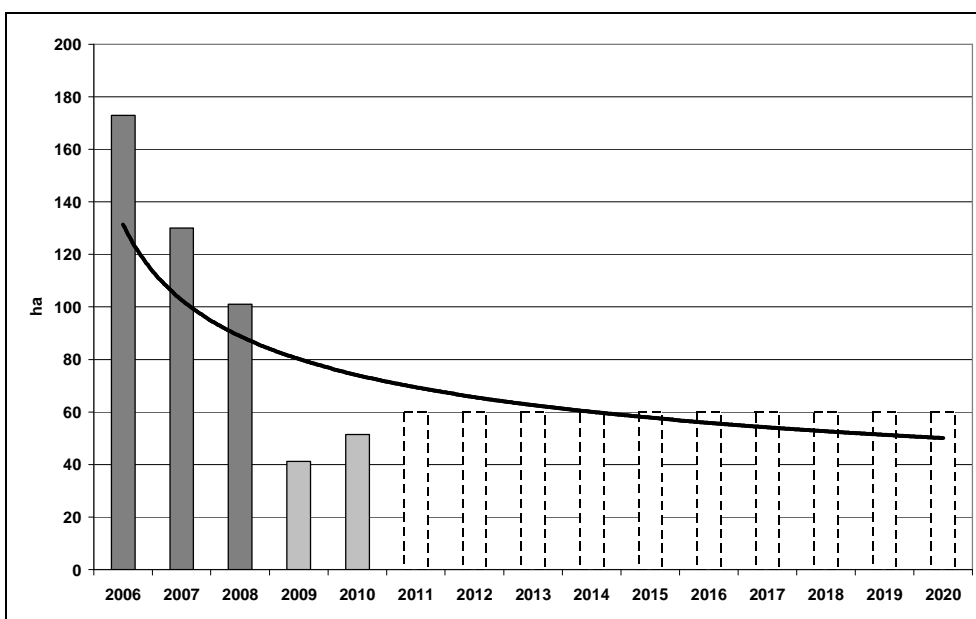
Ryc. XIX. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach niepaństwowych w województwie lubelskim

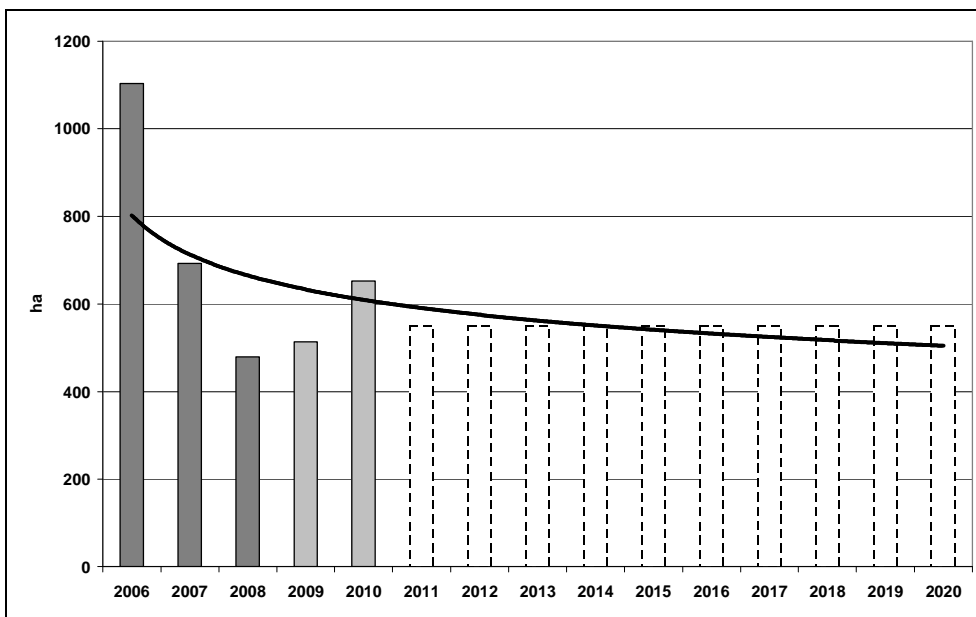
Ryc. XX. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach niepaństwowych w województwie lubuskim

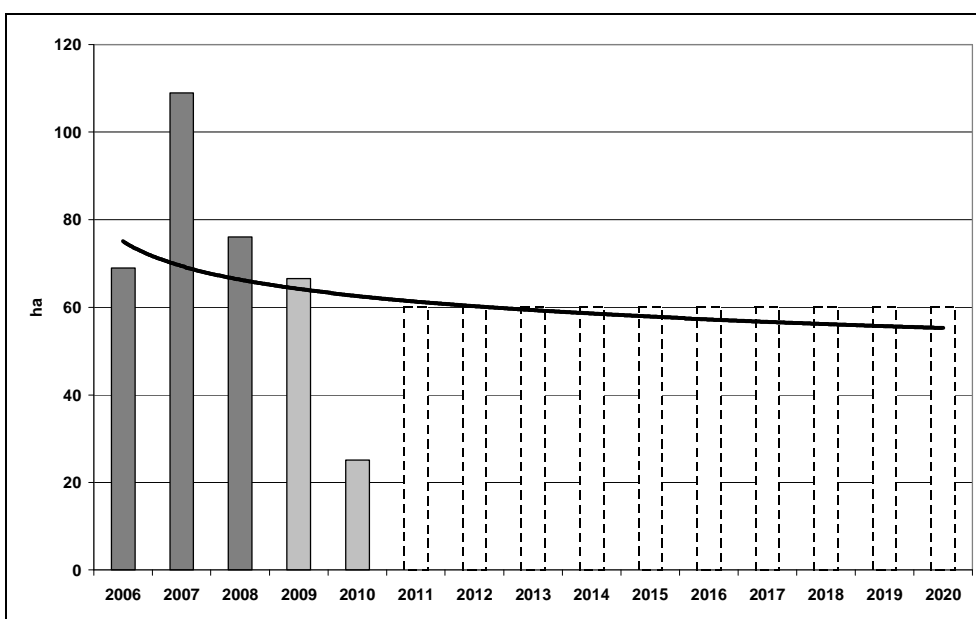
Ryc. XXI. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach niepaństwowych w województwie łódzkim

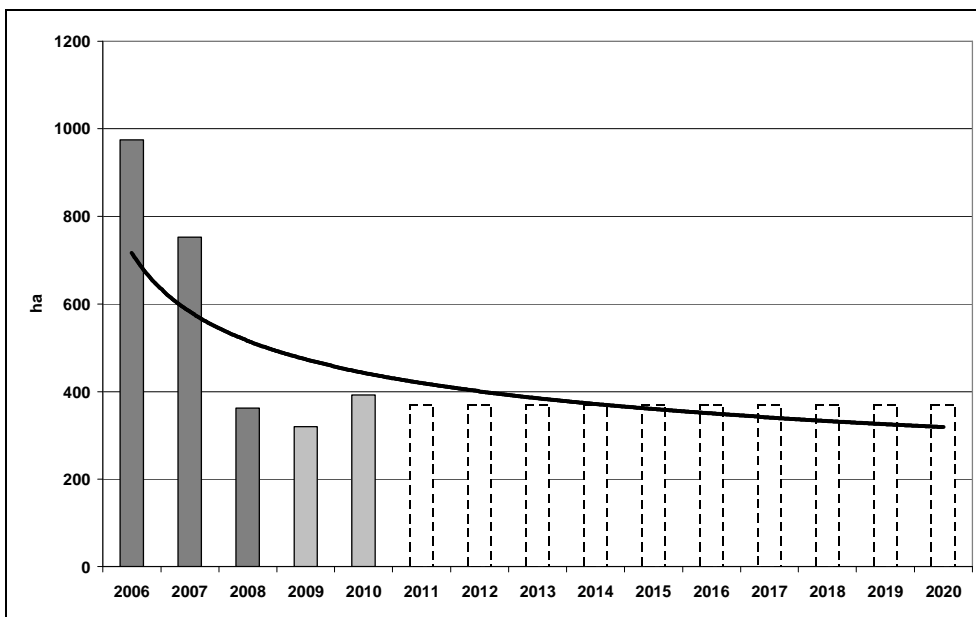
Ryc. XXII. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach niepaństwowych w województwie małopolskim

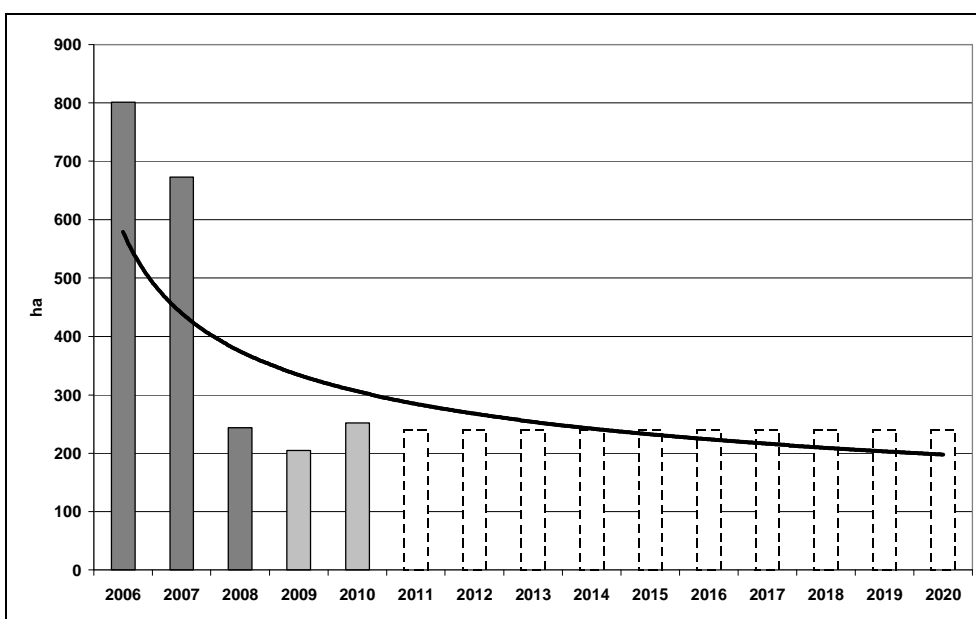
Ryc. XXIII. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach niepaństwowych w województwie mazowieckim

Ryc. XXIV. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach niepaństwowych w województwie opolskim

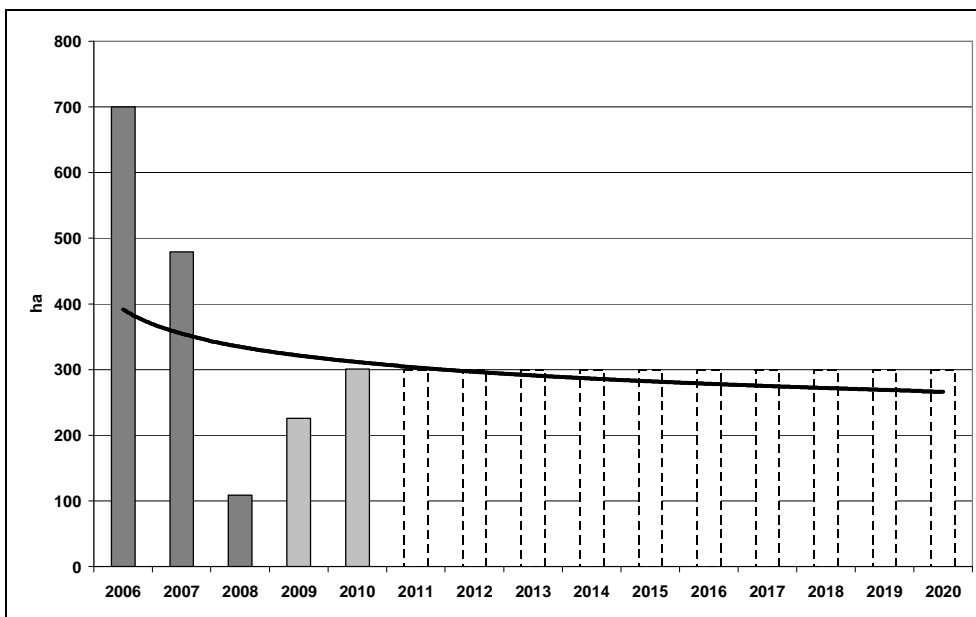

Ryc. XXV. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach niepaństwowych w województwie podkarpackim

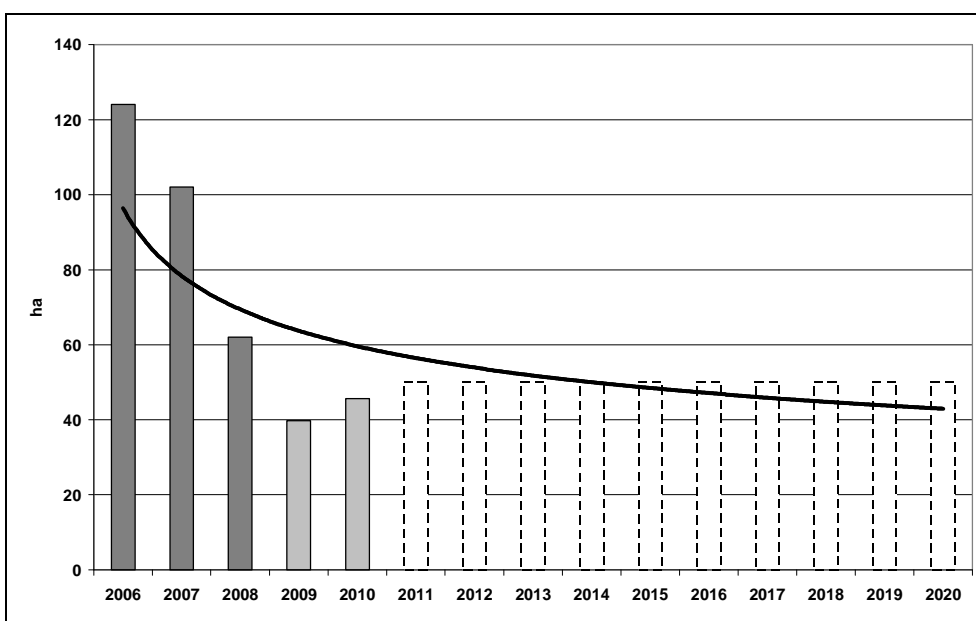

Ryc. XXVI. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach niepaństwowych w województwie podlaskim

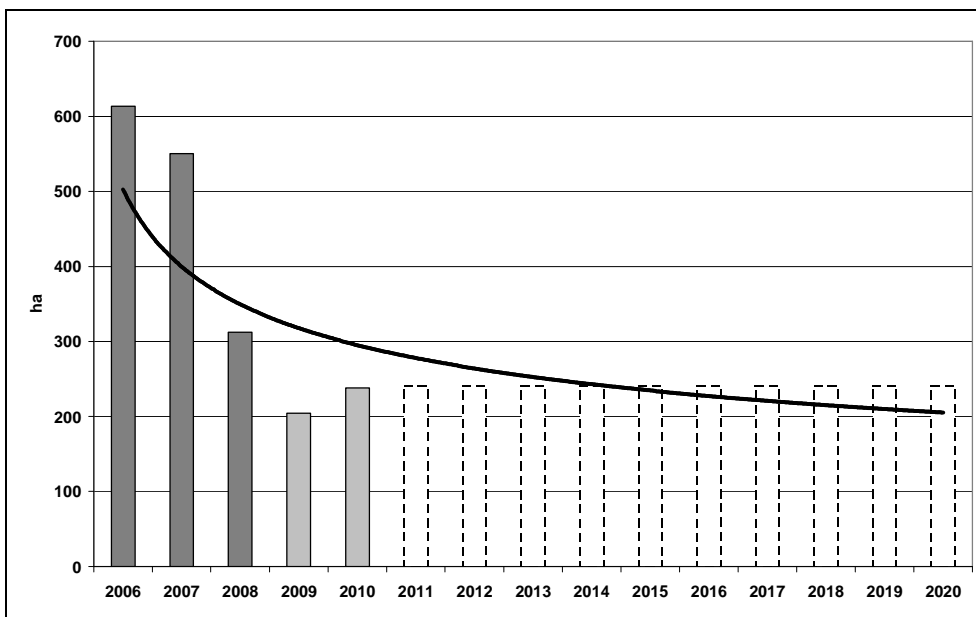

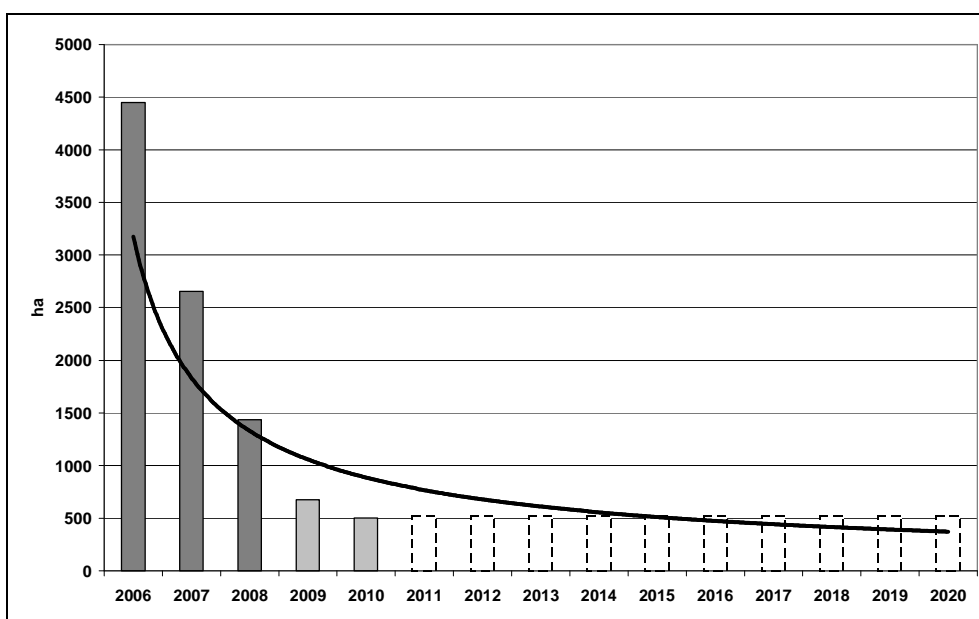
Ryc. XXVII. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach niepaństwowych w województwie pomorskim

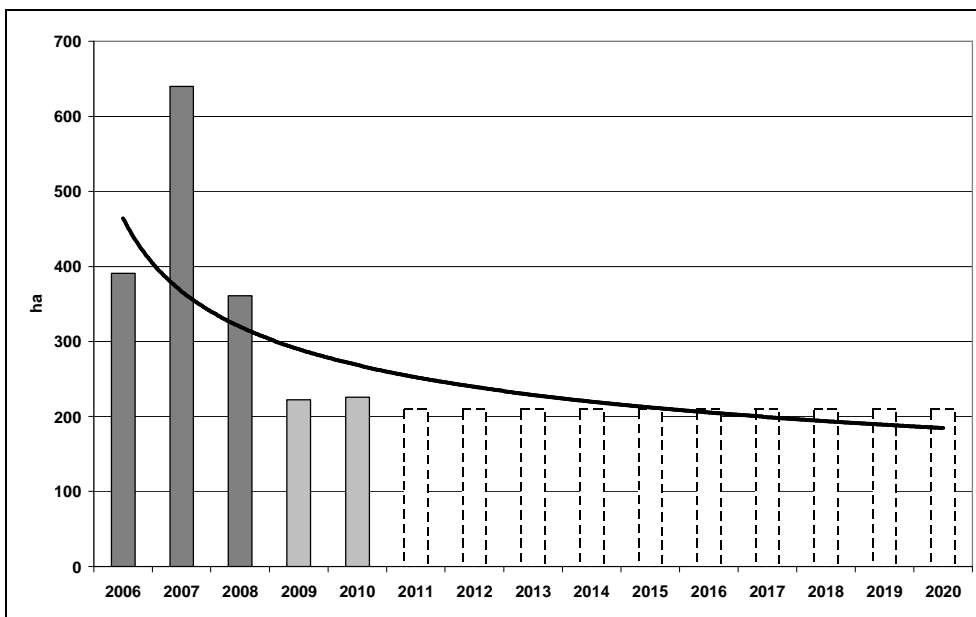
Ryc. XXVIII. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach niepaństwowych w województwie śląskim

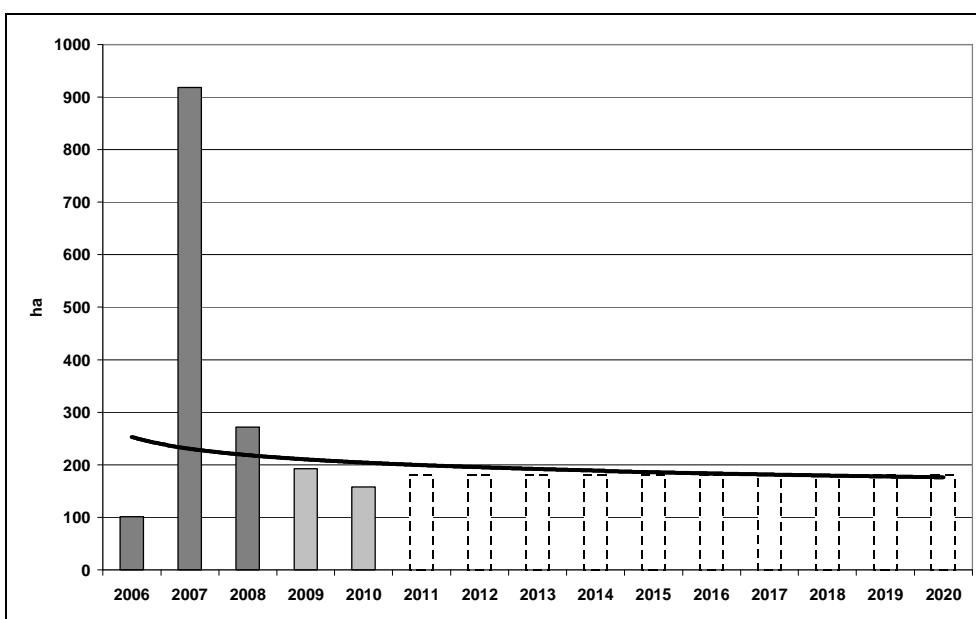
Ryc. XXIX. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach niepaństwowych w województwie świętokrzyskim

Ryc. XXX. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach niepaństwowych w województwie warmińsko-mazurskim

Ryc. XXXI. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach niepaństwowych w województwie wielkopolskim

Ryc. XXXII. Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach niepaństwowych w województwie zachodniopomorskim

Załącznik IV. Prognoza oddziaływania „Aktualizacji krajowego programu zwiększania lesistości 2009” na środowisko

Zakres i zawartość prognozy oddziaływania na środowisko określa art. 51 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U. z 2008 r. nr 199 poz.1227). Niniejsza prognoza oddziaływania projektu aktualizacji krajowego programu zwiększania lesistości 2009 na środowisko została opracowana w oparciu o te przepisy.

1. Zawartość, główne cele projektowanego dokumentu oraz jego powiązania z innymi dokumentami

Celem pracy jest aktualizacja krajowego programu zwiększania lesistości (KPZL) oraz wykonanie prognozy oddziaływania na środowisko zaktualizowanego programu. W KPZL przyjętym do realizacji przez Radę Ministrów w 1995 r. zapisano wymóg jego aktualizacji co 5 lat. Poprzedniej aktualizacji dokonano w 2003 roku.

Przesłanką pilnej potrzeby aktualizacji krajowego programu zwiększania lesistości, poza wymogami formalnymi, są występujące w ostatnich latach trendy w otoczeniu społeczno-gospodarczym, znacznie ograniczające możliwości prowadzenia zalesień na terenie całego kraju. Równocześnie należy w większym niż dotychczas stopniu uwzględnić uwarunkowania racjonalnego rozmieszczenia zalesień wynikające ze środowiskowych funkcji lasów, a przede wszystkim preferencje dla obszarów o niskiej lesistości, zmniejszenia fragmentacji kompleksów leśnych, wzmocnienia korytarzy ekologicznych oraz ochrony wód powierzchniowych i podziemnych. Ostatnie doświadczenia wskazują, że przy planowaniu zalesień należy również uwzględnić przesłanki wynikające z krajowych strategii i programów dotyczących ochrony różnorodności biologicznej oraz rozmieszczenia cennych gatunków i siedlisk nieleśnych w ramach różnych sieci obszarów chronionych, w tym również obszarów Natura 2000.

Celowym wydaje się przedłużenie obecnego III etapu realizacji KPZL do 2013 r. (w pierwotnie przyjętych założeniach miał on być realizowany w latach 2006-2010), gdyż byłoby to zgodne z okresem programowania wsparcia zalesień ze środków UE w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. Kolejny IV etap obejmowałby wówczas lata 2014-2020 (uprzednio 2011-2020), co również byłoby zgodne z kolejnym

okresem programowania PROW. Proponowane zmiany wynikają z przewidywanej kluczowej roli wsparcia UE dla wielkości powierzchni zalesień w perspektywie do 2020 roku.

Opracowanie składa się z następujących rozdziałów:

1. Wstęp
2. Cel i zakres pracy
3. Metodyka
4. Przesłanki zwiększania lesistości
  - 4.1. Zmiany lesistości
  - 4.2. Rola lasów i zalesień w ochronie środowiska
  - 4.3. Społeczne znaczenie zalesień
  - 4.4. Zwiększanie lesistości jako element polityki państwa
5. Ocena dotychczasowej realizacji krajowego programu zwiększania lesistości
  - 5.1. Założenia i ocena realizacji KPZL w latach 1995-2000
    - 5.1.1. Instrumenty prawne i finansowe stymulujące realizację KPZL w latach 1995-2000
    - 5.1.2. Powierzchnia i układ przestrzenny zalesień w latach 1995-2000
  - 5.2. Założenia i ocena realizacji programu w latach 2001-2008
    - 5.2.1. Główne założenia realizacji programu
    - 5.2.2. Instrumenty prawne i finansowe stymulujące realizację programu w latach 2001-2008
    - 5.2.3. Powierzchnia i układ przestrzenny zalesień w latach 2001-2008
  - 5.3. Czynniki ograniczające realizację programu
6. Weryfikacja powierzchni zalesień do 2020 roku
  - 6.1. Potrzeby i preferencje zalesieniowe województw
  - 6.2. Weryfikacja powierzchni zalesień na gruntach państwowych
  - 6.3. Weryfikacja powierzchni zalesień na gruntach niepaństwowych
    - 6.3.1. Weryfikacja powierzchni zalesień na podstawie dotychczasowej realizacji programu (wariant I)
    - 6.3.2. Weryfikacja powierzchni zalesień na podstawie badania ankietowego (wariant II)
  - 6.4. Podsumowanie
7. Korekta założeń do programów regionalnych
8. Wnioski
9. Wykaz źródeł

Ponadto aktualizacja krajowego programu zwiększania lesistości zawiera cztery załączniki:

Załącznik I – Preferencje zalesieniowe powiatów według województw;

Załącznik II – Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach państwowych do 2020 r. według województw;

Załącznik III – Prognozowana powierzchnia zalesień na gruntach niepaństwowych do 2020 r. według województw;

Załącznik IV – Prognoza oddziaływania projektu aktualizacji krajowego programu zwiększania lesistości 2009 na środowisko.

Zasadnicze opracowanie liczy 67 stron + 36 stron załączników.

Za najważniejsze dokumenty powiązane z modyfikacją krajowego programu zwiększania lesistości należy uznać:

- *Politykę leśną państwa z 1997 r.*, jednoznacznie ujmująca potrzebę wzrostu lesistości kraju;
- *Krajowy program zwiększania lesistości z 1995 r.*, gruntownie zmodyfikowany w 2003 rpk, będący opracowaniem studialnym o charakterze strategicznym oraz instrumentem polityki leśnej w zakresie kształtowania przestrzeni przyrodniczej kraju;
- *Koncepcję polityki przestrzennego zagospodarowania kraju z 2000 r.*, podkreślającą konieczność zwiększania lesistości kraju do poziomu 33%;
- *Politykę ekologiczną państwa na lata 2003-2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007-2010 oraz politykę ekologiczną państwa w latach 2009-2012 z perspektywą do roku 2016*, określające cele krótko- i średniookresowe racjonalnego użytkowania zasobów leśnych.

1. Metody zastosowane przy sporządzaniu prognozy

Prognozę wykonano w oparciu o dostępne dokumenty i opracowania związane z realizacją krajowego programu zwiększania lesistości oraz dotyczące stanu zasobów leśnych w Polsce. W szczególności korzystano z następujących opracowań:

- Łonkiewicz B., Fronczak E., Hildebrand R., Zajączkowski K., 1993. Krajowy program zwiększania lesistości i zadrzewień. Projekt. Dokumentacja IBL, Warszawa.

- Łonkiewicz B., 1995. Krajowy program zwiększania lesistości. Ministerstwo Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa, Warszawa;
- Kwiecień R., Zając S., Kaliszewski A., Świętojański A., Piotrowska M., Ślązek M., 2002. Modyfikacja krajowego programu zwiększania lesistości – etap III (B3). Dokumentacja IBL, Warszawa;
- Krajowy program zwiększania lesistości. Aktualizacja 2003 r. Ministerstwo Środowiska, Warszawa 2003;
- Raport o stanie lasów w Polsce 2007. Centrum Informacyjne Lasów Państwowych, Warszawa 2008;
- Program zwiększania lesistości dla Województwa Mazowieckiego do roku 2020. Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego, Warszawa 2007;

a także w przywołanych w tekście aktów prawnych.

2. Propozycje dotyczące przewidywanych metod analizy skutków realizacji postanowień projektowanego dokumentu oraz częstotliwości jej przeprowadzania

Krajowy program zwiększania lesistości jest instrumentem polityki leśnej w zakresie kształtowania przestrzeni przyrodniczej kraju i zawiera ogólne wytyczne sporządzania regionalnych planów przestrzennego zagospodarowania w dziedzinie zwiększania lesistości. Przyjęte w KPZL założenia metodyczne i kryteria określania preferencji zalesieniowych mogą być pomocne w tworzeniu oryginalnych rozwiązań regionalnych oraz lokalnych. Nie jest zatem celowe przeprowadzanie analizy skutków realizacji postanowień KPZL na środowisko, natomiast wymogiem określonym w programie w 1995 r. jest jego aktualizacja co 5 lat, uwzględniająca bieżące potrzeby przyrodnicze, zachodzące w kraju zmiany społeczno-gospodarcze oraz aktualny kontekst instytucjonalny i prawny. Analiza skutków realizacji programów zalesieniowych powinna być prowadzona w odniesieniu do działań określonych w regionalnych i lokalnych programach zalesieniowych, w związku z każdorazową ich aktualizacją.

3. Możliwe transgraniczne oddziaływanie programu na środowisko

Z realizacją programu może wiązać się transgraniczne pozytywne oddziaływanie na środowisko, związane z retencjonowaniem i łagodzeniem ekstremalnych stanów przepływu wód powierzchniowych i gruntowych, przeciwdziałaniem degradacji i erozji gleb oraz

stepowaniu krajobrazu, wiązaniu CO₂ i gazów przemysłowych z powietrza, wody i gleby oraz neutralizacji ich negatywnego działania czy korzystnej modyfikacji warunków hydrologicznych i topoklimatycznych na terenach rolniczych. Ponadto program powinien przyczynić się do tworzenia i wzmacniania istniejących korytarzy ekologicznych, zarówno tych o znaczeniu międzynarodowym, jak i krajowym, będących elementami krajobrazu, które ze względu na usytuowanie są ważne dla utrzymania łączności między poszczególnymi węzłami sieci, a przede wszystkim dla utrzymania migracji gatunków i wymiany materiału genetycznego.

4. Stan środowiska leśnego Polski

Lasy w naszej strefie klimatyczno-geograficznej są najmniej zniekształconą formacją przyrodniczą. W przeszłości lasy występowały niemal na całym obszarze naszego kraju. W następstwie rozwojowych procesów społeczno-gospodarczych, a głównie powiększania terenów użytkowanych rolniczo lesistość Polski zmniejszała się. W 1000. roku zbiorowiska naturalne (lasy, bagna, łąki i wody) obejmowały 80% ogólnej powierzchni kraju. Tempo późniejszych przekształceń środowiska, w tym procesu wylesiania, można ustalić jedynie pośrednio, m.in. na podstawie studiów demograficznych. Dopiero dla okresu od początku XIX wieku możemy posłużyć się danymi statystycznymi i wynikami pomiarów kartometrycznych na ówczesnych mapach. Z ustaleń tych wynika, że lesistość Polski spadła do 38% w 1820 r. i do 20% w 1938 r., w ówczesnych granicach Polski.

W okresie międzywojennym, w latach 1926-1937, ubytek powierzchni leśnej wyniósł 126 tys. ha. W odniesieniu do powierzchni w obecnych granicach Polski lesistość w 1938 r. wyniosła 21,8%. Kolejne duże wylesienia miały miejsce w czasie drugiej wojny światowej, co doprowadziło do sytuacji, że w nowych granicach kraju w 1945 roku powierzchnia lasów wynosiła 6470 tys. ha, tj. 20,8%.

W wyniku intensywnych prac zalesieniowych, a także procesów sukcesji naturalnej zbiorowisk leśnych (głównie w latach 1947-1970), lesistość kraju wzrosła do 27,0% w 1970 r., a następnie do 27,8% w 1990 r. oraz 28,9% w 2007 r. W 2007 r. grunty leśne zajmowały powierzchnię 9255 tys. ha, z tego lasy stanowiły 9049 tys. ha, a grunty związane z gospodarką leśną 206 tys. ha. W strukturze własności dominują lasy własności Skarbu Państwa 7343 tys. ha (81,15%), z których największy udział mają lasy w zarządzie Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe, pokrywające powierzchnię 7060 tys. ha, tj. 78,02% powierzchni leśnej w kraju.

Lesistość Polski jest niższa od średniej dla wszystkich krajów Unii Europejskiej, wynoszącej 37,1%. Jednocześnie prawie wszystkie kraje graniczące z Polską (z wyjątkiem Ukrainy) mają większą, bądź nawet zdecydowanie większą lesistość: Białoruś - 38,0%, Czechy - 34,3%, Litwa – 33,5%, Niemcy - 31,7%, Słowacja - 40,1%. Badania i prace studialne wskazują, że racjonalna lesistość Polski z punktu widzenia struktury użytkowania ziemi i kształtowania środowiska na obecnym etapie rozwoju cywilizacyjnego powinna wynosić 33-34%.

Zasoby drzewne w Polsce ulegają sukcesywnie się zwiększają. Wyrazem tego jest wzrost ich miąższości do 1,9 mld m³ grubizny brutto. Największymi zasobami drzewnymi i jakościowo najlepszymi względem lasów innych form własności zarządza Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe (1,6 mld m³). Znajduje to swój wyraz m.in. w zasobności wynoszącej 236 m³/ha (w lasach prywatnych i gminnych 119 m³ /ha w 1999 r.) oraz przeciętnym wieku drzewostanów – 60 lat (40 lat w lasach prywatnych i gminnych – w roku 1999). Użytkowanie zasobów drzewnych w Lasach Państwowych w 2007 r. przebiegało na poziomie niższym od przyrostu miąższości, podobnie jak miało to miejsce w ostatnich dwudziestu latach, kiedy pozyskiwana miąższość stanowiła około 55% wielkości przyrostu.

Istotnym problemem jest nierównomierne występowanie lasów na terenie kraju oraz znaczne rozdrobnienie i rozproszenie kompleksów leśnych. Ocenia się, że lasy w zarządzie Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe podzielone są na kilkadziesiąt tysięcy kompleksów leśnych. Przeciętna wielkość prywatnego gospodarstwa leśnego wynosi 1,3 ha. Gospodarstwo tej wielkości często stanowi kilka oddzielnych działek. Lesistość województw waha się od 20,9% (woj. łódzkie) do 48,8% (woj. lubuskie).

Lasy polskie znajdują się w sytuacji stałego zagrożenia przez czynniki abiotyczne, biotyczne i antropogeniczne. Zagrożenie to należy do najwyższych w Europie.

W roku 2007 w Lasach Państwowych szkody spowodowane czynnikami abiotycznymi stwierdzono na powierzchni 365 tys. ha drzewostanów w wieku powyżej 20 lat. Ponad 273 tys. ha drzewostanów uległo uszkodzeniu w wyniku działania wiatru. Na prawie 65 tys. ha zarejestrowano szkody związane z wahaniami poziomu wód gruntowych, na 17 tys. ha – z opadami śniegu, na 9 tys. ha – z wystąpieniem niskich i wysokich temperatur; na powierzchni 184 ha drzewostany zostały uszkodzone przez grad.

Istotnym problemem są dla ekosystemów leśnych są zanieczyszczenia powietrza. W Lasach Państwowych zarejestrowano niewielki, jakkolwiek regionalnie i w poszczególnych porach roku zróżnicowany spadek koncentracji SO₂ i NO₂ w porównaniu z rokiem 2006. Stałe oddziaływanie zanieczyszczeń i ich dotychczasowa akumulacja w środowisku leśnym

zwiększają predyspozycje chorobowe lasów. Poprawie uległ również stan zdrowotny lasów w Lasach Państwowych, oceniany na podstawie defoliacji koron drzew. Udział drzew uszkodzonych (defoliacja powyżej 25%, klasy defoliacji 2–4) zmniejszył się o 0,6% i wyniósł 19,5% (w 2006 r. – 20,1%).

Polska należy do krajów, w których niekorzystne zjawiska związane z masowymi pojawami szkodników owadzych (często o rozmiarach gwałtownych i wielkoobszarowych gradacji) występują w wyjątkowo dużej różnorodności i cyklicznym nasileniu. Aktywność najgroźniejszych szkodliwych owadów w 2007 r. uległa dwukrotnemu zwiększeniu w porównaniu z rokiem poprzednim. Dotyczy to przede wszystkim barczatki sosnówki, strzygoni choinówki i chrabąszczy, które występowały na powierzchni odpowiednio 99,5 tys. ha, 33,9 tys. ha i 99,3 tys. ha. Akcją ograniczania liczebności brudnicy mniszki objęto powierzchnię 6,6 tys. ha (w roku 2006 – 9,1 tys. ha). Niezbędne są zatem ciągłe, konsekwentne działania profilaktyczne. Areal występowania grzybowych chorób infekcyjnych zwiększył się o około 8%, obejmując powierzchnię 505,1 tys. ha (w 2006 r. – 467,3 tys. ha). Choroby korzeni drzew (huba korzeni i opieńki) niezmiennie od wielu lat zajmują główną pozycję (62%), a szczególnie zagrożone są drzewostany założone na gruntach porolnych. Zwiększyła się również powierzchnia szkód powodowanych przez choroby aparatu asymilacyjnego i pędów. W porównaniu z rokiem poprzednim, w większym nasileniu wystąpiło zjawisko zamierania dębów i jesionów (wzrost powierzchni odpowiednio o 5,8 i 1,2 tys. ha). Odnotować należy znaczny (42-procentowy) spadek powierzchni zamierających drzewostanów olszowych. Szkody o znaczeniu gospodarczym wyrządzają też roślinożerne ssaki, głównie jelen, sarna oraz – lokalnie – gryzonia (bobry) i myszowate.

Duże obawy budzi stan ochrony, zagospodarowania i użytkowania lasów prywatnych. Są one rozdrobnione, często nieprawidłowo zagospodarowane lub zaniedbane. Rozwiązania wymaga zapewnienie wystarczającej ilości środków finansowych na nadzór nad gospodarką leśną w lasach niepaństwowych.

5. Potencjalne zmiany stanu leśnego Polski w przypadku braku realizacji krajowego programu zwiększania lesistości

Realizacja krajowego programu zwiększania lesistości umożliwiła zalesienie 244,8 tys. ha w okresie od 1995 do 2008 roku. Pozwoliło to na wzrost lesistości kraju z 28,0% do 28,9%. W modyfikacji KPZL z 2003 roku uznano, że najszerzej stosowanym wariantem kategoryzacji gmin ze względu na preferencje zalesieniowe powinien być wariant

środowiskowy, w którym położono szczególny nacisk na wzmacnianie funkcji środowiskowych (wodochronnych, glebochronnych i związanych z ochroną przyrody).

Zwiększenie lesistości kraju uzasadnione jest przede wszystkim potrzebą większego wykorzystania funkcji lasów w:

- retencjonowaniu i łagodzeniu ekstremalnych stanów przepływu wód powierzchniowych i gruntowych,
- przeciwdziałaniu degradacji i erozji gleb oraz stepowieniu krajobrazu,
- wiązaniu CO₂ i gazów przemysłowych z powietrza, wody i gleby oraz neutralizacji ich negatywnego działania,
- korzystnej modyfikacji warunków hydrologicznych i topoklimatycznych na terenach rolniczych,
- zachowaniu zasobów genowych flory i fauny oraz przywracaniu różnorodności biologicznej i naturalności krajobrazu,
- tworzeniu możliwości wypoczynku dla ludności oraz poprawy warunków życia na terenach zurbanizowanych.

W wariantcie środowiskowym szczególne znaczenie przypisano następującym cechom: występowaniu stepowienia, potrzebom zalesieniowym ze względu na ochronę przyrody, występowaniu ważniejszych wododziałów, występowaniu zlewni ochronnych, potrzebie ochrony wód podziemnych oraz niskiej lesistości gminy. Realizacja programu wiąże się zatem nie tylko ze zwiększaniem powierzchni lasów, ale również takim ich rozmieszczeniem, aby wzmacnianie funkcji środowiskowych mogło się odbywać na obszarach o największych potrzebach w tym zakresie. Brak realizacji KPZL uniemożliwiłby uzyskanie wymienionych korzyści środowiskowych.

6. Problemy ochrony środowiska istotne z punktu widzenia realizacji krajowego programu zwiększania lesistości

Jak wykazano w punkcie 6, zwiększenie lesistości kraju uzasadnione jest przede wszystkim potrzebą większego wykorzystania funkcji lasów w:

- retencjonowaniu i łagodzeniu ekstremalnych stanów przepływu wód powierzchniowych i gruntowych,
- przeciwdziałaniu degradacji i erozji gleb oraz stepowieniu krajobrazu,
- wiązaniu CO₂ i gazów przemysłowych z powietrza, wody i gleby oraz neutralizacji ich negatywnego działania,

- korzystnej modyfikacji warunków hydrologicznych i topoklimatycznych na terenach rolniczych,
- zachowaniu zasobów genowych flory i fauny oraz przywracaniu różnorodności biologicznej i naturalności krajobrazu,
- tworzeniu możliwości wypoczynku dla ludności oraz poprawy warunków życia na terenach zurbanizowanych.

Zwiększanie lesistości kraju sprzyja intensyfikacji korzystnego oddziaływania lasów na bilans wodny kraju, ograniczenia procesów erodowania gleb, stepowienia krajobrazu, oczyszczania powietrza, wód i gleb z substancji chemicznych, zmniejszania efektu cieplarnianego, a także poprawy warunków życia ludności w rejonach zurbanizowanych. Sytuacji tej towarzyszy wzrost społecznego zainteresowania rozwijaniem form ochrony przyrody i krajobrazu, których lasy są podstawowym składnikiem.

Realizacja programu pozwala na poprawę stanu istniejących kompleksów leśnych, przede wszystkim na skutek tworzenia korytarzy ekologicznych i łączenia niewielkich obszarów leśnych. Program sprzyja również wzrostowi świadomości przyrodniczej właścicieli zalesianych gruntów oraz może dzięki temu prowadzić do poprawy gospodarki i ochrony lasów prywatnych.

Niemniej jednak możliwe jest również wystąpienie negatywnych oddziaływań związanych z realizacją KPZL, związanych z:

- pogłębieniem niekorzystnej struktury siedliskowej lasów, gdyż zalesieniu podlegają głównie siedliska ubogie i suche;
- istnieniem realnego zagrożenia trudnościami w zalesianiu gruntów porolnych i obniżeniu zdrowotności drzewostanu w pierwszym pokoleniu;
- występowaniem trudności w przygotowaniu pełnowartościowego materiału szkółkarskiego zarówno co do składu gatunkowego jak właściwych ekotypów;
- występowaniem presji prywatnych właścicieli na niezgodne z zasadami hodowli lasu użytkowanie, w tym próby przekształcenia w grunt budowlany lub rekreacyjny (przeważnie ze zmianą właściciela).

7. Cele ochrony środowiska ustanowione na szczeblu międzynarodowym, wspólnotowym i krajowym, istotne z punktu widzenia KPZL, oraz sposoby ich uwzględnienia podczas opracowywania dokumentu

Zwiększanie lesistości kraju i poszczególnych jego regionów jest zbieżne z treścią rezolucji i porozumień międzynarodowych, których Polska jest sygnatariuszem i będzie służyć realizacji formułowanych tam celów i kierunków poprawy stanu środowiska.

Wymienić tu należy przede wszystkim:

- *Konwencję o różnorodności biologicznej*, sporządzoną w Rio de Janeiro dnia 5 czerwca 1992 r. (Dz.U. z 2002 r. nr 184 poz. 1532), której celem jest ochrona różnorodności biologicznej, zrównoważone użytkowanie jej elementów oraz uczciwy i sprawiedliwy podział korzyści wynikających z wykorzystywania zasobów genetycznych, w tym przez odpowiedni dostęp do zasobów genetycznych i odpowiedni transfer właściwych technologii, z uwzględnieniem wszystkich praw do tych zasobów i technologii, a także odpowiednie finansowanie;
- *Konwencję o ochronie wędrownych gatunków dzikich zwierząt*, sporządzoną w Bonn dnia 23 czerwca 1979 r. (Dz.U. z 2003 r. nr 2 poz. 17), której celem jest ochrona zagrożonych wyginięciem gatunków wędrownych ssaków, ptaków, gadów i ryb. Na mocy porozumienia strony umowy zobowiązały się m.in. do: podejmowania starań dla zapewnienia bezzwłocznej ochrony zagrożonych gatunków wędrownych, polegających m.in. na ochronie i ewentualnym odtwarzaniu siedlisk gatunków, ważnych dla jego zachowania, minimalizowaniu niekorzystnego oddziaływania lub przeszkód poważnie utrudniających bądź uniemożliwiających wędrówkę gatunków oraz zapobieganiu i zmniejszaniu środków stanowiących zagrożenie dla tych gatunków;
- *Europejską Konwencję Krajobrazowa*, sporządzoną we Florencji dnia 20 października 2000 r. (Dz.U. z 2006 r. nr 14 poz. 98), mającą na celu promowanie ochrony, gospodarki i planowania krajobrazu, a także organizowanie współpracy europejskiej w zakresie zagadnień dotyczących krajobrazu;
- *Ramową Konwencję Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu*, sporządzoną w Nowym Jorku dnia 9 maja 1992 r. (Dz. U. z dnia 10 maja 1996 r.) wraz z *Protokołem z Kioto*, których celem jest ustabilizowanie koncentracji gazów cieplarnianych w atmosferze na poziomie, który zapobiegałby niebezpiecznej antropogenicznej ingerencji w system klimatyczny.
- *rezolucje przyjmowane w ramach Ministerialnych Konferencji ds. Ochrony Lasów w Europie*.

8. Przewidywane znaczące oddziaływania na cele i przedmiot ochrony obszaru Natura 2000 oraz integralność tego obszaru oraz na środowisko

Przewidywane pozytywne oddziaływanie KPZL na środowisko w ogóle przedstawione zostało w punkcie 6 i 7.

Pojęcie znaczącego negatywnego oddziaływania na obszar Natura 2000 definiuje art. 3 pkt 17 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U. z 2008 r. nr 199 poz. 1227). Przez znaczące negatywne oddziaływanie na obszar Natura 2000 rozumie się przez to oddziaływanie na cele ochrony obszaru Natura 2000, w tym w szczególności działania mogące:

- pogorszyć stan siedlisk przyrodniczych lub siedlisk gatunków roślin i zwierząt, dla których ochrony został wyznaczony obszar Natura 2000, lub
- wpłynąć negatywnie na gatunki, dla których ochrony został wyznaczony obszar Natura 2000, lub
- pogorszyć integralność obszaru Natura 2000 lub jego powiązania z innymi obszarami.

Na mocy rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Zalesianie gruntów rolnych oraz zalesianie gruntów innych niż rolne”, objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Dz.U. z 2007 r. nr 114 poz. 786) nastąpiło wyłączenie ze wsparcia na zalesianie gruntów położonych na obszarach Natura 2000. Wsparciem na obszarach Natura 2000 nie są objęte zarówno zalesienia gruntów rolnych (§ 4 ust. 2), jak i gruntów innych niż rolne (§ 5 ust. 2 pkt 2). Ponadto zgodnie z art. 14 ust. 3 ustawy o lasach (Dz.U. z 1991 r. nr 101 poz. 444 z późn. zm.) grunty przeznaczone do zalesienia określa miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (lub decyzja o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu), który, na mocy przepisów ustawy o ochronie przyrody, w części dotyczącej istniejącego lub projektowanego obszaru Natura 2000 wymagają uzgodnienia z regionalnym dyrektorem ochrony środowiska w zakresie ustaleń tych planów, mogących znacząco negatywnie oddziaływać na obszar Natura 2000. Tym samym zasadniczo wykluczone jest znaczące negatywne oddziaływanie KPZL na obszary Natura 2000.

9. Rozwiązania służące zapobieganiu, ograniczaniu lub kompensacji przyrodniczej negatywnych oddziaływań na środowisko krajowego programu zwiększania lesistości, w szczególności na cele i przedmiot ochrony obszaru Natura 2000 oraz integralność tego obszaru

Zob. rozwiązania prawne wymienione w punkcie 9.

10. Rozwiązania alternatywne do rozwiązań zawartych w projektowanym dokumencie

KPZL zawiera ogólne wytyczne sporządzania regionalnych planów przestrzennego zagospodarowania w dziedzinie zwiększania lesistości oraz wskazuje preferowane obszary (gminy i powiaty) do prowadzenia zalesień. Bardziej szczegółowe rozwiązania powinny zawierać wojewódzkie programy zwiększania lesistości.

Ustanawiając miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, organy władz gmin powinny brać pod uwagę wytyczne zawarte w krajowym i – ewentualnie – regionalnych programach zwiększania lesistości, odnośnie wyznaczenia obszarów do zalesienia. Ewentualne rozwiązania alternatywne również mogą być przyjmowane na płaszczyźnie lokalnej, w trakcie prac nad ustanowieniem lub zmianą miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Stopień ogólności KPZL pozwala na przyjęcie alternatywnych rozwiązań w zakresie prowadzenia zalesień na poziomie regionalnym i lokalnym.

11. Streszczenie sporządzone w języku niespecjalistycznym

Prognozę wykonano w oparciu o dostępne dokumenty i opracowania związane z realizacją krajowego programu zwiększania lesistości oraz dotyczące stanu zasobów leśnych w Polsce, a także stosowne akty prawne.

W 2007 r. grunty leśne w Polsce zajmowały powierzchnię 9255 tys. ha, z tego lasy stanowiły 9049 tys. ha, a grunty związane z gospodarką leśną 206 tys. ha. W strukturze własności dominują lasy własności Skarbu Państwa 7343 tys. ha (81,15%), z których największy udział mają lasy w zarządzie Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe, pokrywające powierzchnię 7060 tys. ha, tj. 78,02% powierzchni leśnej w kraju.

Lesistość Polski jest niższa od średniej dla wszystkich krajów Unii Europejskiej, wynoszącej 37,1%. Badania i prace studialne wskazują, że racjonalna lesistość Polski z punktu widzenia struktury użytkowania ziemi i kształtowania środowiska na obecnym etapie rozwoju cywilizacyjnego powinna wynosić 33-34%.

Istotnym problemem jest nierównomierne występowanie lasów na terenie kraju oraz znaczne rozdrobnienie i rozproszenie kompleksów leśnych. Ocenia się, że lasy w zarządzie Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe podzielone są na kilkadziesiąt tysięcy kompleksów leśnych. Przeciętna wielkość prywatnego gospodarstwa leśnego wynosi 1,3 ha. Gospodarstwo tej wielkości często stanowi kilka oddzielnych działek. Lesistość województw waha się od 20,9% (woj. łódzkie) do 48,8% (woj. lubuskie).

Celem krajowego programu zwiększania lesistości (KPZL) jest zwiększenie lesistości kraju do 30% w 2020 r. z uwzględnieniem potrzeb środowiskowych poszczególnych regionów kraju. W KPZL przyjętym do realizacji przez Radę Ministrów w 1995 r. zapisano wymóg jego aktualizacji co 5 lat. Poprzedniej aktualizacji dokonano w 2003 roku. Program zawiera ogólne wytyczne sporządzania regionalnych planów przestrzennego zagospodarowania w dziedzinie zwiększania lesistości.

Zwiększenie lesistości kraju uzasadnione jest przede wszystkim potrzebą większego wykorzystania funkcji lasów w:

- retencjonowaniu i łagodzeniu ekstremalnych stanów przepływu wód powierzchniowych i gruntowych,
- przeciwdziałaniu degradacji i erozji gleb oraz stepowieniu krajobrazu,
- wiązaniu CO₂ i gazów przemysłowych z powietrza, wody i gleby oraz neutralizacji ich negatywnego działania,
- korzystnej modyfikacji warunków hydrologicznych i klimatycznych na terenach rolniczych,
- zachowaniu zasobów genowych flory i fauny oraz przywracaniu różnorodności biologicznej i naturalności krajobrazu,
- tworzeniu możliwości wypoczynku dla ludności oraz poprawy warunków życia na terenach zurbanizowanych.

Dotychczasowa realizacja krajowego programu zwiększania lesistości umożliwiła zalesienie 244,8 tys. ha w okresie od 1995 do 2008 roku. Zwiększanie lesistości kraju sprzyja intensyfikacji korzystnego oddziaływania lasów na bilans wodny kraju, ograniczenia procesów erodowania gleb, stepowienia krajobrazu, oczyszczania powietrza, wód i gleb z substancji chemicznych, zmniejszania efektu cieplarnianego, a także poprawy warunków życia ludności w rejonach zurbanizowanych. Sytuacji tej towarzyszy wzrost społecznego zainteresowania rozwijaniem form ochrony przyrody i krajobrazu, których lasy są podstawowym składnikiem.

Realizacja programu pozwala na poprawę stanu istniejących kompleksów leśnych, przede wszystkim na skutek tworzenia korytarzy ekologicznych i łączenia niewielkich obszarów leśnych. Program sprzyja również wzrostowi świadomości przyrodniczej właścicieli zalesianych gruntów oraz może dzięki temu prowadzić do poprawy gospodarki i ochrony lasów prywatnych.

Niemniej jednak możliwe jest również wystąpienie negatywnych oddziaływań związanych z realizacją KPZL, związanych z:

- pogłębieniem niekorzystnej struktury siedliskowej lasów, gdyż zalesieniu podlegają głównie siedliska ubogie i suche;
- istnieniem realnego zagrożenia trudnościami w zalesianiu gruntów porolnych i obniżenia zdrowotności drzewostanu w pierwszym pokoleniu;
- występowaniem trudności w przygotowaniu pełnowartościowego materiału szkółkarskiego zarówno co do składu gatunkowego jak właściwych ekotypów;
- występowaniem presji prywatnych właścicieli na niezgodne z zasadami hodowli lasu użytkowanie, w tym próby przekształcenia w grunt budowlany lub rekreacyjny (przeważnie ze zmianą właściciela).

Obecne uregulowania prawne zasadniczo wykluczają negatywny wpływ krajowego programu zwiększania lesistości na obszary Natura 2000.